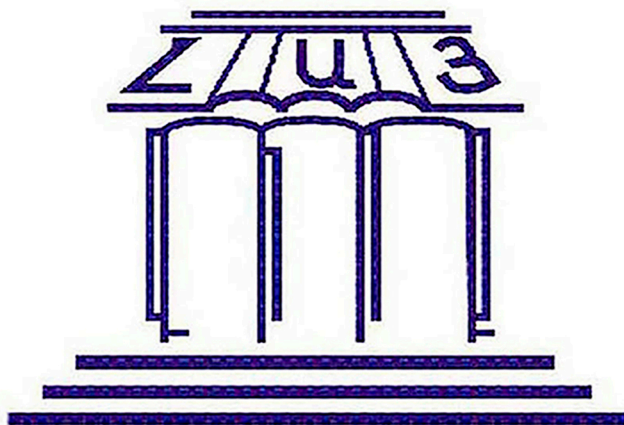

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Հ. Ս. Խ. Հ. ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏ — ՈՒՍՈՒՄՆԱ-ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՍԵԿՏՈՐ

ՊԱՏԱՆԻ ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ

ՈՒՍՄԱՆ Գ. ՏԱՐԻ

Ա. ՊՐԱԿ

(Բաղադրի վարիանս)

Կազմեցին ՄԻ ԽՈՒՄԲ ԴԱՍԱՏՈՒՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԻՆՏԵԼԵԿՏԱԿԱՆ
ԲՆԵՐԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
Академия Наук
СССР

491.99-8

7-28

Գ Ե Տ Ն Ր Ա Տ

1981

Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն

91.39-8

7-28

1005-10 CA 72

ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱ-ՍԵՔՐԵՏԱԿԱՆ ՍԵԿՏՈՐ

ՊԱՏԱՆԻ ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ

ՈՒՍՄԱՆ Գ. ՏԱՐԻ

Ա. ՊՐԱԿ

(Բաղափի վարիան)

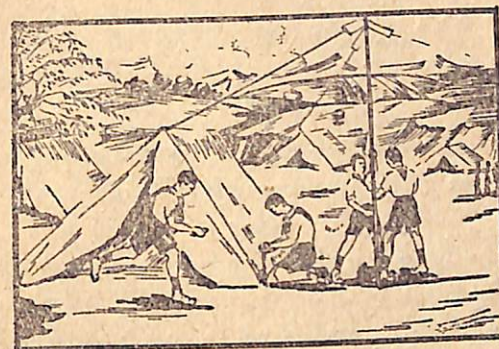
БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОЧНОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

ԿԱԶՄԵՑԻՆ ՄԻ ԽՈՒՄԻ ԳՍՍԱՏՈՒՆԵՐ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ-1931

Տպավորություններ պիտներական լազերից

Յերկու և կես ժամ ճանապարհորդելուց հետո ամեն
առանձին կանգ եւ առնում Մաղկաձորի ավտոկայանում. շաա-
սլում ենք իջնել. հարցնում ենք լազերի վայրը առանող
ճանապարհն ու ճամբա ընկնում:

Արև ե. կես որ: Բարձրանում ենք անվերջ վերել-
քով. թվում ե, թե վերջ չկա:

Ահա և հարթավայրը—ցորենի արտեր:

Հեռվից սպիտակին են տալիս շաքրով զարկված
պիտներական սպիտակ վրանները: Դեռ շտաբին չմտե-
ցած, լազերի հերթապահ պիտներ պահակը դեմդ ե յեղ-
նում և թույլատվություն հարցնում լազեր մտնելու
համար: Հարկադրված փաստաթղթեր ենք ներկայաց-
նում: Յերկրորդ պահակը կանգնում ե շտաբի մուտքի
մոտ:

Մտնում ենք կենտ. շտաբ: Բարեկից, հարց ու պա-
տասխանից հետո անցնում ենք վրանների մոտով: Իսկ
և իսկ քաղաքի տեսք: Կանոնավոր ու մի շարքի վրա
զարկված վրաններ. փողոցներն ուղիղ, «Արվյան»,
«Նալբանդյան», «Լենին» և այլ անուններ են կրում.
նույնիսկ նախատեսված ե ծառեր անկել:

ՊԵՏՐՈՍԻ ՏՊԱՐԱՆ
ԳԼՈՎԼԻՏ 6712 (Բ)
ՇՐՍ. № 1823
ՊՍՎԵՐ 4853
ՏԻՐԱԺ 8000

59261-66

Յուրաքանչյուր գնդից մեկ պահակ կանգնած է
գնդի շտաբի մոտ փողոցի մեջտեղը և նույն ձևով
նախ թույլատվութիւն է պահանջում և ապա անց ու
ղարձն և—աջ, ձախ պահպանում:

Մտնում ենք վրանները—մաքուր են, դատարկ.
պիտներները գեռ աշխատանքից չեն վերադարձել:

Առաջնության ժամը 7-ից կես անց հնչում է արթ-
նացման փողը: Բոլորը վտռել յեն յենում և ուրախ
քրքջալով վազում մոտակա աղբյուրը լվացվելու:
40 րոպեից հետո բոլոր գնդերը պատրաստ կանգնած
են իրենց տեղերը: 8 ժ. 10 րոպեյին նվազախմբի «Խն-
տերնացիոնայի» հնչյունների տակ բարձրանում է լա-
զերի դրոշակը: 8-ից անց 20 ր. սկսում է լիցքը (մար-
զանք):

8 ժ. 50-ից տալիս են թեյը: Յուրաքանչյուր գումգն-
իր համար դժադրված հսկա աստղի շուրջը նստած սրբ-
ուոցների վրա աստա թափված հաց ու պանիրն ուտում
են կատակներով: 9—30 րոպ. սկսվում է աշխատանքի
պրոցեսը: Այն գումգը, վորի կալեկալները տեղում
պետք է աշխատեն, անմիջապես գործի յեն անցնում:
11—30 ր. տալիս են նախաճաշ՝ կոֆե, հետք ձու կամ մի
այլ բան: 11—40 ր. ընդունվում են արևի վանճաններ ու
չիումներ. սանիտարական—առողջապահական կանոններն
ևս այնքան խիստ են, ինչպես և մյուսները, 12—1-ը
տրվում է հանդիստը, վորպեսզի մեկից գնան յենթա-
շէֆ գյուղն աշխատելու մինչև ժամը 3-ը: Նորից կես
ժամ հանգիստ առնելուց հետո՝ արվում է ճաշը մինչև
4—30 ր., վորից հետո հայտարարվում է մեռյալ ժամ:
Գետք է տեսնել, թե ինչպես մեռյալ ժամից հետո ա-
զատ խաղերի համար հրապարակ կոչող փողի ձայնից ա-
մենքը թարմ ու զվարթ վազում են բասկետբոլ, վալեյբոլ
և այլն խաղալու: 7—30 ր.—ից 8-ը թեյ խմելուց հետո,
վառում են խարույկները: Յուրաքանչյուր գումգը իր
խարույկի շուրջը համարված լսում է դրույցներ քաղու-
քական գանադան նյութերի, կամպանիաների, հասա-
քական կազմակերպութիւնների և այլ խնդիրների
մասին: Կազմակերպում են հարց ու պատասխանի,

ինտերնացիոնալ յերեկոներ, վարակ առատասխնում են
ու յերգվում հայերեն, ռուսերեն և թուրքերեն լեզուներ-
ով: Կենդանի լրագիրը թերութիւններ է յերևան բե-
րում և պահանջում վերացնել: Ծիծաղ, քրքիջ, բարձր
խոսակցութիւն: 9—40—9—50 ր. նորից փողը փչում
է և «Խնտերնացիոնալ» նվագի տակ իջեցվում դրոշակը,
վորից հետո ամենքն անցնում են վրանները քելու:

Սանիտարական դրութիւնն ընդհանրապես բավա-
րար վիճակում է, յերեսանները մաքուր, վրանները մա-
քուր, խոհանոցը մաքուր. բավարար է նաև ճաշի վո-
րակը:

Վրաններում հանդչում են լապտերները: Պահակ-
ները կանգնած են իրենց տեղերը: Լուսնի արծաթափայլ
լույսի տակ ողակ-ողակ բարձրանում է խարույկի ծու-
խը, վորի միջից յերբեմն բոցն է փայլում: Լսվում են
սուլիչների սառուղիչ սուլոցները:

Ակամայից մարդ ապշում է այս փոքրիկ յերեսանե-
րի այլոքինակ դիտցիայինայի, աշխատանքի, յեռանդի
և ընդունակութիւնների վրա: Զգում ես քեզ վոչ թե
3-րդ սերնդի, այլ 4. Բ. լապտերում: Նրանց զիլ ու միա-
ձայն «Մենք միշտ պատրաստ ենք» լիաթոք հնչյունը իս-
կապես վոր սարսափ կարող է ազդել հաստափոր կապի-
տալիստին:

— Պատեցեք—ինչպիսի ուժիմ դոյութիւն ուներ ձեր ճամ-
բարում:

—Ի՞նչ բացեր են յեղել և ի՞նչ միջոցների յեք դիմել այդ բա-
յերը վերացնելու համար:

Մեր քաղաքի շինարարութիւնը

Պիտներական ճամբարից վերադարձել եյինք: Դրոյ-
րոցական պարապմունքները գեռ չեյին սկսվել, սակայն
հաճախակի այցելում եյինք դպրոց:

Կարոտել եյինք դպրոցին: Ահամբեր սպասում է-
յինք, թե յերբ են սկսվելու պարապմունքները:

Հավաքվել եյինք մեր խմբից 10—15 հոգի՝ դրու-
ցում եյինք: Յեկալ նաե մեր ուսուցչուհին: Վաչիկն ա-

Ռաջարիկեց բարձրանալ մ'ոտակա բլուրը և դիտել քաղաքի շինարարությունը:

Ժողտան համար պատրաստված ճանապարհով
բարձրացանք վերև, վորտեղով փոքրիկ վազոնետկա-
ներով քարհանքից քար եյին բերում կառուցումների
համար: Բլուրի ծայրին վազոնետկաների փոքրիկ կա-
յանն է: Հետաքրքիր է դիտել, յերբ քարով լիքը վազո-
նետկան իջնում է, իսկ դատարկը՝ բարձրանում. սրանք
միացած են կայանին յերկաթյա լարերով:

Յերեկոյան դեմ էր:

Սիրուն եր քաղաքն այդ պահին: Մեր առաջ եր քաղաքի սամբոլը նոր շինարարությունը: Շարան-չարան իրար հետեից ընկած են նոր շէնքեր: Ահա կոռպերացիոյն նոր թաղամասը, Ղուկաս Ղուկասյանի փողոցը, իսկ պեպի արևելք տարածված ե համալսարանի թաղը: Շենքեր են, վոր բարձրացել են և բոլորն ել 4—5 հարկանի: Սրտանց ուրախանում ե մարդ և հրճվում: Շենքերը սունկի նման են բուսնում:

Եւ, հնի փոշին ել չկա:

Մեր դասատուն մեզ ծանոթացնում է նոր Յերեմիայի պատմի հետ ու ցույց տալիս այն փոփոցները, փորձերը պետք է անցնեն երկկարգարժի կառուցվելիք գծերը:

Ինչքան մեծ է Ժողտան տեղը, ուր աշխատանքներն
ուժեղ թափով առաջ են գնում:

Հեռվում չերևում են ելլի նոր թաղամասեր, մեկը
մեկից բարձր չենքերով, իսկ ավելի հեռվում հպարտ
ծխնելույզներով կանգնած են քաղաքի նոբսկառույց
գործարանները:

Մյուս կողմում կանաչին ե տալիս հսկա, լայնատա-
րած մերձքաղաքային տնտեսությունը:

Կամաց-կամաց լույսերը վառվում են: Յերբեմնի խալիար ջաղաքը շնորհիվ նոր կառուցված ելեկտրոնիզ-
րոկայանի դառնում է պլաշան լույսերի ծով:

Հանգիստ քայլերով, բլուրի լանջերով շարժվում
ենք դեպի Քանաքեռի խճուղին, վորտեղից ալիւլի պարզ
է յերեւում համալսարանի շրջակայքը:

Սննդատեղի կերպով հասնում. ենք խճուղուն ու լճ-
նում քաղաք:

— Քսան որվա ընթացքում ծանոթացեք ձեր քաղաքի,
գիւրքին և նրա շրջակայքին:

ՇՐԱԳՐԵՅԵ՛Բ.

1. Ի՞նչ էքսկուրսիաներ եք կատարելու և ի՞նչ եք ուսումնասիրելու:

2. Ո՛ւմնից և ի՛նչ տեղեկություններ եք հավաքելու ձեր գաղափարն անդրադարձնելու:

3. Դիտեցե՛ք՝ ի՞նչ փոփոխություններ են յեղել և ի՞նչ փոփոխություններ են կատարվում ձեր քաղաքում:

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Երևելա-արևմտյան ծանոթացել է ձեր քաղաքի ծայրամասերին ։

1. Նկարեցե՛ք քաղաքի ծայրամասերը:

2. Ի՞նչ աշխատանքներ են կատարվում ծայրամասերում :

3. Հետաքրքրվեցի՞ք՝ տարիներ առաջ ի՞նչ դրուժյան մեջ եք

Քաղաքի շրջակայքը:

Սյուեկեցի' Գ մերձքաղաքային տնտեսություն և դրի առեւ ձեք,
տաղավորությունները ու մտածեք թե ի՞նչ կերպ կարող եք ոգնել
տնտեսությանը :

Ինչպես ե՞ք անցկացրել ամառը

[illegible]

1. Ի՞նչպէս եր կազմակերպված ձեր աշխննաւարությունը, և ի՞նչ փոփոխություններ եք մտադիր մտցնելու այս տարի:

Աշակերտական ինքնավարությունը

Ոգոստոսի վերջին արդէն դպրոց ելին հավաքվել յերեխաները:

Սեպտեմբերի մեկից դպրոցական պարապմունքները կանոնավոր կերպով սկսվեցին: Հենց առաջին որը Բ. խմբի աշակերտներն ունեցան իրենց կազմակերպչական առաջին ժողովը խմբավարի և պոլիներական կազմակերպչական ներկայացուցիչ-կոմյերիտ Մուշեղի մասնակցութեամբ: Աշակերտական ինքնավարութեան նշանակութեան, նրա անելիքների մասին խոսեց Մուշեղը, փոքրին բոլորն էլ ուշադիր լսեցին:

— Մեր հեղափոխական ու ազատ յերկրում մենք պետք է փոքր հասակից մեզ կառավարենք և մասնակցենք մեր յերկրի կառավարմանը:

Մենք հիմնականից պետք է լծվենք սոցիալիստական շինարարութեան մեծ գործին... Ինչպէս խորհրդային տնտեսութեան և պետութեան ամբողջ գործերը, այնպէս էլ մեր աշխատանքները պետք է կառավարվեն ծրագրված, կազմակերպված, բոլորիս մասնակցութեամբ:

Ապա միջանի խորքով դասատուն բացատրեց այս տարվա անցնելիք նյութի մասին, փոքրից հետո յերեխաների համար պարզվեց, թե ինչ խմբակներ պետք է կազմակերպել: Նրանք արդէն յերկու տարվա փորձ ունեւին: Անցյալ ուսումնական տարին երկու ուսումնական, սանիտարական, կենդանի անկյան խմբակներ:

Ուսուցչի և Մուշեղի պարզ բացատրութիւններից հետո փորձեցին. 1) այս տարի ավելացնել հետևյալ խմբակները—ա) բնութեան դիտողութեան, բ) պատի թերթի գ) խմբի գրադարանի, դ) աշխատանքային սենյակը կարգավորող, ե) պոլիտեխնիզմին ոժանդակող:

2) կապ պահպանել բարձր խմբերի համապատասխան խմբակների հետ: 3) Տաս որը մեկ անգամ ունենալ խմբակների, իսկ ամիսը մեկ անգամ ամբողջ խմբի ժո-

ղով: 4) Վերընարութիւններն անել յեռամայակների վերջում—լսելով բնարկածների հաշվետւութիւնը: 5) Ուժեղացնել գործարանի հետ յեղած կապը և ոժանդակել նրա աշխատանքներին:

Ժողովից հետո խմբակներն առանձնացան. բնարկին նախագահ և քարտուղար, աշխատանքները բաժանեցին անդամների մեջ և կազմեցին աշխատանքի ծրագիր:

— Մանրամասն ծրագրեցեք. ի՞նչ պետք է անեք ձեր խմբի սղակներից յուրաքանչյուրը:

— Դասասենյակում կազմակերպեք մի անկյուն պլակատների և հայտարարութիւնների համար:

— Չմոտանաք ձեր դասարանական ժողովների արձանագրութիւններն ել մտցնել «շրջիկ տետրի» մեջ:

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ուսումնասիրեցե՛ք ձեր աշկոտպի աշխատանքները:

1. Ի՞նչ ապրանքներ են ծախում:

2. Վո՞րտեղից են ձեռք բերում այդ ապրանքները:

3. Ի՞նչ դնով են առնում և ծախում:

4. Գանի՞ տնդամ ունի և քանի՞սն են ձրի անդամադրված:

5. Յեթե չկա նախաճաշ— հարց բարձրացրեք այդ գործը կազմակերպելու համար:

6. Յուրաքանչյուր ամսվա համար կազմեցե՛ք նախահաշիվ, թե ինչ եք դնելու խմբի համար:

7. Ոգտվեցե՛ք կոտպերատիվի հաշիվներից և խնդիրներ կազմեցե՛ք:

Ի՞նչ փորոշեցինք մեր աշկոտպի մասին

Դպրոցական տարին սկսվել է: Հրավիրված է աշակերտական ընդհանուր ժողով: Որակարգում դրված է աշկոտպի հաշիվաւթյունը:

Խոսում ե Գառնիկը՝ աշխույի նախագահը. թվում ե կատարած աշխատանքները. — Ժամանակին բոլոր խումբերի համար ձեռք ենք բերել գրենական պիտույքներ և դասագրքեր. միայն Գ. խմբի լեզվի դասագիրքը ժամանակին չստացվեց՝ ուշ տպագրված լինելու պատճառով: Տաս հոգու ձրիաբար մատակարարել ենք դասագրքեր և գրենական պիտույքներ: Փորձեցինք նախաճաշ կազմակերպել, բայց չհաջողվեց: Նքսկուրսիայի ֆոնդին նվերել ենք քսան ուրլի:

Աշխույի նախագահից հետո խոսում ե վերստուգիչ հանձնաժողովի նախագահը և հայտնում, վոր հաշիվներն ստուգվել են յերեք ամիսը մեկ անգամ. հաշիվները ճիշտ են յիղել, բայց կանոնավոր չեն տարվել հաշվապահական մատյանները, ու անցած տարվանից ստանալիքներ կան:

Ապա աշակերտության կողմից տրվեցին բավականաչափ հարցեր. յերկար վիճաբանեցին ու քննադատեցին բացերը...

— Մեր աշխույը կարծես միայն առևտրական հիմնարկ լինի. կոոպերացիայի նշանակության մասին վոչ մի ղեկուցում չենք լսել:

— Նախաճաշ չկազմակերպելը մեր աշխույի ամենախոշոր բացն ե. այս տարի անպայման պետք ե այն կազմակերպել:

— Տաս հոգու ձրի անդամագրելը շատ քիչ ե. պետք ե այս տարի այդ թիվը հասցնել քսանի, վորովհետև մեր գպրոցում չքավորների թիվը շատ ե:

— Կապ չի հաստատել քաղաքի դպրոցների աշխույների հետ: Կամ մենք նրանցից բան կսովորեյինք, կամ նրանք՝ մեզանից, ու սխալներ ել քիչ կանեյինք:

— Ընկերների ղեկուցումից պարզվեց, թե մեր աշխույն ի՞նչ կապ ե ունեցել մեր քաղաքի կոոպերատիվ հիմնարկների հետ:

Բոլորի տրամադրությունն ել բարձր ե. ասում են, թվում են բացերը և առաջարկում աշխույի նորընտիր

վարչությանն ու վերաստուգիչ հանձնախմբին վերացնել հիշած բացերը և կանոնավոր տանել աշխատանքները:

— Գուք ել լսեցեք ձեր աշխույի վարչության հաշվետվությունը. բացերի մասին արեք ձեր առաջարկությունները:

Գործնական աշխատանքներ դպրոցում և խմբում

1. Բնության գիտողություններ. — Սրա համար հարկավոր ե. ա) կազմել յեղանակի որացույց, բ) պատրաստել կամ ձեռք բերել անհրաժեշտ գործիքներ (ջերմաչափ, անձրեվաչափ, կողմնացույց, հողմնացույց և այլն):

Ոգտվեցե՛ք «Բնութ. և աշխ.» դրքից. յերես 10—17 և 73—76.

Ոգտվեցե՛ք «Պատկոմ» № 1—2 (5—6) յերես 25—29 Բնության ուսումնասիրության մասին:

2. Պատրաստեցե՛ք իսկ յեթե ունեք, կարգի բերե՛ք խմբի ղեկարկղը. (ղնեցեք առաջին ոգնության ղեղեր և ապարազաներ):

Ոգտվեցեք «Ժողովրդ. լուսավ.» ամսագրից. № 1, 1928 թ., յեր. 83:

3. Պահեցե՛ք հաճախման տախտակ և կանոնավոր կերպով տարե՛ք աշակերտության հաճախման հաշվառումը: Հաշվի առե՛ք տնտեսական պատճառներով պարտավորվածներից բացակայողներին և կազմակերպեցե՛ք նրանց ոգնելու գործը:

4. Ունենալ պատի լրագիր և ընտրել խմբագրական հանձնաժողով:

5. Պահել հարց ու պատասխանի տախտակ և ընտրել հերթական ղեկավարներ:

6. Խմբի շրջիկ անտրի հետ միաժամանակ ունենալ նաև անհատական որագրի անտր:

7. Կարգի բերեք խմբի գրադարանը, իսկ յեթե չունեք, կազմակերպեցե՛ք: Ընտրեցե՛ք գրադարանի վարիչ և ցուցակագրեցե՛ք ունեցած գրքերը:

8. Յեթե հնարավոր է, կազմակերպեցե՛ք յերեկոյան պարաօմունքներ (զվարճության, խաղերի, խմբովին ընթերցանության, ուսուցչի զրույցի ժամերի, պատի լրագրի, ժողովածուների և այլ աշխատանքներ կատարելու համար) :

9. Ունենալ կենդանի անկյուն—բույսերի և կենդանիների վերաբերյալ փորձեր կատարելու համար :

10. Տալ նրկայացուցիչներ դպրոցական թանգարանի, աշխոյալի, ինքնավարական սեկցիաների կազմի մեջ և դրանով հետեվել ու մասնակից լինել ամբողջ դպրոցի շինարարությանը :

11. Կազմակերպել ֆոնդեր փոխադարձ ողնության, երկուբսիտն և խմբի ուրիշ զանազան կարիքների համար :

12. Բաժանորդագրվեցե՛ք «Մաճկալին», «Պիոներ Կանչին», «Կարմիր ծիլեր», «Հոկտեմբերիկ» ամսագրերին և այլ մանկական թերթերի :

13. Կազմակերպեցե՛ք բնություն ուսումնասիրող խմբակ :

14. Կազմակերպեցե՛ք թուշունների բարեկամների ընկերություն :

15. Կազմակերպեցե՛ք խնայողական դանձարկոյին մասնակցելու դործը :

16. Ձեր տանն աշակերտի անկյուն կազմակերպեցե՛ք և տեղավորե՛ք այնպեղ ձեր դասագրքերն ու ընթերցանության գրքերը, փակցրեցե՛ք պատերին առողջապահական լողուններ և սլաքատներ, ձեր դասացուցակը, նկարներ և այլն :

— Այս առաջարկությունները ընտելյան առե՞ք ձեր խմբի ընդհանուր ժողովում և վորոշեցե՛ք, թե վո՞րն է՞ կատարելու :

— Արձանագրության մեջ դրեցե՛ք, թե վո՞րը է՞ք կարող կատարել և ինչո՞ւ :

Աշխատանքների հաշվառում № 1,

Կազմակերպեցե՛ք ձեր կատարած աշխատանքների ցուցահանդես :

Դասավորեցե՛ք այնպեղ այդ աշխատանքներին վերաբերող ա) ձեր հավաքած կուլեկցիաները :

բ) նկարներն ու ժողեկները :

գ) դրավոր աշխատանքները, սլաքատները, լողունները :

դ) «Մաճու» ժողովածուն և պատի լրագիրը :

Զեկուցե՛ք, թե ի՞նչպե՞ս վերակազմեցի՞ք աշխնաւարության մարմինները (աշխոյալ, թանգարան, ինքնավարական խմբակներ և այլն) :

Զեկուցե՛ք, թե «Գործնական աշխատանքներ դպրոցում և խմբում» հոդվածում տված աշխատանքների մասին ի՞նչ վորոշեցի՞ք խմբի ընդհանուր ժողովում :

Ծրարվածից դուրս ի՞նչ աշխատանքներ ե՞ք կատարել :

Ծրարված աշխատանքներից վո՞րը է՞ կատարված և ինչո՞ւ :

Կ ի մ

(Յերիտասարդական կոմունիստական ինտերկուսկուլ)

1917 թվին մեղ մոտ առաջ յեկան յերիտասարդ բանվորների կազմակերպություններ : Նրանք հարեցին կոմունիստական կուսակցության :

Այդ կազմակերպությունները կոչվեցին Կոմունիստական Յերիտասարդական Միություն (Կոմյերիտմիություն) :

Կոմյերիտմիությունը մասնակցեց Հոկտեմբերյան հեղափոխության :

Քաղաքացիական կռիւներէց հետո Կոմյերիտմիությունը դործում է անտեսական և կուլտուրական ֆրոնտում :

Իննիւնյան կոմյերիտմիությունը (ԿԵՅՄ) փոխանորդն է կոմունիստական կուսակցության :

Բոլոր յերկրների կոմյերիտմիությունները միացած են ՅԵՐԻՄ. Կոմունիստական Ինտերնացիոնալի (ԿԻՄ) մեջ :

ԿԻՄ-ի հիմնադիրն է Կարլ Լիբկնեխտը :

ԿԻՄ-ը Կոմիւնտերնի ղեկավարությամբ կռիւ է մղում կապիտալիստների դեմ :

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ծանոթացե՛ք ԿԵՅՄ ըջի աշխատանքներին :

Գալիա ենք մենք

Մեր հաղթական յերթն և այտոր
Մենք քաղաքի փողոցով.
Դրոշակներ՝ կարմիր-բոսոր,
Դրոշակների կարմիր ծով:

Գալիա ենք մենք շարան-շարան,
Յերդ ու նվազ չորս բոլոր.
Ու բերում ենք ձեզ ապագան—
Ձեր յերազած կյանքը նոր:

Ավտոների ազմուկն անլուս,
Շշակների դիլ սուլոց,
Հաղթ մուրճերի զարկերը կուս,
Դադդյաճանների պրընգոց.—

Բոլոր ձայներն իրար ձուլված՝
Խաղիւ-համերդ թող կաղմեն,
Թող ավետեն նոր լուսարաց,
Մենք թաղեցինք կյանքը հին:

II. ՄԱՍՆԱԿՑԵՆՔ ԲԵՐՔԻ ՀԱՎԱՔԻՆ

Նամակ կոլխոզնիկ մայրիկիս

Կարդացի նամակդ, մայրիկ
Կոլխոզի անդամ ես արդեն,
Դառել ես կառուցող մարտիկ,
Վոր դյուղի նոր ուղին հարթես:

Կոլխոզի անդամ ես դառել.
Մեր դյուղում դու ջահ ես վառել:
Կուլակի տանն եյիր բանում,
Ջուր կրում ու լվացք անում...

Եդ ջահել քո ջանն ես մաշել.
Կյանքումդ լավ որ չես քաշել...
Հիմի դու կոլխոզում ազատ.
Մենակ չես—բյուր ես ու հազար:

Հարցեր.

1. Ինչո՞ւ առաջ նա լավ որ չեր քաշում:
2. Ինչո՞ւ այժմ կոլխոզում լավ և նրա համար:

Միշտ պատրաստ ենք

Այն որը դյուղում տիրում եր մի անսովոր յեռ ու
դեռ: Պիոներական ակումբի առաջ խմբվել եյին մի քա-
նի պիոներ և իրար հրհրելով ցանկանում եյին վակ-
ցրած հայտարարությունը շուտ կարդալ: Հրավիրված եր
ժողով: Որակարգում դրված եր բերքհավաքին մաս-
նակցելու խնդիրը:

Պիոներ Սուրիկը կարդալով հայտարարությունը
վաղեց դեպի կուլվար Գարեգինը և հայտնեց նրան ժողո-

վի որակարգի մասին: Գարեգինը պատվիրեց Սուրիկին անցնել տները և հավաքել ժամանակ հայտնել բոլոր պիտույքներին:

Մյուս որն առավոտյան ամբողջ կույեկտիվը կազմ, ու պատրաստ-արդեն հավաքված եր ահումբում:

Գարեգինը հավաքույթն այսպես բացեց.

— Ընկերներ, այսօր մեր իշխանության առաջ գրք-ված ե բերքահավաքման կամպանիայի՝ կարևորագույն խնդիրը:

Այս կամպանիայի հաջող անցկացման համար արդեն աշխատանքի յե անցել կոմսոմոլի կազմակերպություններ:

Այդ կամպանիային պետք ե հավաքվենք նաև մենք՝ պիտույքներ: Թողնում եմ ձեզ ասելու, թե ո՞ւր դնանք ե ինչքան աշխատենք:

Նստած պիտույքներից մի քանիսը ձայն խնդրեցին:

Առաջինը խոսեց պիտույք Վահանը:

— Ընկերներ, ժամանակ շատ չկորցնենք. յե ուղ-դակի առաջարկում եմ դնալ կոլխոզի խաղողի այգին՝ խաղող քաղելու, իսկ յեթե ժամանակ մնաց ե մենք հող-նած չեղանք, այն ժամանակ կհավաքենք նաև բամբակ-ը, յեթե վո՞չ՝ վրա կհասնեն աշնան անձրևային օրերը ե բերքը փչանա:

— Այո՛, այո՛, համաձայն ենք— այո ու այն կող-մից դուռացին պիտույքները:

Բոլորն ել շարքի կանգնեցին:

— Պիտույքներ, կոլխոզի խաղողն ու բամբակը հա-վաքելու համար պատրաստ եք, հարցրեց կոլխոզը.

— Մի՛շտ պատրաստ, — զրնդաց պիտույքների զեւ ձայնը:

— Քայլով մա՛րչ...

Գնացին...

Արդյունքների մասին հաջորդ օրը գեկուցեց կոլխո-զի նախագահը:

— Ձեր կատարած գործը հսկայական ե: Կոլխոզը

շատ ե շնորհակալ ձեզանից: Դուք կատարել եք մոտ 400 ուսերու գործ: Քաղել եք 8 տոնն խաղող ու 900 կիլո րամբակ:

— Ուռա՛, միաձայն գոչեց պիտույքական վաչտը:

Մեր ոգնությունը

I

Խմբակային ընդհանուր ժողովում վորոշեցինք գը-նալ մեր յենթաչեֆ գյուղը՝ կոլխոզի բամբակի շանտ-քին ոգնելու:

Յերեք օրից հետո պետք ե մեկնեյինք գյուղ: Բոլորս ել ուրախ եյինք ու վողբվորված: Այդ յերեք օրում ել ի՛նչ գրքեր, պատկերներ, պլակատներ ու խաղալիքներ ասես, վոր չհավաքեցինք գյուղի հոկտեմբերիկների ու պիտույքների ե խրճիթ-ընթերցարանի համար:

Մեր ֆոնդից ել գնեցինք ֆուտբոլի յերկու դնդակ ե մնացած պակաս բաները:

Վորոշված օրը հասավ:

Հայտարարված եր առավոտյան ժամը 6-ին լինել դպրոցի բակում: Ճիշտ ժամին բոլորս ներկա եյինք մեր պաշարով:

Յերեսաններն ամեն կողմից խոսում, ծվլում եյին ծխոխիների պես: Մենք շատ եյինք ուրախ, իսկ մեր դեկա-վար ընկեր Լուսիկի ուրախությանը չափ չկար:

Նախօրոք բաժանվել եյինք ողակների, ընտրել ողա-կավարներ, ե վորոշել, թե ամեն մեկն ինչ պետք ե անի ե ինչ խնդիրներով հետաքրքրվի:

Շարքերը պատրաստ եյին:

Մենք բարձր յերգելով առաջ շարժվեցինք: Մեզ ձա-նապարհ գրին բարձր խմբի աշակերտները ե միշտ կրկը-նում եյին, — տեսներ՝ ի՞նչպես կվերագառնաք:

Կանոնավոր շարքերով դուրս յեկանք քաղաքից ե ընկանք լայնարձակ դաշտերը: Բազմաթիվ սայլեր մթերքներ եյին կրում քաղաք: Մինչև գյուղ հասնելն ի՞նչ զվարճալի կատակներ ասես, վոր չարինք: Ուրախ ե-յինք, անչափ ուրախ: Հոգնածություն չեյինք զգում:

Գառ. հարված. Գ.

Աննկատելի կերպով կտրեցինք ճանապարհը հասանք
գյուղ: Դեռ գյուղ չմտած՝ մեզ պատահեցին մի քանի
յերեսաներ, նախեցին, նախեցին ու մեկ ել հետ դարձան
ու պո՛ւկ...

Կարծում չինք՝ վախեցան վախան ու ել հետ չեն
դա: Բայց մեծ յեղալ մեր դարմանքը, վոր յերբ գյուղ
մտանք, մեզ դիմավորեց գյուղի յերեսաների խումբը:
Հետո խմացանք, վոր մեզ տեսնող փախչողները գնացել
են մեր դալու մասին հայանել բոլորին:

Տեղավորեցինք դպրոցում: Մեր տարած նվերները
հանձնեցինք գյուղի խրճիթին ու մեր ձեռքով ել կարգի
դրեցինք: Գնդակներն անմիջապես հանձնեցինք հովաք-
ված պիոներներին ու հոկտեմբերիկներին: Գնդակն ըն-
կալ մեջտեղ: Վո՛րս չին ուրախացել ու գնդակի հետե-
վից վազվզում:

Այդ որը ծանոթացանք դպրոցի ու խրճիթի աշխա-
տանքներին:

11

Առավոտյան շատ վաղ վոտքի վրա եյինք: Գյուղի
պիոներներն խմացել եյին մեր գյուղ գնալու նպատակը և
վորոշել եյին մեզ հետ միասին դուրս գալ աշխատանքի:

Գնացինք դեպի աշխատանքի վայրը: Ծանապարհին
պատահեցինք կոլխոզի անասունների նախրին: Նախրի
մեջ կային ագնավացեղ կովեր: Ի՛նչքան լավ եյին պահ-
ված անասունները, իսկ նրաց հետևից գալիս եյին
մասնավորների մեկ-յերկու կովերը, վորոնք այնքան
նիհար եյին, վոր մարդ ահամայից խղճում եր: Հասանք
բամբակի դաշտերին: Ինչքան սիրուն եյին այս դաշտե-
րը: Անսահման տարածությամբ փռված ձյունի նման
պլիտակ բամբակ հագած:

Կոլխոզներն իրենց բրդադներով պատրաստ եյին
և իսկույն անցան աշխատանքի: Նախքան մեր աշխա-
տանքի անցնելը, մոտեցավ մեզ կոլխոզնիկ Գապաշան
(վորին այդպես եյին անվանում) ու բացատրեց մեզ,
թե ինչպես պետք է չանաքել բամբակը, և միևնույն ժա-
մանակ տեսակավորել այսինքն՝ կարծ թե կերովն առան-
ձին անել, յերկարն առանձին:

Բամբակը ցանված եր չարքացանով և այդպես սի-
րուն չարքերով աճել եր: Ամեն մեկս ընկանք մի շարք:
Ա՛յ իսկական մրցման տեղ, թե ով լավ ու արագ կհա-
վաքի:

Կոլխոզնիկներին իսկույն սովորեցրինք չանաքի յեր-
գը և միասին սկսեցինք յերգել:

Չնայած աշխատանքին անսովոր եյինք, սակայն
այնքան եյինք վոգելվորված, վոր չեյինք զգում վոչ մի
դժվարություն, մանավանդ, վոր չեյինք ուղում
մեկս մյուսից հետ մնալ: Ընկեր Լուսիկը գնում եր ամե-
նից առաջ ու մեզ միշտ խրախուսում եր:

Յեկավ հանգստի ժամը: Կոլխոզնիկների հետ միա-
սին նստեցինք ճաշի: Ի՛նչքան լավ եր, ինչքան ուրախ
եյինք: Հարցեր եր, վոր տրվում եյին թե նրանց և թե մեր
կողմից: Այդ որը հավաքեցինք 480 կիլոգրամ բամբակ:
Կոլխոզի նախագահից մեր տարած աշխատանքի մասին
ստացանք տեղեկանք և մյուս որը վերադարձանք:

Ի՛նչքան եյին տխրե՛լ գյուղի պիոներներն ու հոգ-
տեմբերիկները: Նրանք միշտ կրկնում եյին, — ելի յե՛րբ
եք դալու, յե՛րբ եք դալու:

Մենք խոստացանք շուտով ելի այցելել:

Բամբակում ողակները զեկուցեցին մեր տարած աշ-
խատանքների մասին: Զեկուցմանը ներկա եյին նաև մեր
մեծ ընկերները:

Հանձնարարվց այս անթիվ հոգվածներ գրեք զգուշ-
թեքթին:

ԱՌՍՁՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մանուկներ բերքի հավաքին:

2. Հաշվի առեք բերքի քանակը և արժեքը:

3. Կազմեցեք խնդիրներ, դիագրամներ և կոլեկցիաներ:

Ինչպես ոգնեցինք բամբակի բերքահավաքին

— Ընկերներ՛ր, — ասաց ընկեր Անիկը, — վաղը մենք
մեկնելու յենք թուրքական Նարիմանլու գյուղը, վորտեղ
դի ոգնենք կոլխոզին բամբակը հավաքելու: Ամեն մեկը

կիւրցիներ ձեզ համար մեկ վերմակ և 2 որվա պաշար:

— Ի՛նչ լավ ե, ի՛նչ լավ ե, — գոչեցին յերեսաները, դնանք աչքան բամբակ հավաքենք վո՛ր... բնկ. Անիկ, մենք մեզ հարվածային հայտարարենք. չե՞ վոր, յեթե շատ հավաքենք, անձրև կգա, և բերքը կիջանա:

— Ընկ. Անիկ, ավելի լավ ե՛՛ հինգ որ մնանք:

— Ընկերներ, կտեսնենք, յեթե կարիք լինի գուցե և մնանք: Առաջժմ գնացեք ձեր տները: Վաղը ժամը 1-ին դպրոցում լինեք:

Մյուս որը վորոշված ժամին հավաքվեցինք դպրոց:

Ինչորիս տրամադրությունն ել բարձր եր, բոլորս ել ուրախ եյինք:

Դնացինք կայարան և ճանապարհ ընկանք: Յերբ հասանք Ուլուխանլու, իջանք և վաղելով, յերգելով զնացինք Նարիմանլու դյուղը: Այնտեղ մեզ շատ լավ ընդունեցին և շատ ուրախացան: Գյուղխորհրդի նախագահը մեզ առաջնորդեց դեպի դպրոցի շէնքը, վորտեղ և պիտի գիշերեյինք:

— Ընկերներ, — ասաց ընկեր Անիկը, — տեսնո՞ւմ եք ինչպէս ուրախացան մեզ տեսնելով, մենք պետք ե արգարացենք նրանց հույսերը, պիտի լավ աշխատենք: Պումը կբաժանենք ողակների և ամեն մի ողակին կհատկացնենք բամբակի մի արտ: Տեսնենք՝ վո՞ր ողակը լավ և արագ կհավաքի բերքը:

Մյուս որն արդեն ողակներն աշխատում եյին ուրախ ու զվարթ՝ յերգ ասելով, կատակներ անելով:

— Սահա՛կ, ձեզ մրցման ե հրավիրում մեր ողակը, — ասաց Սիրուշը:

— Ընդունում ենք ձեր մրցահրավերը և մենք ել մրցման ենք հրավիրում Սեդայենց, Սիմիկենց և Մարոյենց ողակներին:

Ուռտ՛, կեցցե՛ մեր աշխատանքը:

— Ընկ. Անիկ, ամբողջ բամբակը հավաքենք, հետո վերադառնանք, — լողկվորությամբ ձայն տվեց Սուրիկը:

— Այո՛, այո՛, բոլորը հավաքենք, վերջացնենք հետո վերադառնանք:

Կոլխոզնիկներն այս լսելով՝ ուրախացան և ասացին «մենք կհոգանք ձեր սնունդը»:

Ճիշտ վոր՝ նրանք իրենց խոստումը կատարեցին և մեզ շատ լավ հյուրասիրեցին:

Յերեկոները պարում եյինք, յերգում: Մեզ միտնում եյին թուրքական դյուղերից յեկած կուրսանաները, վորոնք ապրում եյին դպրոցի շէնքում: Կուրսանաները թառ, զուռնա, դափ ել ունեյին. նվագում եյին, յերգում և ուրախացնում ամենքին:

— Ընկերներ, — ասաց ընկեր Անիկը, մենք արդեն 4 որ ե այստեղ ենք և բավականին բամբակ հավաքել ենք, վաղն արդեն պիտի մեկնենք Յերեվան:

Շատ ափսոսում յինք, վոր պիտի բաժանվենք Նարիմանլու դյուղից, վորովհետեւ ժամանակը շատ ուրախ և արդյունավետ եյինք անցկացրել:

Յեկանք կայարան: Մեզ ուղեկցում եյին մի քանի թուրք ընկերներ: Յերբ դնացքը շարժվեց, մենք ձեռքերով մնաս բարեւի շարժումներ արինք, մինչեւ վոր բոլորովին հեռացանք:

Մենք կատարեցինք մեր պարտքը:

— Դուք մասնակցե՞լ եք բերքահավաքին:

— Վո՞ր դյուղին եք ողնել:

Վո՞րքան բամբակ կամ այլ բերք եք հավաքել:

— Հետաքրքրվե՞լ եք, թե ինչ պայժաններից ե կախած բերքի առատությունը:

— Ձեր այդ աշխատանքների մասին յուրաքանչյուրդ գրեցեք շտրադրություն, զննեցե՛ք ողակում և ամենալավ գրածն ընտրելով ու լրացնելով՝ ուղարկեցեցե՛ք վարեք թերթի՝ տպելու:

Աշնանը դպրոցական այգում

Ա. Մանուկների փաթաթելը

Հոկտեմբերի վերջին որերն եյին: Աշնանային մի ցուրտ որ եր, յերբ մենք գնացինք դպրոցական այգին աշխատելու: Հարկավոր եր այգին թաղել, պաշտպանել ծառերն ու տունիկերը վաղահաս ձմեռային ցրտից:

Յերբ մենք աշխին հասանք, այնտեղ արդեն աշխատում էյին շորորոգ խմբի աշակերտները. հետո յեկան է փոքրերը:

Մի խումբը հալաքում եր ծառերի չորացած ճյուղերը, փայտի կտորտանքը և այդու մեջ մնացած մացառներն ու չորուկները. մեծերը խնամքով փաթաթում էյին մատաղ տունկերը:

Մեր այգին շատ մեծ չեր, բայց հարուստ եր իր բազմատեսակ ծառերով:

Մի մասը բունում էյին խնձորենիները, վորոնք աշնանը կաքմբում էյին, տարածելով անուշ բուրմունք: Այնուհետև ձգվում էյին դեղձի ծառերի շարքերը, վոր քանակությամբ ամենից շատ էյին, հետո ծիրանները և այդու մուռքի մոտ մի քանի հատ ծերունի փշատենիներ, իսկ այդու կենտրոնում՝ խաղողի վազերը:

Այդու վերի կողմում, մի փոքր տարածության վրայանկված էյին յերիտասարդ տունկեր դեղձենիներ, տանձենիներ, չորենիներ և մի քանի հատ ել դամբուլի ծառեր: Այդ տնիկները խորհրդային անտեսությունից էյին վերցրել:

Ուսուցիչը խնամքով ծածկում եր նրանց ճկուն բնիքը չոր խոտերով և փաթաթում մեշոկների կտորներով, շորերով ու զանազան լաթերով, ապա թելով ամուր կպում: Մեծ աշակերտները նրան ոգնում էյին: Յերբ վերջացնում էյին մեկը, անցնում էյին մյուսին և այսպես շարունակ:

— Ինչո՞ւ չեք փաթաթում, — հարցրին փոքրերը:

— Վո՞նց թե ինչու, — ժպտալով պատասխանեց Կոնստ. Դ. խմբի աշակերտը, — չե՞ վոր այս տունկերը քեզ պես փոքրիկ են, անուշ. չեն կարող դիմանալ ձմեռն բուքին ու սառնամանիքին:

— Մի՞թե ծառն ել ե մրսում, — դարմացած ու կապածանքով հարցրեց Գիքորը, վոր Բ. խմբումն եր:

— Ի հարկե. ծառերը ցրտահար են լինում, հիվանդանում են, ճյուղերը ցամաքում ու չորանում են, այլևս տներեվները չեն կանաչում, ծաղիկները չեն բացվում, և տունկերը դառնում են չոր ցախ:

— Իսկ ի՞նչպես ե, վոր չեն փչանում, այ, են մեծ

ծիրանիները, տանձենիները, կամ խնձորենիները. — հարցրինք մենք:

— Ե՛, նրանք արդեն հասունացել են, մեծացել և տարիների ընթացքում ամրացել և դիմացկուն են դարձել: Յեթե նրանք ել ջահել ժամանակ չխնամվեյին այսպես, կիչանային, այդպես չեյին հասունանա, և դուք չեյիք ուտի նրանց համեղ պտուղները:

Այդ ուրը մենք մինչև յերեկո աշխատացինք:

(Վո՞րքան ուրախ էյինք մենք: Աշխատանքը վորում եր մեզ):

Բ. Խաղողի վազերի քաղելը

Աշակերտների մյուս խումբը վազերի կիսից ավելին արդեն թաղել եր:

— Չե՞ վոր ցուքտը և ձյունը կիչացնեն նրանց, — ասաց Գիքորը:

Ուսուցիչը ժպտաց. — Իսկ չե՞ վոր դեռնի տակ, հողի մեջ տաք ե. ա՛յ, յերբ հողը կծածկվի ձյան շերտով, հողը շատ կաաքանա, վորոհետև ձյունը և հողի յերեսի տեսած շերտը թույլ չեն տա, վոր ցուքտը թափանցի ներքե: Վազն իր մատերով այնտեղ հանգիստ կքնի հողե վր, որերը կտաքանան, մենք դեն կածենք հողը, կբանաք վազերը, և նրանք նորից կսկսեն կանաչել:

Յերեկոյան աշխատանքը վերջացավ, բոլոր վազերը թաղեցինք և վերադարձանք տուն:

1. Իմացե՛ք՝ ձեր շրջանում քանի՞ հեկտար այգի յե ցուքտը տարել անթաղ մնալու պատճառով:

2. Հաշվեցե՛ք, այդ այգիների փչանալուց վո՞րքան վնաս ե հասել այգեւորներին:

Կարդացեք «Խնություն և աշխատանք», յերես 32—33 և 33—34:

ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ

Քաղաքի և Բրա շրջակայքի ուսումնասիրու քյան

1. Ի՞նչ եքսկուրսիաներ կատարեցիք:

2. Ի՞նչ իմացաք ձեր քաղաքի ու նրա շրջակայքի դիրքի մասին. — Ի՞նչպես եր առաջ և ի՞նչպես ե ներկայումս:

3. Ի՞նչպես եյին ողտադործված քաղաքի չքակալքի հողամասերը, և ի՞նչ եր տալիս քաղաքի շրջակայքը ձեր քաղաքին:

4. Ի՞նչպես վորոշեցիք քաղաքի փողոցների սղղութիւնը. քաղաքի գլխավոր շէնքերը, հիմնարկները, դրոսովայրերը, կայարանը ձեր դպրոցի վրձն կողմերումն եյին դասվում:

և 5. Ի՞նչ սովորեցիք չափացույցի (մասշտաբ), կողմնացույցի մասին:

6. Քաղաքի հատակագիծը գծելիս ի՞նչպես ոգտվեցիք չափացույցով և կողմնացույցով:

7. Ի՞նչ քարտեզներ գծեցիք և ի՞նչ սովորեցիք քարտեզի վրա: Կադմակերպեցիք ցուցահանդես —

Դասախոսեցիք այնտեղ ձեր կատարած աշխատանքները. — հատակագիծը, քաղաքի ուղեքիզը, գծած քարտեզները, պատրաստած մոդելները, նկարները, գրավոր աշխատանքները և այլն:

Բ եր ք ի տ ո ն ը

Առավոտյան ժամը 10-ին աշակերտներն սկսեցին հավաքվել դպրոցում: Այսօր բերքի տոնն է:

Մենք վճռել ենք յերթ կադմակերպել:

Սայլը դարդարված եր կանաչ ճյուղերով, դույնազդույն թղթերով: Յերեսաններն ուրախ խմբով հավաքվել եյին նրա շուրջը՝ սպասելով դեկավար ընկերոջը:

Վերջապես սկսեցին դուրս հանել պիտներական բոստանից ստացված մծ-մեծ ձմերուկներ, դդումներ, կաղամբ, յեգիպտացորեն, գետնախնձոր և այլն, և այլն: Յերթ այդ բոլորը արդէն տեղավորված եր, դուրս յեկան դարդարված յերեսանները: Այստեղ կային գյուղատունտես, բերք, չորութիւն, յեգիպտացորեն, արեածաղիկ և ուրիշ շատ տեսակ դարդեր՝ յերեսանների շինածներից, շինված տերևներից, ճյուղերից և լաթերից:

Այս դույնազդույն մասսան զինված եր յեղաններով, փոցխերով և մանդաղներով: Նրանք շարժվեցին դյուղի գլխավոր փողոցով:

Ամենից առաջ քշում եյին սայլը, իսկ նրա հետեից հպարտ շարքերով գնում եյին պիտներները և դպրոցականները յերգելով և պարելով: Մեր յերթի վրա ամենքն

աւշադրութիւն եյին դարձնում. մինչև մենք հասանք փողոցի վերջը, մեզ շրջապատեց գյուղացիների մի մեծ բազմութիւն:

Մենք կանգնեցինք և սկսեցինք ծրագրի գեղարվեստական ազխտացիոն բաժինը:

Յերեսաններն արտասանում եյին վոտանավորներ, կոլեկտիվ արտասանութիւններ, պատմում եյին իրենց գյուղատնտեսական աշխատանքների մասին, ցույց տալով կուլտուրական աշխատանքների առանձնահատկութիւնները:

Ծրագիրը վերջացավ և յերթը շարժվեց յետ: Դպրոցում բոլոր յերեսաններին բաժանվեցին նվերներ:

ԱՌՍՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մասնակեցեք բերքի և կոլեկտիվացման տոնին:
2. Կադմակերպեցեք բերքի ցուցահանդես:

Աշխատանքը գործարանում

Ի՞նչ պետք է ուսումնասիրել գործարանում

1. Գործարանի ընդհանուր նկարագրությունը (տեղը, դիրքը, մոտիկ ի՞նչ գետ է հոսում) :
2. Գործարանի սենյակների հարմարությունները (ջուր, սի, լուսավորություն) :
3. Ի՞նչ բաժանմունքներ կան, և ի՞նչ մեքենաներ են աշխատում :
4. Ամեն բաժանմունքում քանի՞ բանվոր է աշխատում :
5. Վտանգավոր բաժանմունքներ կա՞ն. դժբախտ դեպքեր չեղե՞լ են. վտանգների դեմ ի՞նչ ապահովող միջոցներ կան :
6. Գործարանում ի՞նչպիսի նյութեր են մշակում :
7. Վո՞րտեղից են ստանում հում նյութերը :
8. Ի՞նչ են պատրաստում որոշակի նյութերից և վո՞րտեղ են վաճառում :
9. Ո՞ւրքեր են աշխատում գործարանում (կին, տղամարդ, անչափահաս) :
10. Ի՞նչպիսի պայմաններում են աշխատում բանվորները (ներքին աշխատանքի և հանգստի ժամերը, աշխատավարձը և այլն) :
11. Ի՞նչպես է բաժանված աշխատանքը բանվորների միջև :
12. Ի՞նչ կուլտ-կրթական աշխատանքներ են տարվում բանվորների միջև :
13. Յեթե կա ահուժը, դրեցեք նրա աշխատանքների մասին (պտախ թերթ, ռադիոկան առկյուն, դասախոսություններ, ներգայացումներ և այլն) :
14. Ի՞նչպես է կազմակերպված բանվորների հանգիստը և զգալությունը :
15. Հետաքրքրվեցե՞ք գործարկումի աշխատանքներով :
16. Կազմեցե՞ք դիալոգներ բանվորների մասին. — ըստ սեռի, հասակայնության և ազգության :

17. Ի՞նչ տարբերություն էք գտնում գործարանի և արհեստանոցի միջև :

18. Ի՞նչպե՞ք, գործարանն ունի՞ սողմըցման պայմանագիր կնքված այլ գործարանների հետ, թե՞ վոչ. և յեթե ունի՞ ի՞նչպես են կիրառել :

19. Հարվածայնությունն ի՞նչպես է ծավալված և բանվորներից քա՞նիսն են հարվածային :

20. Գործարանն ունի՞ սև և կարմիր տախտակ :

21. Իրենց հարվածայնությունն արդարացնող բանվորներն արժանացե՞լ են խրախուսանքի կամ պարգևատրման :

22. Կա՞ն դյուտարարներ և ի՞նչպես են ընդառաջում նրանց :

23. Կատարված է արդ՞Ֆինսյանը և յեթե վոչ՝ ինչո՞ւ :

24. Մտածեցե՞ք՝ ինչո՞ւ վարող էք ոժանդակել արդ՞Ֆինսյանի կատարման և ճեղքվածքների վերացման :

— Ստանձին խմբակներն իրենց հանձնարարված աշխատանքների շուրջը դիալոգներ են պատրաստում, նկարում, մոդելներ չինում և դեկուցում խմբում :

— Հաղաքած նյութերից կազմում են զանազան կոլեկցիաներ :

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հետաքրքրվեցե՞ք ի՞նչ աշխատանքներ են կատարվել բոժ-բակի ուրաժում մինչե՞վ նրա հավաքը :

2. Ո՞ւմ են հանձնում, հավաքած բաժնակը :

3. Կատարեցե՞ք եքսկուրսիա դեպի բաժնակադուխ գործարաններ :

4. Սնդրկովկասի քարտեղի վրա ցույց տվե՞ք այն շրջանները, վաթեղ բաժնակադործությամբ են սրարալում :

5. Կադմեցե՞ք բաժնակի մշտական և ողտադործման ամբողջ սխեման :

6. Կադմեցե՞ք կոլեկցիա բաժնակից պատրաստած ապրանքները :

7. Կադմե՞ք դիալոգում Հայաստանի, Անդրկովկասի բաժնակի ցանկերի վերաբերյալ և տալ համեմատական աճումը 1930—31 և 31—32 տարիներում :

Բամբակագործի գործարանը

Աշխատողները երկուրորս էլ են գնացել Յերեմյանի շրջակայքը:

Կանայք դաշտերում բամբակ էլին հավաքում: Բամբակի փափուկ, սպիտակ, քուլաները դարձում էին զամբյուղների մեջ:

— Հաջորդ անգամ մենք կգնանք բամբակագործի գործարանը, — ասաց մեր ուսուցչուհի ընկ. Լուսինը:

— Այնտեղ ի՞նչ են անում, — հարցրինք մենք, շրջապատելով նրան:

— Բամբակագործի, — ժպտալով ասաց ընկ. Լուսինը:

Մենք իրար յերեսի էլինք նայում: Պետք էր հասկանալ բառը:

Չգիտեցինք: Մեկ էլ հանկարծ Ռուբենը մեջ ընկավ:

— Յես գիտեմ, այնտեղ բամբակ են մաքրում: Իմ հայրն այնտեղ է աշխատում:

Մի ամսից հետո մենք գնացինք բամբակագործարանը:

Դպրոցից դուրս յեկանք առավոտյան ժամը 8-ին:

Անցանք կայարանի մյուս կողմը, յերկաթուղու մոտով և հասանք գործարան ժամը 10-ին: Թույլատվություն ստացանք և մտանք բակը: Չախ կողմից բանվորական քաղաքն է — բանվորների բնակարանները, իսկ աջ կողմից՝ գործարանը: Գրասենյակից մի ընկեր մեզ հետ յեկավ գործարանը ցույց տալու և բացատրելու համար:

Բակում բազմաթիվ լիքը պարկեր դարձած էին իրար վրա: Դրանց մոտով անցնելով՝ մտանք գործարան:

Բամբակը մեծ կույտերով թափված էր մի սրահում: Այդտեղից բամբակի կույտերն ուղի ճնշումով փոխադրվում էին մի ուրիշ շենք: Բարձրացանք այնտեղ: Դա մի յերկար սրահ էր. իրար կողքի շարված էին մեքենաները:

— Սրանք ջին մեքենաներն են, — ասաց մեզ ուղեկցող բանվորը, — ուղադրությամբ նայեցե՛ք:

Հետո բանվորը բացեց ջին մեքենայի խուփը, և

մենք տեսանք, թե ինչպես այնտեղ բամբակը բաժանվում է հունդից:

Բամբակի սպիտակ քուլաներն անընդհատ դարձվում էին իրար վրա, անցնում խողովակով մի այլ բաժանմունք, իսկ հունդը մի այլ խողովակով թափվում էր ներքեվի հարկը:

Գնացինք բամբակի հոսանքի ուղղությամբ և ընկանք մամլման բաժինը: Բամբակը հոսելով դարձվում էր մի յերկաթե արկղի մեջ: Ապա մի ծանր մամուլ իջնում ու սեղմում էր բամբակը, կապում ու մի կողմ նետում կապած հակը:

Այդտեղից հակերը դուրս էին բերվում և դարձվում տախտակամածի վրա: Յերկաթուղին հենց կողքով էր անցնում:

— Այստեղից դարձում ենք ապրանքատար վագոնները և ուղարկում Լենինական, Մոսկվա:

Ներքեի հարկում պարսիկ, թուրք ու հայ բանվորները թիերով վերցնում էին հունդը և լցնում պարկերը:

— Հունդի մի մասը պահվում է ու բաշխվում գյուղացիներին, վորպես սերմացու, — ասաց ուղեկցող բանվորը, իսկ մյուս մասը հանձնում ենք «Ձեթ-ոճառ» գործարանը, վոր դուք հետո կտեսնեք:

Մեքենայի մոտի բանվորի բերանին խողի դնչի նրմանող մի գործիք էր ամրացրած: Մենք նայեցինք նրան ու դարձացած հարցրինք մի բանվորի:

— Այդ ի՞նչ է դրել բերանին: Ինչի՞ համար:

— Այդ մարդը գիժ է, բերանը կապել ենք, վոր չի կծի, — ասաց բանվորը ծիծաղելով: Բոլոր բանվորները բարձրաձայն ծիծաղեցին:

— Կկծի հա՛, չմոռենաք:

Չարմացած կանգնել էինք: Ընկ. Լուսինը մոտեցավ բերանը կապած բանվորին: Թե ի՞նչ ասաց նա, չլսեցինք, վորովհետև մեքենաներն աղմկում էին: Բերանը կապած բանվորը մոտեցավ մեզ: Արձակեց բերանի գործիքի կապերը:

— Սա մասնագիտական հագուստ է, — ասաց նա, — կապել եմ, վորպեսզի բամբակի մաղիկները չլցվեն կորդոս, և ինձ հիվանդացնեն: Հին ժամանակ, յերբ բան-

ժողովը թողախառ ունենար, գործարանատիրոջ հոգը չէր: Բայց հիմա բանվորների առողջական վիճակով մտահոգվում են: Բանվորներին մասնագիտական հազուստ են տալիս, վորեսոզալի նրանք սրաշտպանվեն փոշուց, չը փչացնեն իրենց հազուստն ու կոշիկները: Այս ասելով աս ժողովաց ու ելի գործիքը բերանին դնելով, մոտեցավ մեքենաներին:

— Հետաքրքրվեցե՛ք—բանվորներն ի՞նչ մասնագիտական հազուստներ են ստանում:

— Հիվանդությունները կանխելու ի՞նչ միջոցներ են դործադրվում գործարանում:

— Բանվորների աշխատանքի պաշտպանությունն առաջ և հիմա:

Ձեթ-ոճառ գործարան

ու.

Մենք գնացինք «Ձեթ-ոճառ» գործարանը: Այդտեղ կյանքը յեռում էր: Բամբակազտիչ գործարանում շատ քիչ բանվորներ կային: Մեքենաներն էլին կատարում, մարդու աշխատանքը: Իսկ «Ձեթ-ոճառ» գործարանում, մարդիկ շատ կային: Այդտեղ բամբակի հունդից ձեթ էլին ստանում: Այնտեղ հանված մաքուր ձեթը գործածվում է ուտելու համար, իսկ կեղտոտ ձեթից գործադրանում ոճառ են պատրաստում:

Ամենից դժվար աշխատանքը ձեթի բաժանմունքումն է: Այդտեղ հունդն աղում, բովում էլին: Բոված ալյուրը լցնում էլին քաթանի կտորների մեջ ու դարձում մի մեքենայի արանքներում: Մեքենան ուժով սըղծում էր ալյուրը և ձեթը հոսում էր ու հավաքվում մեծ ավազանի մեջ: Քաթանի կտորների մեջ մնացածը՝ կարծրացած ալյուրը կոչվում է քուսպ:

Այդտեղ շատ շոգ էր, և բանվորները կիսամերկ էլին աշխատում: Նրանք թեև քրտնած ու կարմրած էլին, բայց շատ արագ էլին աշխատում, վորպեսզի քաթանով ալյուրը մեքենային հասցնեն:

Յերկու ժամ աշխատելուց բանվորներն անցնում էին ավելի հեշտ աշխատանքի և հանգստանում էլին:

Նրանց շորերը յուղոտ էլին:

— Ամեն ուր սրանք բաղնիք են գնում, լողանում,— ասաց մեզ ուղեկցող ընկերը:

— Այս ձեթը ի՞նչ էք անում,— հարցրինք մենք:

— Ծախում ենք՝ ուտելու համար:

— Ձեթը:

— Իհարկե՛: Հրաշալի փլավ է լինում սրանով: Մեք կանայք հիմա լավ գաթաներ և ուրիշ թխվածքներ են պատրաստում: Կովի յուղից չի տարբերվում,— ասացին բանվորները:

Քուսպն արագ-արագ քաթանից պոկում, դարձում էլին մի կողմ:

— Հապա այս քուսպն ի՞նչ էք անում,— հարցրինք մենք:

— Սա շոկոլադ է:

— Շոկոլադ... ու բոլորս մոտեցանք:

— Իհարկե, սա յեղ կովերի շոկոլադն է...

— Բոլորս ծիծաղեցինք:

— Քուսպը ծախում ենք: Սա լավ կեր է անասունների համար. շատ լավ պարարտանյութ է և վառելանյութ: Իսկ կեղտոտ ձեթից մենք լվացքի ոճառ ենք պատրաստում:

Անցանք ոճառի բաժինը:

բ.

Հսկայական ամանների մեջ ոճառ էլին յեղում: Այդ հեղուկ ոճառը կաղապարների մեջ էլին լցնում ու անեցնում: Մեծ-մեծ խորանարդների նման՝ ոճառը կաղապարներից հանում էլին և դարձում չորացնելու համար: Այդ բաժանմունքում շատ կանայք էլին աշխատում: Բոլոր բանվորներն ու բանվորուհիները մասնագիտական հազուստ ունեյին:

Այդտեղից ել դուրս յեկանք:

Մեր ուղակների ղեկավարներն ամեն բաժնից նյութեր էլին վերցրել կոլեկցիայի համար:

Գործարանից դուրս յեկանք: Դիտեցինք նաև բան-

վորներէ բնակարանները, ճաշարանը, ահումբը, բժշկի սենյակը: Բնակարանները շատ մաքուր էին ու լուսավոր: Տեսանք բաղնիքը, բանկոտը:

— Այլ լա՛վ տեղ:

— Ի՞նչ լավ եքսկուրսիա յեր, ինչքա՛ն բան տեսանք,—ասում էինք մենք:

— Այս բոլորը մի յերկու տարի յե միայն, վոր կառուցվել է,—ասաց ընկեր Լուսիկը, առաջ այստեղ ամառի յեր:

Վերադարձանք տուն. շատ հոգնած էինք:

Մի ամբողջ շաբաթ դասարանում մենք եքսկուրսիայի ամփոփումն էինք անում: Շարադրություն գրեցինք, նկարեցինք, դիպրամներ կազմեցինք և մի քանի հատ ել գեղեցիկ կոլլեկցիաներ պատրաստեցինք «Բամբակը» անունով:

Այդ կոլլեկցիաներից մի որինակ ել ուղարկեցէք չեֆ դյուղը:

— Ինչո՞ւ ցարական իշխանության ժամանակ մեր յերկրում գործարաններ չէին կառուցվում. ո՞ր եր գնում մեզ մոտ ստացված բամբակը:

ԱՌԱՋԱՆԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Այցելեցե՛ք ջուհականոց և մանածագործարան, հափեմատության մեջ գրեք նրանց աշխատանքը, վերցրե՛ք նմուշներ գործված կտորներից կոլլեկցիայի համար:

2. Իմացե՛ք թե ամեն մեկ ջուհակ և մանածագործների ամեն մի դպրոցի մի ժամում քանի՞ մետր է գործում: Նման որինակներից վերցրած թվական տվյալներն ոգտադործեցէք խնդիրների համար:

3. Կանայք ի՞նչպիսի աշխատանք են կատարում գործարանում:

4. Հետաքրքրեցէ՛ք, ի՞նչ կույտ-կրթական հիմնարկներ կան գործարանին կից. նրանց աշխատանքները:

5. Ծրագրեցե՛ք, ի՞նչ հասարակական-կուլտուրական աշխատանքներ կարող եք տանել գործարաններում մեծերի և փոքրերի համար:

Ինչի՞ց և ինչպե՞ս է պատրաստվում թուղթը

Շատ հին ժամանակներից սկսած չինացիները սովորեցին փայտից, իսկ ավելի ուշ բամբակից թուղթ պատրաստել:

Հազարավոր տարիներ առաջ յեգիպտացիները թուղթ էին պատրաստում Նեղոս գետի ափերին բուսող պապիրոս կոչված բույսից: Նրանք պապիրոսի ցողունները կտրում, շերտ-շերտ դարսում էին իրար վրա և ուժեղ սեղմում: Ցողունները կաշում էին իրար և չորանալուց հետո հրաշալի թուղթ էր ստացվում:

Ավելի ուշ հույներն ու հռոմեացիները սովորեցին թուղթ պատրաստել նաև այծերի, գառների և հորթերի կաշվից, վորը մազադաթ (պերգամեն) անունը ստացավ: Սկզբում թուղթը պատրաստվում էր անասնադործական ձեռքի աշխատանքով, բայց 15-րդ դարի վերջին՝ Գերմանիայում հիմնվեց թղթի առաջին գործարանը և թուղթը սկսվեց պատրաստվել մեքենաների միջոցով:

Ամենալավ թուղթը պատրաստվում է բամբակից և վուշից: Իրա համար գործ են ածվում այդ բույսերից գործված և արդեն մաշված, անպեղծացած փալասաները, վորոնք հավաքում են հնոտիներ հավաքողների միջոցով:

Գործարանում այդ փալասներից կտրում հեռացնում են կոճակները, ապա մաքրելու համար մի քանի ժամ յեփում սոդայի և կրի մեջ, իսկ հետո քիմիական միջոցներով վոշնչացնում փալասների զանազան գույները: Այնուհետև մեքենայի մեջ հարում, մանրացնում են այդ զանգվածը և նրա մեջ դցում մաքուր կավ, կավիճ՝ թուղթը հարթելու համար և ձուլ ռ կանիֆոլ կղզան դարձնելու համար:

Անցնելով մեքենաների միջով, նյութերի այդ զանգվածը ստանում է հարթ շերտի ձև և ապա տաք գլանների վրա չորանում:

Թղթի գրամները պատրաստում են վուշի թերերից:

ու մեծագոյնը, իսկ ուրիշ թանգարժեք թղթերը բամ-
բակի և վուշի թելերից:

Գրելու և գրքերի թուղթը մեծ մասամբ ստացվում
և փայտի և փայտափայտի խտնուրդից ստացված զանգվա-
ծից:

Յուղ ու նման կիսահեղուկ մթերքներ փաթաթելու
համար պատրաստվող թուղթը գցվում և հալած պա-
րաֆինի մեջ, վորի շնորհիվ նրա ծակոտիները փակ-
վում են: Թղթի զանգվածը մեծ մասամբ գործադրվում
և նաև ալյակա կոչված պապեյ-մաշե պատրաստելու
համար, վորի մեջ կաշուն նյութերն ալեյի շառ են
խառնվում: Պապեյ-մաշեն չորանալով, փայտի պես ամ-
րանում և: Նրանից պատրաստում են ամանեղեն, դույ-
լեր, խաղալիքներ, կահկարասիներ և այլն: Վերջապես
պապեյ-մաշեյից նույնիսկ կտրքերի անիվներ են պատ-
րաստել:

Ծառը լրագիր գարձավ 2 ժ. 25 րոպեյում

Թղթի Փարբիկից փոշ հեռու, անստուգում առաջնա-
յան ժամը յոթից անց 35 րոպե, յերեք ծառ կարեցին:
Ծառերն իսկույն բերեցին Փարբիկը, վորտեղ փայտ
կտրող մեքենայով կտրատեցին փոքր կտորների: Մյուս
մեքենաները փայտի կտորները մանրեցին և դարձրին
ալրանման նյութ:

— Յես կարծում եմ 2 և կես ժամում կարելի չե:

— Վոշ մի դեպքում, չորս ժամից պակաս չի լինի,
կտեսնես:

Այսպես վիճում էլին յերկու բանվոր, վորոնք ալ-
րանման փայտանյութը մի հսկա կաթնայում զանազան
նյութերի հետ խառնում էլին: Այդ խառնուրդից թուղթ
ոյխտի ստացվեր: Ստանուրդն անցավ թղթի մեքենայի
վրա: Ժամը մոտ 9-ից անց 20 րոպե, մեքենայի տակից
դուրս յեկավ թղթի առաջին թերթը:

Յերկու հոգի շտապով վերցրին յերկու թերթ թուղթ
և ավտամորիով տարան չորս կիլոմետրի վրա գտնվող
տպարանը, ուր լրագիր էր տպվում:

Ժամը 10-ին տպվեց այդ թերթի վրա լրագրի նի

ւորինակը նույն սրվա թվով: Բանվորներն սկսեցին հաշ-
վել, թե վորքան ժամանակ տեվեց, մինչեւ վոր անտա-
ռի ծառը պատրաստի լրագիր գարձավ:

— Չե՞ վոր յես առում ելի 2 և կես ժամից ալեւի չի
տեւի, ասաց վիճարանող բանվորներից առաջինը:

— Ճիշտ վոր, ի՞նչ հսկայական դործ և կատարում
մեքենան, ինչպիսի՞ արագություն:

Մի քանի ժամ առաջ կանաչ ծառեր էլին անտա-
ռում, այժմ բանվորների ձեռքին՝ լրագրի որինակներ
են, լադականչեց մյուս բանվորը:

ԱՌԱՋԱՅՐՈՒԹՅՈՒՆ

Այցեւեցե՛ք տպարան:

— Ծանոթացե՛ք տպարանի աշխատանքներին:

— Ինչպես են տպում գրքերը:

— Ի՞նչպիսի աշխատանք կարող են տանել յերեսաները տպա-
րանում:

— Ի՞նչ առաջնություններ ունեն տպված գրությունները
ձեռագրից:

Տպարանից դուրս շտապատանում հիմա և առաջ:

Տպարանում

Չվարթ և ուրախ և տպարանում: Գրաշարների ձեռ-
քերն արագ և աշխուժ շարժվում են: Տառերը կարծես
իրենք իրենց են թռչում կատսաների աչքերից և իրար
կողքի շարվում: Բանվորների յերեսին մի խորհրդավոր
ժպիտ և շողում: Մինչեւ անգամ գրաշար ծերունի Մի-
խայն էլ և ժպտում:

Իսկ ներքում, ստորին հարկում, տպագրական մե-
քենան ժիր դղրդում և, տպիչ Գառպարի յերգը զիւ
հնչում:

«Աա յե մեր վերջին կոխը»:

Զարմանալի տղա յե Գառպարը:

Ամեն առաջուտ թչերը կարմրած, ժպտուն աչքե-
րով, դիտարկը ծոծրակին քաշած, յերեսը մտքուր լվա-
ցած՝ Գառպարն ուղղակի փողոցից ներս էր վազում:

գրաչարանոցը: Նա մեկ շաբաթից մյուսը վազելով, աջ առ ձախ փողջուկներով՝ «բարի լուս, քեռի Հակոբ, բարի լուս, Սիմոն բիձա, է՛յ, ընկեր Կարապետ, դարձա՞սք բարի», և առանց պատասխանի սպասելու շտապում էր կանգնում ծերունի Միխոյի առջև:

— Բարի աջողում, Միխո ապեր, այս դիշեր փռեց եյիր, կոնակդ այսոր ել չի՞ ցավում:

— Չե՛, չե՛, Գասպար ջան, այսոր լավ եմ, շատ ապրես, աչքիս լուս:— Միխոյի ճակատի խոր կնճիտները հարթվում էյին, և արյունակալած աչքերում փայլում էր հայրական դգվանքը:

Իր կոշտ ձեռքը մեկնում էր ու սեղմում. Գասպարին փոքրիկ թաթը: Գասպարն իջնում է ցած:

— Բարի լույս, Սոնա բաջի, — կանչում էր նա գեղեցիկ տաղադրական մեքենային: — Հանգստացար, հա՞տի՛մ նազան:

Ու մոտենալով սկսում էր քնքշությամբ շոյել մեքենայի մեծ անիվը, կողքերը, հետո կապում էր գոգնացք, ստնում էր ձեթի ամանը և ձեթ ածում մեքենայի բոլոր ծակոտիկները, վոր մեքենան փափուկ, ախպճուկ բանի:

— Պատավել ես, Սոնա բաջի, պատավել, նազդ չես ուզում կոտրել. . . նազ ու տուգով ես շարժվում: Շուտ արի՛, շուտ արի՛, տեսնեմ:

Մեքենապետը քմծիծաղով ափանջ էր դնում իր աչակերտի այս շատախոսությանը և շարժածքը կապում, սարքում: Գասպարն անհամբեր սպասում էր, թե յե՛ր պետք է գա իր հերթը՝ մեքենային թուղթ տալու ժամանակը: Վերջապես, յերբ մեքենան պատրաստ էր լինում ու տեղավորվում էր շարժածքը, նա կանգնում էր բարձր պատվանդանի վրա և սկսում թերթի յետեվից հասցնել, դարսել մեծ թմբուկի վրա: Մեքենայի մեծ անիվը հետզհետե ավելի արագ էր պտտվում: Թմբուկն ավելի վողեվորված էր գնում գալիս: Յեվ հետզհետե ավելի վողեվորված էր հնչում Գասպարի ձայնը:

Սոնա բաջին վազում է, վազում է, թուղթը թղթին դարսում է, դարսում է:

— Ինչո՞ւ յեր Գասպարը յուշում մեքենան:

— Ծանոթացե՛ք տաղադրական կառուցվածքի և գլխավոր մասերին: Նկարեցե՛ք և պատրաստեցե՛ք մոդելներ:

— Խնդրեցե՛ք ձեր դասառվից, թող ձեզ համար պատմի կամ փարդա տաղադրության դյուտի մասին:

Պատմեցե՛ք ի՞նչ հոգ ե՛ք տարել ձեր խնամքի տակ դռնվող մեքենայի մասին:

ԱՌԱՋԱՆԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

I. Եքսկուրսիա կատարեցե՛ք կաշվի գործարանը և ուսումնասիրե՛ք:

1. Ի՞նչպես է մշակվում կաշին:

2. Վո՞րտեղ է սպառվում:

II. Բանվորների կյանքը և աշխատանքի պայմանները:

1. Նրանց բնակարանները և սանիտարական դրուժյունը:

2. Նրանց աշխատանքի յեղանակը և պայմանները:

3. Ի՞նչ կուլտուրական աշխատանքներ են տարվում նրանց մեջ:

4. Պրոֆիտաթյան դերը:

III. Հին բանվորներից լսացե՛ք և գրի առե՛ք բանվորների պրոֆյունն առաջ, յերբ գործարանը մասնավորին էր սրտականում և համեմատեցե՛ք ներկայիս հետ:

Կաշվի գործարանը

ա.

— Մեր կուլեկաիվը եքսկուրսիայով գնում է կաշվի գործարան, արի՛ քեզ ել հետո տանեմ, — ասաց հայրն Սպարտակին:

Սպարտակն ուրախ վեր թռավ տեղից, բռնեց հոր ձեռքը:

— Գնանք — գնանք:

— Կամոց, ա՛յ տղա, սպասի՛ր:

Միքիչ հետո Սպարտակը հոր հետ միացավ կալեկաիվին: Թեպետ ձմեռ էր, ցուրտ, բայց ուրախ դրույնով ընկած էյին դեպի կայարան: Հոտան:

Պահակը նայեց թղթին, ներս թողեց:

Մտան բակը: Իջան դեպի գործարանը, վրա դանդաղում են դեռի տիրին: Գործարանի աշխատակիցներին մեկն առաջնորդեց նրանց և ցույց տվեց գործարանի զանազան բաժանմունքները: Գործարանի մասնագետը մանրամասնորեն բացատրեց, թե կաշին ինչպես և պատրաստվում:

Սպարտակն ուշադրությամբ բռնում էր բոլորի բացատրությունները, մանրասերուն նայում ու դիտում իր շուրջը:

Մասնագետը տարավ ալյուրներին մի բաժանմունք, ուր թաց մորթիներ կաշին գիլոված: Այդտեղ ողջ ծանր էր, և վառ հոտ էր դալիս:

— Այս մորթիները մենք ստացել ենք սպանդանոցից, թաց վիճակում: Այն էնք, վորպեսզի չփչանան: Կովի, վաշխարի, այծի մորթիներ են: Այս մորթիները վրայից մազը, բուրդը պոկում ենք և ուղարկում բրդի կտորեղենի գործարան: Այստեղից բերած կաշիները տանում ենք գործարանի առաջին բաժանմունքը:

Դա մի մեծ, յերկար սրահ էր: Սրահի մեջ ցեմենտապատ սվաղաններ կաշին: Բանվորները կաշվե հոտադաշիկներով, կաշվե գոգնոցները կապած, կաշվե ձեռնոցները հագին, յերկար յերկաթե ունեկիներով սվաղանից կաշիներ էյին դուրս հանում և դրում հատակին: Ուրիշ բանվորներ այդ կաշիները տեղափոխում էյին սրահի ծայրը: Այդտեղ էլ մի շարք բանվորներ թաց կաշիները քերում էյին բուրժ քերիչներով:

— Այս սվաղաններում կրաջուր և լցված, —ասաց մասնագետը, — կրաջրի մեջ կաշիները վորոշ ժամանակ մնալով, փափկում են: Հետո բանվորները կրաջրից հանում են ու քերում կաշվի վրա մնացած մազերը, ճարպը և կտրում բարակ ծայրերը: Այդ ճարպից մենք յուղ ենք պատրաստում, վորը նորից քսում ենք կաշիների վրա:

Սրահի յերկու ծայրին կաշին խոշոր վառարաններ ամեն մեկը սովորական վառարանից մի քանի անգամ մեծ էր: Վառարանների մոտ տաք և, բայց սրահը ցուրտ էր:

— Ի՞նչ դժվար և աշխույռ աշխատել, — մտածում էր Սպարտակը:

— Անցնենք յերկրորդ բաժանմունքը, — ասաց մասնագետը:

Յերկրորդ բաժինը նույնպես բայն, յերկար սրահ էր, վորի մի սրտի յերկարությամբ ամբայցված էյին չորս հաս շատ խոշոր տակառներ, վորոնցից յերեքը շարժական էյին, իսկ մեկն անշարժ:

— Այս ի՞նչ է, — սիրտ առած հարցրեց Սպարտակը:

— Այդ տակառներին մեջ կաշին դարպասան և յենթաբեկվում, — պատասխանեց մասնագետը ժպտալով: — Յեթե աշխույռ կաշին չմնա, քո կոշիկների կաշին բավել չի լինի: Տե՛ս, այս բույսը կաշին ամբայցնում է: Այստեղ էլ պահվում է քիմիական յուծույթ, վոր նույնպես կաշին ամբայցնում է: Յեթե քիչ թողնենք՝ կաշին «հում» դուրս կգա, յեթե շատ թողնենք՝ կաշին կփչանա, «կայրվի», ինչպես ասում են:

— Հապա ի՞նչպես էք իմանում ժամանակը:

— Գիտությունը նրա համար է, վոր իմանանք: Գիտությունը, մեր կատարած փորձերը մեզ սովորեցրել են, թե վոր ժամանակ պետք է կաշիները դուրս հանել: Իհարկե, պատահում է, վոր յերբեմն էլ սխալվում ենք:

Սրահի ծայրի անշարժ տակառի մեջից բանվորները կաշիներ էյին հանում ու դեռին թափում: Գործադուլից կաշիները դեղին, կապտավուն դուշն էյին ստացել:

Սպարտակը դարձացած, բերանը բաց, մոտենում էր այս ու այն տակառին:

Բանական ժամանակ աշխույռ մնալուց հետո մասնագետն ալյուրներին առաջնորդեց վերջին բաժանմունքը:

բ.

Վերջին բաժանմունքում տարբեր մեքենաներ կային: Այդ բաժինը շատ հեռաքրքիր էր: Սպարտակը բեռնայից մեքենա յեր վազում, նայում էր վերև: Այնտեղ թփերի վրա փռած էյին բազմաթիվ կաշիներ: Մի տեղ կաշին յվանում էյին, ներկում, մի այլ տեղ հարթուկում:

— Վարպետ, — ասաց մասնագետը, — ցույց տվե՞ր պատրաստի կաշիները:

Վո՛րքան կաշիներ կային. փայլուն, գույնզգույն. բոլորը հիացած նայում էին: — Կեցցե՛ք կաշեգործներ, — ասում էին նրանք:

Վարպետը մի մեծ մկրատ ձեռքին Սպարտակի համար կտրտում էր կաշվի գույներ: Իսկ Սպարտակի հայրը բանվոր կարավետից հարցնում էր, թե ինչպես էր նրա կյանքը առաջ և հիմա: Սպարտակը լսեց հետեյալը.

— Սյն ժամանակ, յերբ յես մտա այս կաշվի գործարանն աշխատելու, սա մութ ու խոնավ, հասարակ դարասնա յեր: Աշխատանքի պայմաններն այնքան վատ էին ու ծանր, վոր հիվանդությունը մեր բանվորների միջից անպակաս էր: Բանի՛-քանիսները մեռել են այստեղ ստացած հոգացավից: Ինչքան էլ հիվանդ լինեյինք, ստիպված էյինք գալ աշխատելու, վորովհետեւ յեթե չգայինք, մեզ հետ մեր ընտանիքն էլ սոված ա՛հ կլիներ: Վոչ մի բժշկական հսկողություն չկար: Վոչվոք մեր մասին չէր մտածում: Մեր գործարանատերերի մտադրությունն էր միայն, վորքան կարելի յե, շատ քամել մեր արյունը: Մեր կրթության, մեր զարգացման մասին վոչ վորի մտքով չէր անցնում:

Բայց Խորհրդային իշխանության հաստատվելուց հետո պատկերը միանգամայն փոխվեց: — Գործարանի չենքը նորոգվեց, նոր մեքենաներ ստացանք, աշխատանքի պայմանները լավացան, մեր աշխատավորն էլ բարձրացավ: Ձրի բժշկական ոգնություն, սոցիալական ապահովագրություն, հանդսության տներ, սանատորիաներ, աղումքներ, անդրադիտության վերացման կույաններ — Խորհրդային իշխանության այս բոլոր բարիքներից մենք ողտվում ենք: Ահա թե ինչու յենք այժմ յեռանդով լծված աշխատանքի. չե՞ վոր մեր և մեր բանվորական պետության համար է այս բոլորը և վոչ թե ուրիշի:

Սպարտակն անչափ ուրախ էր: Կաշիները պինդ բռնած՝ մյուսների հետ գործարանից դուրս յեկավ, քաղաքի ճամպին նա հիշեց.

— Հայրիկ, հապա կոշիկները վո՛րտեղ են կտրում:

— Այդ ել մի ուրիշ անգամ, — ասաց հայրը, — կղնանք կոշկակարների արտելը — կտեսնես:

— Կաղնեցե՛ք հինգ խոսք, վորտեղ գործարան բառը փոփոխվի հետեյալ ձեւերով. —

— Գործարան, գործարանի, գործարանից, գործարանով, գործարանում:

— Նույն խոսքերում փոփոխե՛ք գործարաններ բառի փոփոխված ձեւերը:

Մ ե ք ե ն ա ն եր ր

— Մեքենաները գիշեր ու ցերեկ, անքուն, անդուլ յերկաթե մատներով, յերկաթե թեփերով աշխատում են: Նրանք գործում, մանում և հյուսում են անհամար ու բազմառեսակ բարիքներ:

— Մեքենաներ՝ հսկա թռչունի պես թեփավոր, բռնում են կապույտ ծովի ճանպարհ. բարձրանում են վե՛ր, վե՛ր ու ստվարանում մեր լեռներից և գնում են հե՛տ ու ավեր... —

— Մեքենաներ անքուն, վոր տնկել են գլուխները յերկնքի դիմաց ու մեր խոսքը, մեր յերգը նետում են հեռու աշխարհներին՝ կայծակից էլ արագ... —

— Մեքենաներ ելեկտրո լուսատար թելերով, ցանցել են յերկրագունդը, մեքենաներ, վոր յերկրի խորքից նստվթ ու մագնիս են քամում և լո՛ւյս, ջերմություն բաշխում:

— Մեքենաներ հուժկու, վոր յերկրի սրտին խոր տկոսներ են բանում, վոսկե հատիկներ պահապան հասկերը հնձում, կալում, աղում ու հաց հոգեփայլում ամենքին:

— Մեքենանե՛ր, մեքենանե՛ր... վիթխարի, հսկա, կանգնել են քաղաքներում, գործարաններում ազմկոտ և միլիոն ձաքերից էլ արագ ու վարժ շինում են, մանում, գործում, փոխադրում, տարածում. աշխարհում, անհամար առարկաներ ու բարիքներ:

Մեքենաներ... «Յերկաթե մարզիկ», իրենց զեկա-
վար բանվորներին հնազանդ, ե՛կ աշխատող, ե՛կ տքնող,
ե՛կ սանդղատ...

1. Ի՞նչպե՞ս են սղալում մարզիկ մեքենաների ուժից:
2. Գտե՛ք ի՞նչ մեքենաների մասին և խոսվում այս դրված-
քում:
3. Ինչո՞ւ ստա՞յ գործարաններում լսվում էր բանվորներին
աղմուկն ու հառաչը, իսկ այժմ՝ վոչ:
3. Հետաքրքրվեցե՛ք՝ գործարաններում ի՞նչ հարմարություն-
ներ են ստեղծված բանվորների համար:

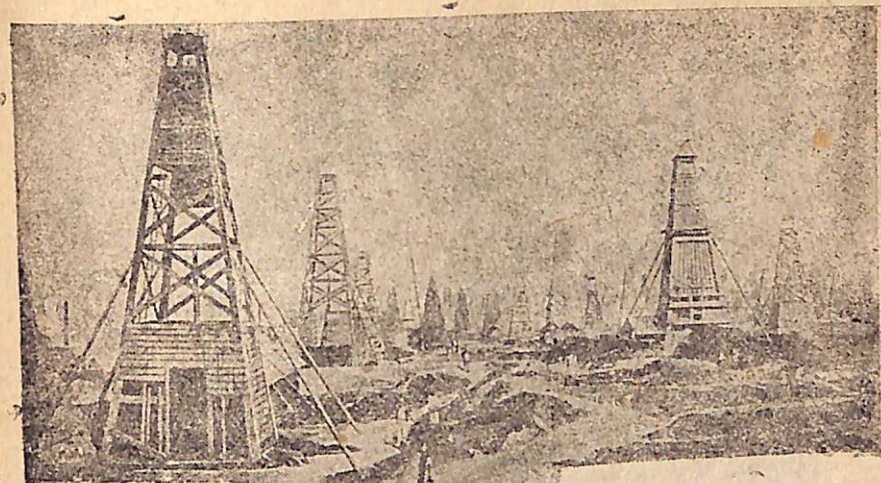
Մեքենայիս

Չունե՛մ, չունե՛մ ել թախիժ,
Սիրտս ուրախ և հիմա.
չունեմ ել վիշտ ու կսկիժ,—
աշխատի՛ր, իմ մեքենա:

Հիշե՛ր որերը դաժան,
սովի, հրի որերը.
դու ընկեր ես անբաժան,—
աշխատի՛ր, իմ մեքենա:

Մոռացել ենք հինը վառ,
հինը արնատ ու հիվանդ.
սիրտս բերկրում է հիմա,—
աշխատի՛ր, իմ մեքենա:

Մեր ես կարմիր որերում,
ծխող ծաղկող յերկրում
կյանքը՝ յեռուն կդառնա,—
աշխատի՛ր, ժի՛ր մեքենա:

Բ ա գ ու Ն

Հուզված ու տենդոտ և Բագուն.
Տրամվայները վազում են.
Կյանքը վազում է, վազում է.
Հուզված ու տենդոտ և Բագուն:

Ուղեների զանգակալոր ու արարկոտ կարավանները
վազուց և թաղել Բագուն և հիմա նրա դաշտերում շո-
ղեկարավանն է փնջում ու վազում, իսկ փողոցներում,
յերկաթե ճամպեղի վրա վազում և նորակառույց
բաղարամվայը:

Հետաքրքրվեցե՛ք ձեր քաղաքի անցյալով և համեմատեցե՛ք
ներկալի հետ. գրի առե՛ք կառարված փոփոխությունները:
— Գտե՛ք Բագլի տեղը քարտեզի վրա:

Գյուղից Բալախանի

Աչոտը տաս տարեկան էր, յերբ յեկավ Բագու:
Գյուղից բարեկամի հետ էր յեկել, վոր դնա Բալա-
խանի իր յեղբոր մոտ:

Յեղրայրը, Սամսոնը, հին բանվոր եր Բաղախանու նավթահանքերում:

Աշտուր շատ եր ուզում շուտ հասնել յեղրոր մոտ: Պնացքը, վոր սկզբում շատ զարմացրեց Աշտուին, արդեն հոգնեցրել եր նրան. վազանում ինքնավաճ եր, չող:

Ըհը՛, ես ել Բաղուն, — ասաց բարեկամը. — դե հիմա արի գնանք են մեկ կայանը, ենտեղից՝ Բաղախանի, Սամսոնի մոտ:

— Հեռու յե՞, — հարցրեց Աշտուր:

— Վոչ հեռու յե, վոչ մոտիկ. .

— Ելի սլոյեզդով ենք գնալո՞ւ:

— Պոյեզդ ե, բայց ուրիշ տեսակի. նա յեկ ելեկ-տրական ուժով ե գնում. . . արի, կտեսնես, ետպես բան տեսն տեղ չես տեսնի:

Անցան կայարանի մոտի կամուրջով, իջան մյուս կայարանը:

— Ա՛յ, ետեղից գնացքը գնում ե դեպի նավթահանքերը. . . վորտեղից նավթ են ստանում. Սամսոնն են տեղ ե:

Նստեցին գնացք. գնացքն արագ սլանում եր:

«Գյուղում չեն հավատա, վոր ելեկտրական ուժով պոյեզդ ե գնում», մտածում եր Աշտուր:

Հասան Սարունչի կայարանը:

— Դե՛հ, իջի՛ր ու վազի՛ր են կողմը: Հիմի յեկ կառք նստենք ու գնանք: Աշտուր վազեց, ելի յետ յեկավ դեպի բարեկամը. վախենում եր նրան կորցնի ու մենակ մնա անծանոթ տեղում:

Նստեցին կառք ու գնացին:

Ինչքան մուր կար. . . ճանապարհի աջ ու ձախ կողմից մոխրագույն, մրոտ բարձերի անվերջ շարաններ են. հեռվից նման եր անտառի, բայց ծառերի տեղ վիչկաներ եյին:

Վիչկաների մոտ գետնին յերկարավուն հաստ ու բարակ խողովակներ եյին ձգված: Նրանց միջից լսվում եր անդադար՝

— Թրրիսկ-թրրիսկ — տակ-տակ. . .

— Նավթ են «կաշատ անում»: Ետեղից նավթը խողովակների միջով քաղաք ե հասնում:

— Ի՞նչպես, չի կարող պատահի:

— Պատահել ե, — ասաց բարեկամը. — մարդը ինչ ասես չի հնարել. տեխնիկա յե ա, յեղրայր, ձեր գյուղը չի, վոր մի կես կիլոմետր տեղ աղբյուր բերեն ու զարմանան: Նավթը ալոպխի խողովակով Բաղախան հասնում ե Բաթում:

— Պա՛հ:

— Բաա. . . դեռ շատ բան կիմանաս, շատ բան կսովորես ես նավթաշխարհում. . . նավթը սե վոսկի յե, վոսկի. . . բուրժուաների աչքը դրա համար ել Բաղախան վրա յե. . .

— Բեռի, բա նավթը վո՞րտեղից ե:

— Գետնի տակից, հողի միջից. ես վիչկաները տարեկ են ու նավթը դուրս քաշում. . . Ա՛յ նայի՛ր, են վիչկայի կողքի վալլուն լիճը նավթ ե:

— Նա՞վթ. — զարմացած հարցրեց Աշտուր:

— Այո՛, չղաված նավթ. . . ձեր գյուղացիք վոր ես տեղ լինեյին, կզարմանային հա. . . նավթ ել կա, մաղու՞թ ել, բենզին ել. . . ա՛յ են մեծ կլոր կաթսաները լիքը նավթ ե. . .

Աշտուր բերանը բաց լսում եր ու զարմանում:

Հասան Բաղախանի:

Միքանի որ Աշտուր թափառեց վիչկաների աշխարհում. ամեն բան նրան զարմացնում եր, ամեն բան հետաքրքրությունը շարժում:

Աշտուն ուղում եր ամեն բան իմանալ:

Յեղրայրը՝ Սամսոնը նրան հետը տարավ իր աշխատանքի վայրը ու ամեն բան բացատրեց:

Աշտուր արդեն գիտեր, թե նավթը վորտեղից ե ինչպես են ստանում: Դժվար եր թվում նրան բանվորների աշխատանքը, շատ ծանր եր մրի, կեղտոտ նավթի, ծանր ուղի մեջ աշխատելը:

Բայց բանվորները ուրախ եյին, գոհ: Աշխատում եյին, միասին ճաշում, յերեկոները գնում ահումբ, կինո. . . Աշտուին այնտեղ կյանքը դուր եր գալիս, բայց նավթում եր, վոր իրենց գյուղի անտառն ել չկա, իրենց պարզ գետակն ել, իր սիրուն շուն Բողարն ել, իր ընկերներն ել. . .

— Մի տխրի, — առաջ յեղբայրը, — չուսով բնկեր-
ներ ել կռնենաս: Վաղը չե մյուս ուրը քեզ դպրոց եմ
տանկիւ: Եւ դպրոց ե, լավ ել պետք ե սովորես...

Աչտաւ մտով դպրոց: Հետաքրքիր եր դպրոցում,
չստ գրքեր կար, գործիքներ, քարտեզներ:

Աչտաւ շատ գոհ եր իր կյանքից:

Ինքներդ հարցեր մշակեցեք և վերլուծեք այս հոգւածը:

Ք ա ր ա ծ ու խ

Ի՞նչ ե քարածուխը. Ի՞նչպէս ծագեց հողի մէջ:

Շատ հին ժամանակներում յերկրի վրա յեղեկ են
բաղմաթիւ ճահիճներ: Նրանք ծածկված են յեղեկ վոչ
միայն ճահճային բույսերով, այլ և աշխարհի ահագին
պտերներով ու ծառերով, վորոնք այժմ վոչ մի տեղ չեն
աճում: Ծառերն ու պտերները ծերանում եյին ու բնկ-
նում, իսկ ճահիճը ծծում եր նրանց:

Այդպէս անհետանում եյին ճահիճների մէջ ամբողջ
անտառներ: Զուրը բերում, թափում եր նրանց վրա ա-
վազ ու տիպ, և այդպիսի շեղջի շերտերը գնալով հառ-
տանում եյին:

ճահիճները մաս-մաս չորանում եյին: Մի քանի
տեղերում այս չորացած ճահիճները ծածկվում եյին
անտառներով: Այս անտառներում և դաշտերում բնա-
կություն եյին հաստատում մարդիկ, ստանում հստեք,
վարում եյին հողը, այգիներ տնկում, քաղաքներ և
գյուղեր շինում: Վոչ վոք չեր կարծում, վոք իրենց ներ-
քեր, հողի խորքում թաղված են մեռած ծառեր:

Յեկով այն ժամանակը, յերբ մարդիկ սովորեցին
մշակել յերկաթ, պղինձ և այլ մետաղներ:

Հանքեր վորոնեկա՝ մարդիկ հողի մէջ գտան քա-
րածուխ ծառերը ու գրանց կոչեցին քարածուխ: Յերկուր
ժամանակ չգիտեցին, թե ինչի՞ պետք կգա: Քարածու-
խը շարունակում եր հանգիստ մնալ հողի մէջ: Անտառ-

ներ չստ կային. փայտը քաղահանում եր տները
առաքացնելու և սակալաթիւ վործարաններին վառելա-
նյութ տալու:

Այդպէս անցավ յերկար ժամանակ: Մարդիկ հիմնե-
ցին մեծ գործարաններ, հնարեցին շոքեմէքներ և
յերկաթուղին: Վառելիքի կարիքը մեծացավ: Մի քանի
յերկրներում անտառները պակասեցին: Ահա այդ ժա-
մանակ միայն մտածեցին քարածուխի մասին: Փորձե-
ցին, տեսան վոր վառում ե, և այն ել ինչպէ՞ս, փայ-
տից յերկու անգամ ավելի տաքություն և տալիս:

— Ի՞նչպէս ե գոյացել քարածուխը.

— Ի՞նչպէս են ստանում քարածուխ.

— Ի՞նչ սղուաներ ե տալիս քարածուխը.

— Ուրիշ Ի՞նչ վտերանյութեր գիտեք.

— Համեմատեցէ՛ք քարածուխը ուրիշ վտերանյութերի հետ
և վորոշեցեք նրա առավելությունը:

— Ի՞նչ բան ե հայրտակ քարածուխը — ր և ինչա՞ն յեն այդպէս
անվանել:

ԳՆՐԶ

Քար, ածուխ

Հող, գործ

— Գաի՛ր և գըի՛ր պարզ բառեր ու նրանցից կազմիր բարդ
բառեր:

ԲԱՐԴ

Քարածուխ

Հողագործ

— Հողմածներում պատահող բարդ բաները վերջում թիւնք:
Որինքն է հանքահոր—հանք—ա—հոր.
Պղնձաքար—պղինձ—ա—քար.

Հանքերում

Մութ ու խոնավ մեր հանքերում
Աշխատանքն է յեռում հիմա,
Մեր կոշտացած կուռ ձեռքերում
Ժիր դործում են քլուկ ու բահ:

Ժիր դործում են բյուր քլուկներ,
Մեր վճռական այս գուռ դարում,
Թափ են առել հազար ձեռքեր,
Չեն խնայում ջանք ու լարում:

Յերբ բնիկս հանքահորում
Աշխատում ե նոր թափ առած,
Յեռ ել նորից խինդ եմ առնում,
Ու խփում եմ ժիր ու լարված:

Քլուկներս են հատու իջնում,
Պղինձ տալու յերկրի համար,
Աշխատում ենք մենք հանքերում,
Մեր կամքերով ա՛րի, համա՛ռ:

Պղնձաքար ենք մենք տալիս
Մեր յեռացող վառ հնոցին,
Նա ձուլում է դեղին պղինձ,
Ուժ է տալիս հնդամ յակին:

Ի՛նչ քլուկներ, զարկե՛նք ուժգին,
Վոր պղինձյա շերտեր քանդենք,
Այս պայքարի ու վերելքին
Մեր տեմպերից վոր հեռ չընկնենք:

Ս ե լ մ ա շ

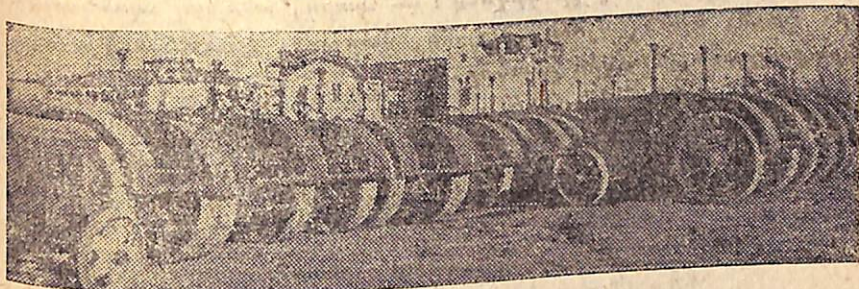
Շինվում են մեր յերկրում գիգանտներ, կառուցվում են սոցիալիզմի հիմքեր, արագ քափով արձավում են դեպի սոցիալիստական նոր կյանք

Ելեք արաքարչը կանգ առավ նոր շինված բանվորական գեղեցիկ տների առաջ:

Այս ու այն կողմում կիսաշեն տներ, դանադան ձևի մեծ ու փոքր շենքեր: Իսկ ձախ կողմում մի ինչ վոր կախարդական աշխարհ է: Ուր նայում ես, հսկա շինություններ են իրար կողքի բարձրանում, մեկը պատրաստ, մյուսը կիսատ:

Կղարմանաք, յեթե մոտենաք այդ դործարանի մուտքին:

Մենք սկզբում կարծում էինք, վոր Սելմաչը ուրիշ դործարանների նման մի յերկու խոշոր շինությունների մեջ է տեղավորված, այնինչ՝ դուրս յեկավ, վոր

դա մի կատարյալ քաղաք է: Վո՛ր կողմ նայես՝ կորստալներ, արհեստանոցներ, վիշկաներ, բանվորական բնակարաններ, կյանք, աշխատանք, յեռ ու գեռ. առե՛ս՝ մեղվանոց լինի:

Մեզ առաջնորդող ճարտարապետը մեզ տալիս է բացատրություններ ու հաճույքով պատասխանում մեր տված բազմաթիվ հարցերին:

Ի՛նչ մեքենաներ կան, բարդ դադգյահներ, կոնվեյերներ, ելեկտրոմոտորներ: Այս մեկ ցեխում շինում են շրջադաշխական սայլեր, են մյուսում՝ տրակտորի դուրս, յերրորդում՝ հնձող-խուրձկապ, չորրորդում՝

հսկայական շարքացաններ... Վերջ չկա, այ քեզ Սեւ-
մա՛շ...

Մեր առաջնորդն ասում է, վոր գործարանը բռնում
է ավելի քան 120 հեկտար տարածություն, իսկ Սեւմա-
շի նոր շինվող հսկայական ցեխը, կոմբայնի գործա-
րանն է՛լ ավելի պիտի մեծացնի Սեւմաշը:

Մենք այս շինվող մեքենաները պետք է ոգտագոր-
ծենք, մեր գյուղատնտեսությունն այնքան զարգա-
ցնենք, վոր հեա չմնա ծանր արդյունաբերության
տեմպերից:

Մենք պիտի արտասահմանից անկախ լինենք:

Սեւմաշը տարեկան պիտի սրտրաստի գյուղական սալ 100
հազար, փոցի 60 հազար, շարքացան 30 հազար, դուլթան տրակ-
տորի 100 հազար և այլ հազարավոր մեքենաներ:

Նշի՛ր և արտադրի՛ր այն նախադասությունները, վորոնց
մեջ կան յա՛յե, յո, յու, այ, եյ, ոյ, ույ յերկձայներով բառեր.
— Ի հնչյունից հետո յ չի գրվում: — պարզ, անսխալ արտասա-
նիր. ձյուն, սյուն, հյուր, արյուն, հարյուր, կուսակցություն,
յուրաքանչյուր, հյուսիս բառերը.

կազմի՛ր գծվար բառերի բառարան:

Ս. Ն. Ի. Վ.

Մկանուտ բազուկներ քշտած
Քեզ թա՛փ են տալիս, անի՛վ,
Պտտվի՛ր, պտտվի՛ր շտապ,
Դարձի՛ր, բազմարդյուն բանի՛ր:
Ի՛նչքան վոր ուժ ունենանք,
Ինչքան կորով ու յեռանդ,
Քեզ ենք տալիս, մեքենա,
Քեզ ենք տալիս, վոր յեռա
Նորաստեղծ յերկիրը մեր
Յեւ յեւրած ուելսերի վրա՝
Հեծած հսկա անիվներ՝
Դեպի կոմունան սուրա:

— Ինչ՞ է մեր յերկրին շատ մեքենաներ ու գործարաններ են
հարկավոր:

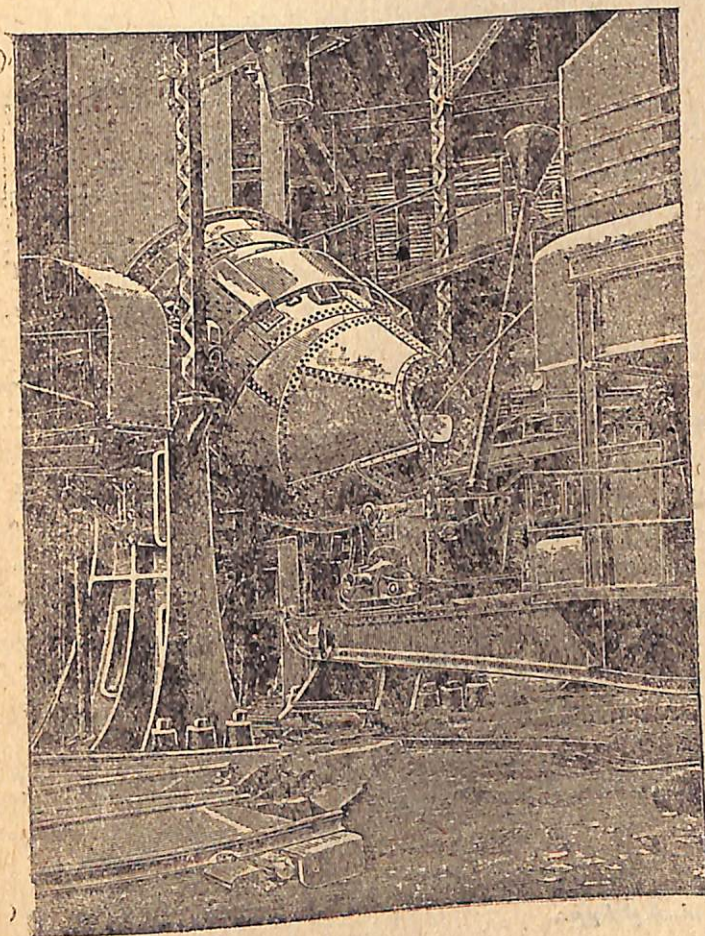
— Ձեր ծնողները գնե՛լ են 3-րդ վճռական տարվա տոմսեր:

— Վո՞րն է 3-րդ վճռական տարվա փոխառության նպա-
տակը:

Կրակի յեւ յերկաթի թագավորության մեջ

III-րդ և IV-րդ խմբերի ընդհանուր ժողովում
7-րդ խմբի աշակերտ Դավթյանը բրիգադի կողմից
պատմեց իր տպավորությունները գործարանի մասին,
վորտեղ նրանք տարել էյին պրակտիկ աշխատանք:

— Գետափին ընկած է քաղաքը, սկսեց նա: Հեռ-
վից նրա մեջ մի առանձին բան չի նկատվում, իսկ յերբ

մոտենում ես, կարծես մի հրաշալիք է նա: Բազմաթիվ մեծ ու փոքր շենքեր յերկաթով ծածկված: Յերկար, ուղիղ փողոցներ չկան, շենքերն անկանոն կերպով ցրված են և նրանց պատերը ծխախոտած:

Մեկ շենքից դեպի մյուսը ձգված են յերկաթե դռեր, իսկ նրանց վրա կանգնած են վազոններ: Այստեղ աշխտեղ, շենքերի վրա դեպի յերկինք են բարձրանում բարձր սև խողովակներ, վորոնցից սյունի նման ծուխ է դուրս գալիս:

Նրանց կողքին կանգնած են առանձին տեսակի շենքեր.—վոչ տուն են, վոչ ել խողովակներ: Դրանք նման են կլոր աշտարակների, վորոնք վերելում են—դանում են. դրանց բարձրությունը հասնում է մինչև 20 մետր (մետրերի վերածել):

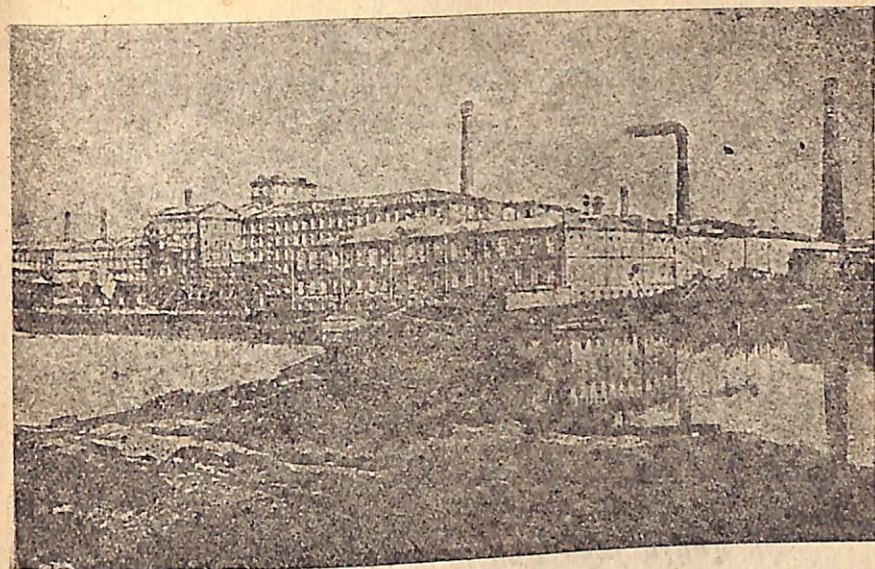
Այս քաղաքը յերկաթագործական գործարան է, իսկ կլոր աշտարակները բովեր են, վորոնց մեջ հալում են յերկաթե հանքը: Վերին բացվածքից բովի մեջ ածում են հանք, քարածուխ և այլ խառնուրդներ: Հետո բորբոքում են կրակը և այդպես պահում դիչեր ու ցերեկ: Բովի մեջ յեղած հանքի ստորին շերտերը հալում են, իսկ այս միջոցին վերելից ավելացնում են հանք ու ածուխ: Աշխատանքը շարունակվում է անընդհատ:

Անսովոր մարդուն սարսափելի յե կանգնել բովի մոտ: Շողեմեքենան սոսկալի ուժով փչում է վառելիքի վրա. հրային լեզուներով պտտվում է քոցը, բովը կատաղում է, յեռում, կարծես մի մեծ ինքնայեռ լինի:

Բայց ահա հասավ հալած հանքը բաց թողնելու ժամանակը: Սրա համար բովի պատի մեջ կա յերկու անցք՝ խուփերով, մեկը մյուսից փոքր ինչ բարձր: Բանվորները յետ են քաշում վերին խուփը. անցքից դուրս են ցայտում կայծեր, իսկ հետո թափվում է հրբային շերտը:

Բայց այս դեռ ևս մաքուր յերկաթ չե, այլ չուդուն: Ուրիշ գործարաններում այդ վերամշակվում է, դառնում յերկաթ և պողպատ:

— Այցելիցեք յերկաթաձուլարան և նկարագրեցեք աշխատի աշխատանքները:

Յերգ Դոնի մասին

Լայն ու արձակ այն դաշտերով,
այն դաշտերով լայն ու արձակ
հոսում ես, Դոն, միշտ մեղմահոս,
դանդաղ, հանդարտ ու անկարկաչ:

Վտակներով, առուններով
ստեպների դեմքը ցանցած,
ծալում ես դու հեռուներին,
հեռուներին այն կապուտակ:

Քո ափերին կանաչապատ
քաղաքներ են փռվել անթիվ,
քաղաքները հզոր, հպարտ,
գյուղերն անթիվ ու անհամար:

Քո ափերին դավողներ,
փառքիկաներ յերկինք մեխվող,
ձչում են դուռ, հպարտ ճախով,
աղաղակով, ուժդին թափով:

Քո ասիերին—Հովիտներում
 ու դաշտերում կանաչ ուկիյան,
 ժիր պուղապին հողն և վարում,
 յերդ և յերգում միշտ հաղթական:

Հսկա նավեր ջուր ճեղքելով
 անց են կենում շտապ, անահ,
 լող են տալիս արագորեն թայ
 ու շեն ուզում կորցնել մի պահ:

Յեղ ջրանցքդ ենք փորում ահա
 սրտով փառված ու ժրաջան.
 շուտով, շուտով ընկեր դառա՛ծ՝
 ձեռք կմեկնի քեզ մեծ Վելլան:

Այս վողջույնին վողջույն տալով,
 առողջ, ջահել, կանգնած վոտի,
 ջրանցքների մեր լույս յերկրում
 դու կկապես մի նոր գոտի:

Տեղեկանք Ե. Հյուսիսային Կովկասի գլխավոր լեռնաթուղային
 դժերը.—

Ռոստովից մինչև Նովորոսիյսկ	448	կիլոմետր
Ռոստովից—Կրասնոդար	314	»
Կրասնոդարից—Նովորոսիյսկ	134	»
Ռոստովից—Հանքալին ջրեր	494	»
Ռոստովից—Տուապսե	542	»
Նովորոսիյսկից—Ստավինդարդ	804	»
Կրասնոդարից—Ստավրոպոլ	290	»

Շերեվանի հիշրդ—Ելեկտրո կայանում

Կիրակի առավոտ եր: Մենք յերգելով անցնում է—
 յինք քաղաքի փողոցները և ահա դուրս յեկանք նոր
 խճուղու վրա, վոր անցնում եր Հրազդանի ափով ու
 վերջանում նոր կառուցվող հիդրոէլեկտրո կայանի առաջ:

Այստեղ գետի ափին շինված եր քարե մի մեծ շի—
 նություն, ուր դրված եյին մեքենաները:

Այս շինություն գլխում ձորի կրճքին շինված եյին
 յերկու հսկա ջրամբարներ, վորոնք ջուրն ստանում ե—
 յին Հրազդանի վերին մասերից հատուկ շինված առվի
 միջոցով:

Թե ջրամբարները և թե առուն պատած եյին ցե—
 մենաով և անցքերը բռնած յերկաթյա հսկայական գրո—
 ներով ու փականքներով:

«Այ, տեսնում եք,—բացատրում եր մեզ մեր ա—
 ռաջնորդը,—այս պտուտակը վոլորելով դեպի աջ՝
 ջրանցքի անցքը փակող դուռը բացվում ե և ջուրն սկը—
 ւում ե այդ խողովակների միջով հոսել դեպի մեքենա—
 ները: Ստակալի արագությունը թափելով անիվների վրա,
 սրտույտ և տալիս նրան կայծակի արագությունը. ելեկ—
 տրո-գինամոնները շփվելով իրար՝ պեծպեծին են տա—
 արո-գինամոնները շփվելով իրար՝ պեծպեծին են տա—
 րում ու արտադրում ելեկտրականություն: Ելեկտրակա—
 ռությունը մեծազյա լարի ոգնությունը մի ակնթաթ—
 թում տարածվում ե ամբողջ քաղաքը, վառում ե ճրագ—
 ները, շարժում մեքենաներ ու գործարաններ աշխա—
 տեցնում:

Յեղ իսկապետ, ջրամբարի անցքը միանում եր լայ—
 նափոր խողովակներին, վորոնք բլրի կրճքից ահագին
 տարածություն մեքենաները և
 ուժը և արագությունը:

«Նչքան մարդիկ աշխատած կլինեն այստեղ»,
 մտածում եյինք, տեսնելով, վոր ամեն մի քարը, ծեփը
 կամ շաղախը պողպատի ամրություն ունի, և մեքե—
 նաների ամեն մի մասը, պտուտակն անգամ ամրաց—
 նելը և հաղցնելն ինչ գծավարություն և հմտություն ար—
 հաջած պիտի լինի:

Խողովակների կողքին քիչ հեռավորությամբ
 ջրամբարից մինչեւ Հրազդանը իջնում եր մի յերկրորդ
 ջրանցք, վոր փորված եր բավականաչափ լայն և ամ—
 րացված ցեմենտով. սա յեղ նրա համար եր, վորի ջրի
 ալիքը քանակը հոսի այդ ջրանցքով դեպի գետը:

Հենվելով ջրամբարի պատնեշի վրա՝ մենք ուշա—
 դիւր դիտում եյինք ներքե և սարսափում ցածր ձգվող
 անդունդից. ի՞նչ կլինեիր, յեթե հանկարծ մեզնից մեկն

ու մեկը սայթաքեր և ընկներ. անշուշտ մի անկնթարթում դալարվելով կհասներ Հրադդան, Զարդուհիշուր կլիններ ալիքների ու քարերի գրկում:

Մենք արդեն ճանապարհվում էինք տուն: Կայանի մուռքի առաջներում մի փոքր տաածության վրա տնկված էին մի քանի տունկեր և ցանված մի քանի մարգեր: Վո՛րքան գեղեցիկ եր այս աշխատանքն այստեղ, այս ահռելի ձորի մեջ, մեքենաների գրկում:

Հրադդանի աղմկոտ յերգերի արձագանքը հետզհետե թուլանում եր, արևն սկսում եր թեքվել դեպի արեմուտ: Մենք արդեն դուրս էինք յեկել ձորից, թողնելով մեր յետեվում աշխատանքի այդ իսկական հրաշալիքը, վոր ստեղծել եր բանվորների հզոր կամքն ու համառ աշխատանքը:

— Ձեր գալառում ի՞նչ հիշրոկայան կա: Գնացե՛ք տեսնելու:

Վարդագույն տուֆի յերկրում

Մեքենան իջնում, կտրում ե ձորակը և սլանում՝ սլաքի նման ձգվող ճանապարհով:

Ահա հին գյուղը:

— Յեթե վարդագույն տուֆը չլիներ, Արթիկի անունը մինչեւ Բելգիա չեր հասնի, — ասում ե ընկերս:

Ահա և կայարանը:

Գյուղի ծայրին, դեղնած բարդիների մոտ յերեք նոր շինության պատերը փայլում են արևի առի: Սա Արթիկի կայարանն ե, վորտեղից գնացքները պիտի թռչեն հեռուները՝ հազարավոր վերստեր կտրելով: Մի խումբ բանվորներ քանդում են շենքերի ուղեկ ընկած հողաբլուրը՝ ապագա պերոնների համար:

Այլ կողմն ընկած են «Արթիկ-տուֆի» ապագա ավանը, գլխավոր շինությունները՝ մի կամ յերկու հարկանի: Հրապարակում կանգնում ե մեքենան: Թեև յերեկո յե, բայց աշխատանքը յեռում ե: Ընդարձակ ծածկոցների տակ սղոցում են, դուռ ու լուսամուտ են պատրաստում, կուպր են յեփում՝ գերանների դուխը կըստ-

րելու, կրի ու բետոնի շաղախ են պատրաստում, ամաղ մաղում, թիթեղագործը պատի վառարանների համար կլոր վահաններ ե սարքում: Մի քանի հոգի սայլերից թափում են գերաններ, ուսեր, սև յերկաթյա խողովակներ և այլն: Այս շինանյութը տեղափոխում են նոր ճանապարհով դեպի գործարանի նոր կառուցվող շենքը:

— Տո՛ւ, դա՛, տո՛ւ դա՛, — գոռում ե շենքի պատին կանգնածը: Իսկ ներքեվից մի քանի հոգի հրում են գերանը և ութմով յերգում: Դրսում թափած են ցեմենտի տակառներ, պատրաստ դռներ ու լուսամուտներ, թիթեղ, տախտակ, գերան ու շալալ, կղմինդր ու աղյուս: Գետինը պատած ե տաշեղով, յերկաթի ու թիթեղի կտորտանքով: Ամեն ինչ այստեղ փոխվել ե՝ գետնի յերեսը, ճանապարհը, հողն ու խոտը:

Ռեյսերի կույտի վրա նստել ե մի բիճա և Խիոր-ժակով հաց ե ուտում: Մոտենում, ենք, խոսեցնում, հացի փշրանքները զգուշությամբ հավաքում ե բռան մեջ և պատասխանում ե մեր հարցերին:

— Հրաշք վոր առել են, ես ե: Սա աղբյուր ե լիության և լուսավորության: Վազոնը կդա, դռանդ կչոքի: Մեր յերեխաները բոբիկ էյին, հիմա կարմիր կոշիկ կհագնեն... Մի խոսքով՝ գտած դանձ ե, վոր եսքան հազար տարի հողի տակ պառկած եր... Այս քարահանքի հանույթն ոգտագործում են նոր կառուցվող տների համար: Վոչ մի տեղ մեզանում տների պատերն այն-քան արագ չեն բարձրանում, վորքան «Արթիկի տուֆում»:

Նոր շինած յերկհարկանի տներից մեկի պատերը շարել էյին ութ որում:

Քարահանքից կարած քարերը վազոնեաներով ուսերի վրայով տեղափոխում են կառուցումների վայրը:

Ամենահետաքրքիրը՝ մեքենայացրված քարամշակումն ե, վորտեղ կենտրոնացված ե համարյա ամբողջ աշխատանքը: Բլուրի լանջին, տեղ-տեղ ուսերի դծերը խաչածեղում են իրար: Սև խողովակների շարանը ցույց ե տալի, վոր հեռվից, Ալադյաղի փեշերից ջուր ե ընկելու:

Դեռ նոր են մեքենաներն եւ, մարդիկն եւ: Նրանք աշխատում են, սովորում:

Գործը դեռ չի մեծացել: Քարհանքը և ժամանակավոր գործարանն աշխատում են փոքրիկ ելեկտրոկայանի եներգիւյով:

Շուտով Արթիկն եներգիւյ կստանա Լենինականից: Յեւ յերբ կառուցվեն մի կողմից յերկաթուղու գիծը, վոր նոր կայարանից ճյուղավորվելով հասնելու յե մինչեւ քարհանքներն և մյուս կողմից՝ ապագա մեծ գործարանը, — այն ժամանակ վիթխարի կարելի կըսնը քարեր կբարձրացնի և շարժական կամուրջների վրայով, կիջեցնի բաց վազոնների վրա, կղարսի, և վազոնները կշարժվեն:

— Նոր գործ ե Արթիկը, բայց մեծ գործ ե. յեթե մենք տարին մի միլիոն խորանարդ մետր քար հանենք, մոտ չորս հարյուր տարի կբալականացնի այն պաշարը, վոր ունի ուսումնասիրված շրջանը... Իսկ շատ տեղեր կան, վոր դեռ հետազոտված չեն:

... Կես գիշերից անց եր: Քնել ե գյուղը: Ծները կենտահաջ են տալիս լուսնի վրա: Հեռվում Լենինականի ճրագները թարթում են: Ալադյաղի պաղ քամին սլանում ե դաշտն ի վայր: Լեռան ճյունապատ գագաթը շողշողում ե... Իսկ ներքե, դաշտում սպիտակին են տալիս յերկաթգծի հողաբլուրը, նոր կայարանը: Շուտով, շատ շուտով շողեմեքենայի մուխը կխառնվի Ալադյաղի ամպերին:

— Ի՞նչ նշանակութուն ունի տուֆը մեր շինարարության համար:

— Ի՞նչ պայմաններում միայն հնարավոր եր մեր յերկրի լեռնա հարստությունների նման ձեւի ողտադործումը:

— Հնգամյակում ի՞նչպե՞ս են արտահայտվում մեր յերկրի շխավոր հարստությունները, — պղինձ, տուֆ, պեմզան, ելեկտրական ուժը, քիմիական և լեռնային արդյունաբերության այլ ճյուղերը:

— Կաղմեցեք թվելով դիտարկմաներ:

Այնտեղ, ուր ոճերն եյին թշոււմ...

Մի քանի տարի առաջ այնտեղ անապատ եր, ավազ ու տատասկներ...

Դավալվից մոտ մի վերստ հեռավորության վրա, Յերեվան — Նախիջևան յերկաթգծի ձախ կողմում տաքածված եր այդ մռայլ հողամասը, շրջապատված քարքորոտ բլուրներով: Վոչ խրճիթների ծուխն եր բարձրանում այնտեղ և վոչ տավարն եր արածում:

Սոցիալիզմ կառուցող յերկրի շինարարությունը կիր — ցեմենտ եր պահանջում, անհրաժեշտ եր նրանց հազարավոր, միլիոնավոր տախտներով ցեմենտ, վոր նոր գործարաններ բարձրանային, նոր ելեկտրոկայաններ — դինամոներ շաչեյին, քաղաքներ կառուցվեյին:

Մի որ այդտեղ մարդիկ յեկան, վորոնք որերով, ամիսներով փորձեցին, ծրագրեցին և վորոշեցին.

— Նվաճել անապատը և այն դարձնել աղբյուր հարյուր — միլիոնավոր տոն կիր ու ցեմենտի:

1930 թ. մայիսի 1:

Գալիս են Յերեվանից ավառներ, դալիս են յերկաթուղային բոնվորներ, գյուղացիներ. անապատի մեջ տեղում ամբիոնի շուրջը հետզհետե խտանում ե բաղմալթյունը:

— Ցեմենտի գործարանի հիմնագրման միտինդը հայտարարվում ե բացված... Ծափահարություններ, ուռաներ...

Վախկոտ մողեսներն ու ոճերը փախչում են դեպի քարքորոտ բլուրները:

Անցնում են որեր: Անապատը կենդանացել ե, յեռում ե աշխատանքը: Բեռնակիր մեքենաներով ու սայլերով անվերջ շինանյութ են բերում: Ամառվա շոգն, տաքանելի յե. ջուր չկա, հարմարություններ չկան, ֆանդակացաբաններն անբավարար են. վորակյալ բան — վորական ամ չկա:

Իսկ սոցիալիստական շինարարությունը ցեմենտ ե պահանջում:

— Ցեմ — չինը պետք ե դառնա մեր հարվածային

չինարարութիւնը: Մորիւիզացիայի յեն յենթարկում
հարվածային բանվորներ, կոմյերիտականներ:

Անապատը նվաճված է:

Պողպատ, յերկաթ, բետոն և մոտորն է տիրապե-
տում,—բոլորը խորհրդային արտադրութիւն: Որա-
կան 50 տոնն կիր են արտադրելու նրանք: Տասնյակ
հանքահանքարաններ, ելեկտրոկայան ճաշարան, ակումբ,
թատերասրահ, յերկաթգծի համար ճանապարհ, ցե-
մենտի գործարանի հիմքեր: Ահա այն բոլորը, վոր մի
քանի ամսվա ընթացքում բարձրացել են անապատում:

Յեմ-չինի թատրոնի և ճաշարանի սրահները լիքն
են բանվորներով:

Ստեղծվել է բանվորական կորիզը, վոր յեռանդուն
կայել է աշխատանքի: Մալաված է սոց-մրցումը և
հարվածալիութիւնը:

— Ի՞նչ պայմաններում հնարավոր է դառնում նվաճել անա-
պատներ և բնության ուժերն ու նրանց սպաս դարձնել մէկ կա-
րիքներին:

— Ի՞նչ դեր է կատարում և ի՞նչ արդյունքներ է տալիս տեխ-
նիկան մեզ մոտ, ինչ դեր՝ կապիտալիստների մոտ:

— Բացատրիր, ինչո՞ւ մենք մեր չինարարութիւնն անվա-
նում ենք սոցչինարարութիւն:

Ժ ա մ ա ց ու յ ց

Ա.

Լավ բան է ժամացույցը: Առանց ժամացույցի մեր
սրերում դժվար է ապրել: Ամեն մի դեպքում անհրա-
ժեշտ է իմանալ, թե որովա վոր ժամն է:

Բռնել եմ ժամացույցն ու մտածում եմ՝ քանի՞ մարդ
կլինի աշխատած այս ժամացույցի վրա:

Ժամացույցի մեջ կա՝ յերկաթ, պղինձ, պողպատ,
ապակի, կալ ու փայլուն զմբուխատանման ապակու-
կաւորներ:

Վոմանք աշխատել են հողի տակ, արտադրելով
այնտեղից յերկաթի հանք: Ուրիշներն այդ հանքը յեր-

կաթուղով բերել են մետաղագործարան, ուր այլ մար-
դիկ այդ հանքը հալել ու մետաղ են պատրաստել: Այդ
մետաղից է, վոր բոլորովին տարբեր մարդիկ շինել են
այս ժամացույցի խուփն ու այլ մասերը:

Յեւլ այդ ամենը զանազան տեղեր:

Այդպիսի յերկար ճանապարհով մի գործարանից ել
ստացել են փոքրիկ անիվներ ու պտուտակներ: Ապակին
ու թվանշանների տախտակն ել շինել են բոլորովին այլ
տեղ և այլ մարդիկ:

Բայց այս բոլորը չէ: Շոգեկառքը չէր կարող նյու-
թերն ու պատրաստի ապրանքը տեղափոխել, յեթե
հանքափոր-ածխահանները հանքերից քարածուխ չհա-
նէյին: Իսկ հանքափորները չէյին կարող հանքը փո-
րել, յեթե ջուհակները նրանց համար հաղուստ չպատ-
րաստէյին, կոշկակարները՝ կոշիկ և այլն:

Այս դեռ քիչ է: Յեթե գյուղացիները չվարէյին,
չցանէյին ու չհնձէյին, մարդիկ սոված չէյին կարող
ժամացույց շինել:

Մի խոսքով՝ մի փոքրիկ ժամացույցի վրա աշխա-
տում են անհամար մարդիկ՝ վոր ազգից ասես—և՛ ռուս,
և՛ գերմանացի, և՛ անգլիացի, և՛ հայ, և՛ թուրք, և՛
վրացի, և՛ հրեա...

Մարդիկ աշխատում են համայնական ուժով բո-
լորի համար: Ամեն մեկն անում է միմիայն իր գործը,
իր դիտեցածը, և այդ բոլորից ընդհանրապես ստաց-
վում է հասարակական աշխատանք:

Բ.

Միայն մի բան առաջ վատ եր: Աշխատում եյին,
ճիշտ է, միասին, համայնական ուժով, բայց ոգուտը
միմիայն կապիտալիստներն եյին ստանում:

Այժմս մեղանում բանվորներն ու գյուղացիները
դեն են չարտել նրանց իշխանութիւնը և հայտարարել
են ինչպե՞ս հողը, նույնպե՞ս և գործարանները, ճանա-
պարհները, նավերն ու մ'յուս ձեռնարկութիւնները ժո-
ղովրդի սեփականութիւն: Այժմ ընդհանուր աշխատան-
քը կերթա ընդհանրութիւնն ոգտին, ու վոչվոք չի հա-
ւըստանա ուրիշի աշխատանքի հաշվին:

շինարարութիւնը: Մորիլիզացիայի յեն յենթարկում հարվածային բանվորներ, կոմյերիտականներ:

Անապատը նվաճված է:

Պողպատ, յերկաթ, բետոն և մոտորն է տիրապետում, — բոլորը խորհրդային արտադրութիւն: Որական 50 տոնն կիր են արտադրելու նրանք: Տասնյակ հանքահանքարաններ, երկաթուղայան ճաշարան, ակումբ, թատերասրահ, յերկաթգծի համար ճանապարհ, ցեմենտի գործարանի հիմքեր: Ահա այն բոլորը, վոր Դիքանի ամսվա ընթացքում բարձրացել են անապատում:

Յեմ—չինի թատրոնի և ճաշարանի սրահները լիքն են բանվորներով:

Ստեղծվել է բանվորական կորիզը, վոր յեռանդուն կայել է աշխատանքի: Մալալված է սոց—մրցումը և հարվածայնութիւնը:

— Ի՞նչ պայմաններում հնարավոր է դառնում նվաճել անապատներ և բնության ուժերն ու նրանց սպաս դարձնել մէր կարիքներին:

— Ի՞նչ դեր է կատարում և ի՞նչ արդյունքներ է տալիս տեխնիկան մեզ մոտ, ինչ դեր՝ կապիտալիստների մոտ:

— Բացատրիր, ինչո՞ւ մենք մեր շինարարութիւնն անվտանգ ենք սոցշինարարութիւն:

Ժ ա մ ա ց ու յ ց

Ա.

Լավ բան է ժամացույցը: Առանց ժամացույցի մեր սրերում դժվար է ապրել: Ամեն մի դեպքում անհրաժեշտ է իմանալ, թե որովա վոր ժամն է:

Բռնել եմ ժամացույցն ու մտածում եմ՝ քանի՞ մարդ կլինի աշխատած այս ժամացույցի վրա:

Ժամացույցի մեջ կա՝ յերկաթ, պղինձ, պողպատ, ապակի, կալ ու փայլուն, զմբուխատանման ապակուկտորներ:

Վտանք աշխատել են հողի տակ, արտադրելով աշխտեղից յերկաթի հանք: Ուրիշներն այդ հանքը յեր-

կաթուղով բերել են մետաղագործարան, ուր այլ մարդիկ այդ հանքը հալել ու մետաղ են պատրաստել: Այդ մետաղից է, վոր բոլորովին տարբեր մարդիկ շինել են այս ժամացույցի խումին ու այլ մասերը:

Յեվ այդ ամենը զանազան տեղեր:

Այդպիսի յերկար ճանապարհով մի գործարանից ել ստացել են փոքրիկ անիվներ ու պտուտակներ: Ապակին ու թվանշանների տախտակն էլ շինել են բոլորովին այլ տեղ և այլ մարդիկ:

Բայց այս բոլորը չէ: Շոգեկառքը չէր կարող նյութերն ու պատրաստի ապրանքը տեղափոխել, յեթե հանքափոր—ածխահանները հանքերից քարածուխ չհանէին: Իսկ հանքափորները չէին կարող հանքը փորել, յեթե ջուհակները նրանց համար հադուստ չպատրաստէին, կոշկակարները՝ կոշիկ և այլն:

Այս դեռ քիչ է: Յեթե գյուղացիները չվարեյին, չցանէյին ու չհնձէյին, մարդիկ սոված չէյին կարող ժամացույց շինել:

Մի խոսքով՝ մի փոքրիկ ժամացույցի վրա աշխատում են անհամար մարդիկ՝ վոր ազգից ասես—և՛ ռուս, և՛ գերմանացի, և՛ անգլիացի, և՛ հայ, և՛ թուրք, և՛ վրացի, և՛ հրեա...

Մարդիկ աշխատում են համայնական ուժով բոլորի համար: Ամեն մեկն անում է միմիայն իր գործը, իր դիտեցածը, և այդ բոլորից ընդհանրապես ստացվում է հասարակական աշխատանք:

Բ.

Միայն մի բան առաջ վատ եր: Աշխատում եյին, ճիշտ է, միասին, համայնական ուժով, բայց ոգուտը միմիայն կապիտալիստներն եյին ստանում:

Այժմս մեղանում բանվորներն ու գյուղացիները դեն են չալրտել նրանց իշխանութիւնը, և հայտարարել են ինչպես հողը, նույնպես և գործարանները, ճանապարհները, նավերն ու մյուս ձեռնարկութիւնները ժողովրդի սեփականութիւն: Այժմ ընդհանուր աշխատանքը կերթա ընդհանրութեան ոգտին, ու վոչվոք չի հաւրստանա ուրիշի աշխատանքի հաշվին:

Միայն պետք է ավելի լավ կազմակերպել աշխատանքը, վերաբերյալ բանվորական քիչ ուժ սպառելով— հասնենք ամենամեծ հաջողությունների: Պետք է ավելի շատ ու լավ մեքենաներ ստեղծենք, վոր մեր դործը հեշտանա, և մեր ուժը խնայվի:

Այդ ժամանակ ամեն ինչ լավ կգնա:

1. Ի՞նչ առավելություն ունի կոլեկտիվ աշխատանքն տնտեսական աշխատանքի համեմատությամբ:

2. Այս հոգովածի հետևողությամբ արտադրե՞ք, թե ձեր գիրքն ինչպես է պատրաստվել:

ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ՅԵՎ ԲԱՆՎՈՐՆԵՐԻ ԿՅԱՆՔԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ի՞նչ գործարաններ եք այցելել, և ի՞նչ վիճակի մեջ եյին գործարանների շենքերը և նրանց շրջակայքը:

2. Ի՞նչ իմացաք մեքենաների կազմության, նրանց աշխատանքների և նրանց հետ վարվելու մասին:

3. Ձեր դիտած և ուսումնասիրած գործարաններում ի՞նչ ապրանքները և վորտեղ եյին ստանում հում նյութերը:

4. Վորտեղ եյին վաճառում գործարանում պատրաստված ապրանքները և վորտեղ եյին ստանում հում նյութերը:

5. Ի՞նչ իմացաք բանվորների աշխատանքի պայմանների, նրանց կենցաղը բարելավելու, աշխատանքի պաշտպանության, պրոֆիտության աշխատանքների և սոցիալական ապահովության մասին. ի՞նչպես եր առաջ և ի՞նչպես է այժմ:

6. Ի՞նչ տարբերություն նկատեցիք գործարանի և արհեստանոցի միջև:

7. Սոց-մրցումն ու հարվածայնությունը ի՞նչ ծավալ է ըստացել գործարանում:

Կազմակերպեցե՞ք ցուցահանդես. դասավորեցե՞ք դիագրամները, նկարները, դրավոր աշխատանքները, կոլեկցիաները և այլն:

8. ԱրդՖինսլանի ճեղքվածքները վերացնելու համար ինչ են անում բանվորները և ի՞նչ եք արել դուք:

Աշխատանքի գործավարձային սիստեմը ի՞նչ արդյունք է տվել:

Դրավոր աշխատանքներից կազմեցե՞ք ծողովածու «Գործարան և արհեստանոց» վերնադրով:

Հնգամյակի III-րդ տարին

Դերակատար կատարում ենք
Հնգամյակի յերրորդ տարին...
Վոր յերկրը ունի այսօր
Մեր տեմպերը հարվածային:

Խորհուրդների կյանքի շեմքին
Հիդրոկայան ու գործարան,
Ու գյուղական համայնքների
Նոր վերելքը մեր հաղթական:

Դասակարգի դարի տեմպով
Նորահառույց կյանքն է հոսում.
Չտեսնված այս թռիչքին
Են վոր յերկրի թափն է հասնում:

Վճռական տարին

Ով չի լսել Հնգամյակի մասին:

Հնգամյակը պլան է:

Հնգամյա պլանով ԽՍՀՄ բանվորները շինում են զավոդներ, գործարաններ և ելեկտրական կայաններ:
Հնգամյա պլանով շինում են տրակտորներ, շոգեշարժներ, ավտոներ, քանդում են քարածուխ, գետնի տակից նավթ են հանում, ցանում են խորհրդային և կոլեկտիվ տնտեսությունների դաշտերը, սովորեցնում են յերեխաներին և անգրագետ մեծահասակներին:
Ես գիրքը հերիք չեմ անի, յեթե գրեյինք, թե ինչ պետք է անեն բանվորները Հնգամյա պլանով:

5—2—2

Դուք այսպես չե՞ք հաշվում:

Հինգ տարուց յերկու տարի բանեցին և ասացին.

— Մենք ուզում ենք շուտ շինել մեքենաները, կառուցել զավոդները և կայանները նրա համար, վոր մեր կանայք և յերեխաները վոչնչի կարիք չունենան: Ելի մենք ուզում ենք ցույց տալ աշխարհում ապրող բոլոր

բին, թե ինչպես բանվորները, առանց «տեր» — կապիտալիստների, կարող են լավ ապրել և աշխատել: Թող նայեն և ասեն. հարկավոր է արդյոք բանվորներին հաբուստների իշխանութունը:

Այդ պատճառով ել, ինչ վոր հարկավոր եր անել հինգ տարում, մենք կանենք չորս տարում:

Այդպես ել դուրս յեկավ՝ $5-2=2$, վորովհետև հնգամյակը պիտի կատարվի չորս տարում:

Իսկ յերրորդ տարում:

Հունվարի 1-ին սկսվեց հնգամյակի յերրորդ ելեկտրականության և մետաղի տարին:

Այս տարի հսկա ելեկտրոկայաններ գործարանի դադարահաներին կտան հնգամյակի յերկրորդ տարվանից մեկ ու կես անգամ ավելի ուժ:

Ածուխի լեռները կտալան մեր շողեմեքենաներին ավելի ուժեղ շնչել, վորովհետև մեկ ու կես անգամ ավելի ածուխ կտալան: Յերկաթի հանքի սարերը ունեն և ավտոմոբիլներ կդառնան: Անցյալ տարվանից յերկու անգամ ավելի տրակտորներ կպատրաստվեն:

Ութ ժամվա փոխարեն բոլոր բանվորները պիտի աշխատեն միայն յոթ ժամ:

Այս բոլորի համար միջոցներ են հարկավոր: Դիմել կապիտալիստներին, նշանակում է զոռով նրանց դերի դառնալ:

Ի՞նչ պետք է անել: Մտածեցին բանվորները ու իրենց խոսքն ասացին.

— Հարկավոր չե դիմել կապիտալիստներին, այլ հարկավոր է դիմենք ինքներս մեզ և վճռական տարուն դիմավորենք վճռական հարվածներով: Նրանք պահանջեցին իշխանութունից բաց թողնել «Յերրորդ վճռական տարի» փոխառութունը:

Այդպես ել յեկավ:

Կառուցվում են ամենուրեք գործարաններ ու նոր քաղաքներ և այդ բոլորը մեր սեփական միջոցներով:

Չարմանում են կապիտալիստներն ու ավելի դայրանում մեր դեմ, սակայն մեր բանվորների և աշխատավոր գյուղացիների ուժեղ կամքը և կապիտալիստական յերկրներում գտնվող բանվորների ու աշխատավոր

գյուղացիների միահամուռ ջանքերով մենք դեն կընարտենք նրանց գայրույթը ու ել ավելի կամրապրենք մենք բանվորների և գյուղացիների միակ իշխանութունը:

— Բաժանորդադրվեցեք յերրորդ վճռական տարվա փոխառությանը:

ԻճՆՆԵՐԻ ԼՐԱԳՐԵՒ ԾԱՌԱՏԱԿՈՒՆԵՐ

1 մեկ	I առաջին
2	II յերկրորդ
3	III
4	IV
5	V հինգերորդ
6	VI
7	VIII

— Դրեցեք նախադասութուններ՝ կիրառելով դասական բաները:

Խորհրդային առաջին կոմբայնը

Ռուսաստանում վոլգա գետի ափին, Սարատով քաղաքում կառուցվել է մի հսկա գործարան: Այս գործարանը պատրաստ է յեղել 1931 թվի մայիսի 1-ին և 10 հաաարկական արտադրելու յե 15.000 կոմբայն և 10 հաաար բարդ կառուցվածքի սերմադուրի:

Սարատովի գործարանի կոմբայնը իր կառուցվածքով տարբերվում է ամերիկական կոմբայնից: Խորհրդային կոմբայնն ավելի փոքր է, ավելի արագահարժ: Ամերիկական կոմբայնը կշռում է 5 տոնն, իսկ մեր կոմբայնը կշռում է $3\frac{1}{2}$ տոնն: Սա նշանակում է մեր կոմբայնի գրա ավելի քիչ նյութ է ծախսվելու և յիթե ամերիկական կոմբայնն արժե 4500 ռուբլի, մեր կոմբայնը մոտ յերկու անգամ պակաս — 2500 ռուբլի:

Չնայած այս տարբերութուններին, խորհրդային կոմբայնն իր աշխատանքով հետ չի մնում ամերիկա-

կանից. յերկու կոմբայններն ել մի սեղոնի ընթացքում հնձում և կալսում են 300 հեկտար ցանք:

Բոցի կոմբայններից, Սարատովի գործարանն արտադրում է նաև բարդ կառուցվածքի սերմազտիչներ, վորոնք քամում, սերմը զտում, ախտահանում ու լըցնում են ջվալները: Այդպիսի սերմազտիչներ պատրաստում են մեկ ել միայն Գերմանիայում:

Այս սերմազտիչները գնում են կոմբայնների յետևից և յերկու մեքենան միասին հնձում, կալսում, քամում, ախտահանում ու պատրաստ ցորենը լցնում են ջվալները:

Սարատովի հսկա գործարանի հիմքը դրվել է 1930 թ. մայիսի 1-ին: Սակայն աշխատանքներն այնպիսի արագ թափով առաջ գնացին, վոր ճիշտ վորոշված ժամանակին—1931 թվի մայիսի 1-ին գործարանը սկսեց աշխատել:

Սարատովի գործարանը աշխարհի ամենախոշոր գործարաններից մեկն է: Նա բռնում է 200 հեկտար տարածություն, ունի իր բազմաթիվ մասերը, բաժանմունքները, բանվորական ավանը—մի ամբողջ սոցիալիստական քաղաք, վորն ունի իր ակումբ—թատրոնը, գործարան—խոհանոցը, որական 8000 ճաշով, իր խանութները, բաղնիքը, բվացքատունը և այլն և այլն:

1930 թվի մայիսի 1-ին, հենց վոր հանդիսավոր կերպով հիմք դրվեց գործարանին, անմիջապես սկսեց նաև շինարարական աշխատանքը: Այժմ արդեն գործարանը կառուցվել և աշխատում է:

Այսպես է բայլելիկիյան շինարարության թափը:

— Գյուղատնտեսական ի՞նչ մեքենաներ գիտեք և ի՞նչ են անում նրանք:

— Ի՞նչպիսի տնտեսություններին են պետք այդպիսի մեքենաներ—կոլեկտիվ թե անհատական:

Առաջին գնացքը

Այս բանը պատահեց Անդլիայում մոտ Հարյուր տարի առաջ: Այնտեղ հին ժամանակներից մինչև այժմ մեծ քանակությամբ քարածուխ են հանում: Անդլիացիք նախ ածուխը մեծ ոգուտով ծախում էին ուրիշ յերկրների: Միայն մի խոչնդոտ կար.—քարածուխի հանքերը հեռու էին ծովերից:

Ածուխը նավահանգիստները տանելու համար խճուղիներ էին շինում: Այդ ճանապարհով ածուխը տանում էին ծովի մոտ. այնտեղ բարձում էին նավերին և ուղարկում, ուր պետք էր: Ածուխը ծովի մոտ ձկներով էին կրում. դրա համար ել շատ մարդ ու շատ ձիեր էին հարկավոր, ուստի թանդ էր նստում:

Այդ ժամանակ շոգեմեքենաներ արդեն կային: Դրանով էին ջուրը հանքահորերից դուրս հանում կամ հանքը ներքևից գետնի յերեսը բարձրացնում:

Անդլիացի միքանի հարուստներ—ածխահանքի տերեր—մտածեցին, թե ինչպես անեն, վոր ածուխ կրելն արագացնեն ու եժանացնեն: Դրա համար նրանք հայտարարեցին, թե ո՛վ վոր ապրանք կրող մեքենա հնարարեցին, թե ո՛վ վոր ապրանք կրող մեքենա հնարի, նրան պարգևի կտան: Յեվ ահա Ստեֆենսոն անունով անդլիացի մի վարպետ այդպիսի մի մեքենա հնարեց. նա մի շոգեկառք շինեց և անվանեց «Ռակետա»:

Մեքենան փորձեցին ու պիտանի համարեցին: Նրա համար յերկաթուղի շինեցին յերկու քաղաքների միջև: Որ եր նշանակված, յերբ Ստեֆենսոնի շոգեկառքը պետք է գնար յերկաթուղու վրայով: Շուտով բոլորն իմացան այդ մասին:

Նշանակված ուր յերկաթուղու մոտ մեծ ամբոխ էր հավաքվել:

Վոմանք ամենեկին չէին հավատում. ասում էին, վոր այդ բոլորը սուտ է.—տեսնվա՞ծ բան է, վոր մեքենան ինքն իրան վազի: Ուրիշներն Ստեֆենսոնի հնարքը դատարկ բան էին համարում և ավելացնում էին.—

«Եղ Ստեֆենսոնի կողերը պետք է ջարդել, վոր ժո»

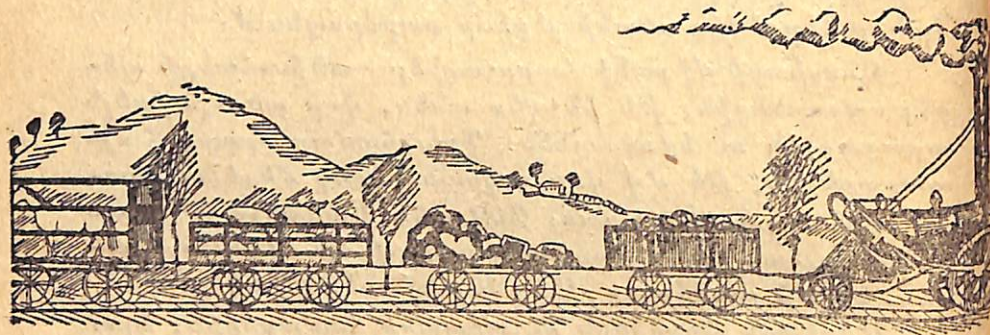
դովրդին չխարի: Ախր մեքենան ի՞նչպէս կգնա տախանի
ուելերի վրայով»:

«Թող մի ինքը փորձի սառույցի վրայով գնալ,—
իսկույն զլուխը կկոտրվի», վրա եյին բերում մյուս-
ները: Բոլորը հետաքրքրութեամբ, վոմանք ել յերկու-
դով նայում եյին մեքենային, վոր կանգնած եր ուելե-
րի վրա և թշալանում եր:

Ահա յեկավ Ստեֆենսոնը: Նա մոտեցավ շոգեշար-
ժին և բարձրացավ վրան: Ամբողջ իրար անցավ:

«Նայիր, բարձրացավ, բարձրացավ, վառարանի
վրա բարձրացավ, վառարանի վրա բարձրացավ»:

«Ե՛յ, տաք ե՞ր եղտեղ, վառարանի վրա», աղաղա-
կեց ամբողջի միջից մեկը: Ստեֆենսոնին ծաղրում ե-
յին, բայց նա լսում ու չեր պատասխանում. ծաղրան-
քին:

Հետո նա նշան տվեց, վոր շոգեկառքից հեռանան,
ինչ-վոր մի կոթ վոլորեց—շոգեկառքը սուր սուլեց ու
գնաց:

«Գնաց, գնաց», աղաղակեց ժողովուրդը և վազեց
շոգեշարժի յետևից: Բայց վո՛րտեղ... Ստեֆենսոնը
չուտով բոլորի առաջն ընկավ ու անհետացավ: Ամբողջը
զարմացել եր. վոչվոք չեր հավատում, թե մեքենան
ինքն իրեն կգնար:

Ստեֆենսոնը չուտով յետ դարձավ: Ածուխ բար-
ձած վազոններ հանեցին ուելերի վրա: Ստեֆենսոնը
բոլորը մեկ-մեկ կպցրեց շոգեշարժին, սուլեց ու տա-
րավ, ու այնպե՛ս արագ, այնպե՛ս արագ:

«Եհե, այ քեզ ձի: Մենակ հարյուր ձիու բեռ ե տա-
նում» հչում եյին ամբողջի մեջ:

Ստեֆենսոնի գյուտը պարզեվի արժանի համար-
վեց: 1829 թվին եր: Դրանից հետո ամբողջ աշխարհում
օկսեցին յերկաթուղիներ, շոգեշարժներ ու վազոններ
չինել: Բոլորի համար պարզ եր, վոր յերկաթուղով ապ-
րանք կրելը կամ հենց մարդկանց՝ ճամբա գնալը շատ
ձեռնատու յե՛ և աժան ե, և՛ արագ:

- Ի՞նչպէս և յերբ ե առաջացել յերկաթուղին:
— Մեր յերկրում ի՞նչ նոր յերկաթգծեր են շինվում:
— Ի՞նչ ոգուտներ ե տալիս յերկաթուղին մեր յերկրին:

Սոց-մրցում

Արդյունաբերական (ինդուստրիալ) քաղաքի ֆոնի
վրա յերեւում ե Լենինի սիլուետը: Բեմի ձախ կողմում
վիշկա, աջում՝ տրակտոր: Բեմը լի յե բանվորներով,
վորոնք յերաժշտութեան տակտի տակ շարժումներ են
անում, վոր արտահայտում են նրանց աշխատանքի բո-
վանդակութունը:

Բոլորը—Սոցիալիստական մրցակցությունը ծա-
վալվում ե: (Մեկը չեփորում ե, վորից հետո, խումբը
բաժանվում ե 3 մասի, 1-ին, խումբը՝ չըջապատում ե
վիշկան, 2-րդ խումբը տրակտորը, իսկ 3-րդը մնում ե
կենտրոնում ելեկտրովառ լապտերը ձեռին):

Բոլորը—Լսե՛ք:

1 խմբից մեկը—խոսում ե Բագուն:

1 խումբ—մենք Խորհրդային Միութեան սրտից յեւած
1 խումբ—մենք Խորհրդային Միութեան սրտից յեւած
պրոլետարներս տալիս ենք մեր հարվածային աշխա-
տանքով տասն և հինգ միլիոն տոնն նավթ հնգամյակի
3-րդ տարում:

2-րդ խմբից մեկը—Լսի՛ր Բագու, կանչում ե քեզ
Խարկովը:

2-րդ խումբ—մենք տրակտորներով ծածկելու յենք
Խորհրդային յերկրի դաշտերը բոլոր: Բոցոտ յեռ ենք
տալու նրանց: Հե՛յ, գյուղ հնի, նոր կյանք ու տեմպ
քեզ:

Յ-րդ խումբ—խելադար ջրերի անձիւս ընթացքն ենք փոխում, դաշտերի ծարավը մարում, խորհրդաշին յերկրի լույսը վառում: Յեղբայրական ողակ ու կապ ենք ստեղծում մեր մետաղյա լարերով:

1-ին խումբ—քաղաքին

3-րդ խումբ—եներգիա

2-րդ խումբ—գյուղին

Յ-րդ խումբ Ելեկ-արո-Ֆի-կա-ցիւ:

Բոլորը—Հէ՛յ, ո՞վ կա մեր դէմ:

Մեկը—Թող սարսռի:

Յերկրորդը—Մեր յերթն ե հոոր

Յերրորդը—Կամքը մեր տխտան:

Բոլորը—Մենք կամքը՝ բո՞մբյուն ու չոխնդ:

3-րդ—Լենինը մեր կուռ կամք:

Բոլորը—Պրո-լե-տա-րի—խինդ:

(Բանվորները նորից խառնվում են, նորից շարժումներ ե կատարվում, ապա լսվում ե Ինտերնացիոնալ, վորի միջից բանվորական խումբը գոչում ե ուժեղ ե հատուկ):

Կեցցե՛ համաշխարհային հնգամյակը:

Բեմադրեցե՛ք այս պատկերը:

Հարվածային քեռին

Ուսումնական տարին սկսել եր: Յերեսխաները համաքվել եյին դեպրոցի բակում ու սպասում եյին դանդին: Նրանց ծիծաղից ու յերգից, ամբողջ ամառը քնած փողոցն ու բակը կենդանացել եյին: Այդտեղ եյին նաև Միշիկն ու Անժիկը:

— Ինչ մեծ տուն ե դառն՝... — ուրախացած ասաց Մնժիկը, ցույց տալով 4 հարկանի մեծ շենքը—ա՛յ են կողմն ել են շինում: Տեսեք տակն ել Բանկոտայ ե վինե-լու:

Բոլորը նայեցին բանվորների կողմը: Մի քանի բանվորներ գոգնոցները կապած, կուացել եյին վարդա-գույն քարերի վրա ե անընդհատ տաչում եյին: Նրանց մուրճերը տարբեր ձայներով հարթում եյին քարերը:

Յմբողջ փողոցը լցվել եր՝ «Թլիք, Թաք, Ծլինդ, Թիք-թիք» ձայներով: Վերհան մեքենան, տաչած քարերի մի կույտ, մեկից բարձրացնում եր վերեվ ու փայտե աշտարակի ծայրին ամրացրած անիվը պտտվում եր, պտտվում եր... Վերի բանվորները այդ քարերը շարում եյին պատի վրա, նախորոք լցնելով ցեմենտ, վորը կըպ-ցնում ե քարերն իրար:

— Իսկ յեթե մեկը ենտեղից ընկնի—կարծես վա-հեցած ասեց մեկը:

— Ե՛... — բացականչեցին յերեսխաները միտքե-բան ե բոլորը խիպարների վրայով ցատկոտելով մոտե-ցան քարտաշներին:

— Բարե քեռի—բացականչեց Միշիկը:

— Բարե քեռի—հետեվեցին նրան մյուսները:

Բանվորներից մեկը, աչքի տակով նայեց նրանց: Պլխարկը քչեց վեր, ճակատի առատ զրտինքը սրբեց ե մուրճը կոթը վեր դնելով քարին ասաց՝ «Բարե մեծ ախպեր»:

Ո՞ւմ համար եք շինում ես մե՛ծ տունը...

— Բանվորների ե ծառայողների համար:

— Բա ի՞նչու եսքան մե՛ծ:

— Ապրողներն ել շատ են չե՞: Դեռ ինչքա՞ն եսպեռ մեծ—մեծ տներ ենք շինե՛լ ու պիտի շինենք, վոր բոլոր հողաչեն տներում ապրողները տեղավորվեն լուսավոր ե արևոտ սենյակներ:

— Բա ինչո՞ւ, ես մի տարի յե շինում եք ես մի տունը:

— Եդ նրանից ե, վոր դեռ բոլոր բանվորները հարվածային չեն:

— Դու հարվածային չե՞ս:

— Բա ի՞նչ եմ: Առաջ վոր հարվածային չեյի, 16 քար եյի տաչում, իսկ հիմի 30 քար եմ տաչում: Ա՛յ ասում եք, Թե տունը ուշ ենք վերջացնում: Դուք, վոր մի որ հավաքվեք եդքանովդ ու գաք մեղ ողնելու, ա-վելի շուտ կվերջացնենք:

— Շարաթորյա՞կ, — հարցերին յերեսխաները Միա-բերան

— Հա՛, բա՛:

Յերեխաներն ուշադրությամբ դիտեցին, հարվածային քեռուն», վորը ծխախոտը ծխելուց հետո վերցրեց մուրճը և սկսեց արագ-արագ հարթել քարը, վորի մանր կտորները ցլրում էին շուրջը:

Նրա դեմքը արևի տակ կարմրել էր, ձեռքերը յերկար ժամանակ մուրճ բռնելուց կոշտացել ու ամրացել:

Յերբ նրանք հեռանում էին բանվորների մոտից, Միշիկը հեռվից կանչեց՝ «Յտեսություն հարվածային քեռի, շուտով կգանք ձեզ ոգնելու»:

Մի քանի օր հետո ամբողջ դպրոցի աշակերտները աշխատում էին «հարվածային քեռու» չենքի վրա:

Նրանք աշխատում էին ժիր ու յեռանդուն, նրանք հարվածայիններ էին:

Հաշվոթույթ

Գործարանի և բանվորների կյանքի ուսումնասիրություն

1. Ի՞նչ գործարաններ եք այցելել, ի՞նչ վիճակի մեջ էին գործարանների շենքերը և նրանց շրջակայքը:

2. Ի՞նչ իմացաք մեքենաների կազմության, նրանց, աշխատանքների և նրանց հետ վարվելու մասին:

3. Ձեր դիտած և ուսումնասիրած գործարաններում, ի՞նչ ապրանքներ էին պատրաստում և ի՞նչ նյութերից:

4. Վո՞րտեղ էին վաճառում գործարանում պատրաստված ապրանքները և վո՞րտեղից էին ստանում հում նյութերը:

5. Ի՞նչ իմացաք բանվորների աշխատանքի պայմանների, նրանց կենցաղը բարելավելու, աշխատանքի պաշտպանության, պրոֆուկտիան աշխատանքների և սոցիալական ապահովության մասին. ի՞նչպես եր առաջ և ի՞նչպես ե այժմ:

6. Ի՞նչ տարբերություններ կատեցիք գործարանի և արհեստանոցի միջև:

7. Ի՞նչպես ե ծավալված սոցիալական և հարվածայնություններ:

8. Քանի՞ հարվածայիններ կան և քանիսն են պարզեցվածացված:

9. Ո՞ւմ հետ են սոցիալական պայմանագիր կնքել և կատարե՞լ են արդյոք պայմանագիրը:

10. Արդ՞Ֆինալաները կատարված են թե՞ վոչ:

11. ձեղքվածքներ կա՞ն, յեթե կան ինչ միջոցներ են ձեռք առնված ծածկելու համար:

12. Ի՞նչ եք արել դուք ձեղքվածքների վերացման համար:

13. Մասնակցե՞լ եք պատի թերթի աշխատանքներին:

Կազմակերպեցի՞ք ցուցահանդես. դասավորեցե՞ք դիադրամները, նկարները, դրավոր աշխատանքները, կուլեկցիաները և այլն:

Գրավոր աշխատանքներից կազմեցե՞ք ժողովածու «Գործարան և արհեստանոց» վերնագրով:

Ուսիլ հումուլթի հավաքույթը

Ընկ. Արմիկը խմբի աշակերտներին հայտնեց, վոր Գպրոցը ձեռնարկել ե ուսիլ-հումուլթի հավաքման գործը, լավ կլինի իրենց խումբն ել մասնակցություն ունենա:

— Ընկերներ, — ասաց նա, — ինչպես դիտեք, մենք ներկայումս ունենք շատ գործարաններ, վորոնց աշխատելու համար հում նյութ ե հարկավոր:

Ձեր տներում շատ ու շատ բաներ անտեղի կորչում, փչանում են, մինչդեռ դրանք շատ կարելիք են:

Յեթե ձեր տներում կամ հարեւանների ու ծանոթների մոտ գտնվում են զանազան փալասի կտորներ, անպետք թուղթ, յերկաթի և չուգունի կտորտանք, վոսկր և այլն, այդ բոլորը հավաքեք և բերեք դպրոց, վոր հետո հանձնենք գործարանին:

— Ընկեր Արմիկ, մեր տանն այնքան շատ փալասի կտորներ ու անպետք թուղթ կա՞, — ասաց Վաչիկը:

— Մեր տանն ել չուգունի ու յերկաթի կտորտանք շատ կա, — ասաց Արուսը:

— Մենք ամենքս ել շատ բաներ կարող ենք բերել, ընկեր Արմիկ, վրա տվին չորս կողմից: Այդ կարելիք բաները մինչեւ հիմա մենք թափել ենք վորպես աղբ. շատ ու շատ յերկաթի ու չուգունի կտորտանք անտեղի ժանդոտել են:

Սրանից հետո մենք այդպիսի նյութերը դեն չենք Գջիլ, ամեն ինչ կբերենք դպրոց:

— Շատ ուրախ եմ ընկերներ. այժմ խումբը բա-

Քանի որ ողակներն և ամեն ողակի հանձնարարենք հա-
վաքել մի փողոցից:

Աշխատանքներին ուշադրութիւն դարձնելու հա-
մար ընտրենք մի հսկիչ պոստ:

— Ո՞ւր եք ցանկանում ընտրել:

— Մեհենդակին, Մեհենդակին—ձայն տվին ամեն
հողմից:

Ընտրվեց Մեհենդակը:

Սուրիկը ձայն խնդրեց, — ընկերներ, — ասաց նա, ինձ
թվում է, թե ուտիլ—հումուլթ հավաքելու ժամանակ
հարկավոր է ձեռնոցներ ունենալ:

— Այո՛, այո՛, ճիշտ է ասում Սուրիկը, — հաստատեց
ուսուցչուհին, թե չէ առանց ձեռնոցի կարելի չէ վա-
րակվել: Վերջացնելուց հետո պետք է անալալման ոճա-
սով լվացվել:

Ամեն ինչ վորոշված եր ու ծրագրված:

Մյուս որը վոր հանգստի որ եր, յերեսխաներն ար-
դեն շրջում էին փողոցները, և ուտիլ հումուլթ հավա-
քում:

Այդպես շարունակեցին 5 որ: Ծառ ու շատ բան ե-
լին հավաքել:

«Գ» խումբն ամբողջ դպրոցում աչքի ընկավ և
նրանց մեծ ընկերները նրանց գովեցին պատի թերթե-
րում, արժանացրին կարմիր տախտակի:

Խումբը վորոշեց չդադարել ուտիլ—հումուլթ հավա-
քելուց և ամբողջ տարին աշխատել: չէ վոր դործարան-
ները աշխատում են ամբողջ տարին:

15 որը մեկ անգամ այդ բոլոր հավաքածները պի-
տի հանձնեյին ուր հարկին է:

Տարվա վերջին հաշվառումից պարզվեց, վոր այդ
խումբը 514 կիլոգրամ յերկաթ և 212 կգ. թուղթ է
հավաքել:

Ա. Դուք ել մասնակցեցեք ուտիլ հումուլթի հավաքման:

Բ. Կողմեցեք ողակներ և անցե՛ք աշխատանքի:

IV. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ, ՆՈՅԵՄԲԵՐՅԱՆ ԳԵՂԱՓՈ- ԽՈՒԹՈՒՆՆԵՐ ՅԵՎ ԶԱՆԱԶԻՆ ԺՈՂՈՎՈՐԴ- ՆԵՐԻ ԿՅԱՆՔԸ

Թագավորն ինչպես մի ուրբլին բաժանեց

Աչնանը Թագավորի շինովնիկները գնացին Ժողո-
վորդից հարկ հավաքելու: Հավաքեցին ումնից ինչքան
կարող էին: Ամենից խեղճ գյուղացի Հովհաննեսին
յերեք անգամ ծեծեցին, բայց մի բուբուլուց ավելի չկա-
րողացան ստանալ:

Զինվորները հայանեցին Թագավորին ինչքան հարկ
էյին հավաքել:

— Լավ, ասաց Թագավորը, ուղարկեցեք Հովհան-
նեսին աշխատանքի, հաճախ գնացեք նրան ծեծելու և
աշխատեցեք նրա ամբողջ հարկը հավաքել: Յես ցույց
կտամ, թե ուր է գնում պետական ուրբլու ամեն մի կո-
պեկը:

Թագավորը Հովհաննեսից ստացած մի ուրբլին բա-
ժանեց կոպեկների և զանազան կողմերում գասալո-
րեց:

Հետո յերեսուն կոպեկ դրեց սեղանին և ասաց.

— Այս իմ զինվորներին և ժանդարմներին կտաք:
Թող նրանք գենք գնեն և յերբ հրամայեմ, Ժողովրդին
պատժելու գնան:

Թագավորը ելի դրեց յերեսուն կոպեկ և ասաց.

— Այս ել իմ գնեբերալներին և սպաներին տվեք:
Թող նրանք զինվորներին «ուռու» բղավել սովորեցնեն
և Ժողովրդի վրա կրակել, յեթե նրանք չեն հնազանդ-
վի:

Թագավորը նորից դրեց տասը կոպեկ և ասաց.

— Այս ել արտասահմանի հարուստների համար:
Յես նրանցից պատերազմի համար փող եմ պարտք
վերցրել: Թող առկուսները ստանան թե չէ ել չեն հավա-
քել:

տա, իսկ յես պատ. աստվում եմ նորից պատերազմել:
Շուտով ինձ ելի փող ե հարկավոր լինելու:

Նորից թագավորը տասը կոտեկ դրեց և ասաց.

— Այս փողերով յես արադի առեվտուր կանեմ. ինչ
վոր տասը կոպեկով առնեմ, կծախեմ՝ հիսուսով:

Դրեց թագավորը յերկու կոպեկ և ասաց.

— Այս փողը վանականներին, և տերտերներին
տվեք. նրանք ինձ «չատ տարիներ» յերգելով ժողովրդին
հիմարացնում են:

Թագավորը բոլորին բաժանեց: Իրեն պարահան-
դեաների և քեֆերի համար ել վերցրեց: մնաց թա-
ղավորի մոտ մի կոպեկ: Մտածեց—մտածեց թագա-
վորը, նույնիսկ ճակատը քրտնեց, հետո հոնքերը կի-
տեց և ասաց.

— Չեմ սիրում իզուր տեղը փող ծախսել: Լավ թող
ես կոպեկն ել իզուր գնա: Այդ փողով յերեսաներին սո-
վորեցրեք:

Վերջացնելուց հետո կանգնեց. թագավորը ճակատը
չփեց և բղավեց:

— Հրամայում եմ պետական բոլոր դումարները
այսպես բաժանել:

Թագավորը պետական դումարներից իրին համար
մի բոպեյում ստանում եր յերեսուն ուրլի:

Վանականները և տերտերները պետական վա-
սայից ստանում եյին մի բոպեյում 75 ու.:

Գյուղացու ընտանիքը թագավորի ժամանակ տը-
խատում եր ամսական 10 ու. ամբողջ ընտանիքի հա-
մար:

— Ի՞նչպես ե ծախսվում ուրլին այժմ:

— Կաղմեցե՛ք համեմատական դիադրամ.

Ռուրլի	Ռուրլու	Ռուրլուց	Ռուրլով
Վոսկի	Վոսկու	Վոսկուց	Վոսկով
Գինի	Գինու	Գինուց	Գինով
Տարի	տարու	տարուց	տարով

— Դրեցեք նման բառեր և կաղմեցե՛ք նախադասություններ.

Շերուկ Տիլյաբայը և յերկգլխանի վռչուներ

Յերբ Ռուսաստանը դեռ թագավորն եր կառավա-
րում, յերիտասարդ կիրքիդ Տիլյաբայը գնաց ուսա-
կան մի դուշդ վառող գնելու:

Ձին կապեց չուկայում, ինքը գնաց գյուղ՝ շրջելու:
Շենքերից մեկի վերե վոսկե ձողիկներով մի տախտակ
նկատեց, իսկ նրա վրա մի տարորինակ թռչուն: Թռ-
չունն արծվի յեր նմանում, բայց յերկու գլուխ ունեւ:
Ո՞վ եր տեսել, վոր արծիվը յերկու գլուխ ունեւ:

Տիլյաբայը բերանը բաց նայում եր թռչունին,
յերբ շեմքից դուրս յեկավ շեկ դեմքով մի վոստիկան՝
ահագին մտրակը ձեռքին: Հարբած աչքերը խոժոռեց
և ասաց.

Տիլյաբայի վրա և դազանի պես մոնչաց.

— Վերցրո՛ւ գլխարկդ: Ո՞ւմ առաջ ես կանդնած...

Տիլյաբայը վռչինչ հասկացավ: ուսերեն չգի-
տեր: Ուղիղ կանգնեց և հանդարտ ու արհամարհական
մի հայացք դրեց բղավողի վրա: Վոստիկանը մոտեցավ
և ձախ ձեռքով հրեց Տիլյաբայի կրծքին: Տիլյաբայը
բորբոքվեց: Վոստիկանը թափ տվեց ձեռքը. մտրակը
չաչեց՝ Տիլյաբայի դեմքին, աչքերին:

Տիլյաբայն ընկավ:

Ուշքի յեկավ նա միայն հայրենի գյուղում: Յեր-
կար ժամանակ հեքիմ կանայք բժշկում եյին նրան և
աղոթքներ մրմնջում նրա գլխին: Մեկ աչքը բոլորովին
կուրացավ, մյուսը դեռ նշմարում եր արևի լույսը,
բայց անհաջող բժշկության հետեւանքով կես տարի
հետո այն ել դադարեց տեսնելուց:

Յեվ այդպես Տիլյաբայը կուրացավ:

Բարեկամները թողին նրան: Նա մենակ մնաց: Ապ-
րում եր խաղաղ, բայց նրա սրտում ատելություն կար
դեպի յերկգլխանի թռչունը, վորը նրան աչքի լուսից և

յերջանիությունից զրկել եր:

Անցան չատ տարիներ: Տիլյաբայը ծերացավ: Ար-

դեն յոթանասունն անց եր կացել: Դեմքը ծածկվել եր

կնճիռներով:

1920 թ. մայիսի մեկն եր:

Մի պայծառ ու սիրուն առավոտ մոտակա գյուղից մի կիրճիկ յեկավ ձիով, հրամայեց միտինդի հավաքվել: Մոսկովից մի ուսւ պիտի խոսեր նրանց հետ:

Ամբողջ գյուղը հավաքվեց: Մերուկ Տիւրաբային ել բերին:

Մի յերիտասարդ խոսեց ուսներեն լեզվով: Հետո կիրճիկը թարգմանեց: Տիւրաբայը դողդողալով լսում էր հրաշալի ճառը:

«Մենք ձեզ հետ միասին ձեռք ենք բերել ազատություն: Հիմա դուք այս յերկրի տերն եք: Կիրճիկ, ուսւ կամ այլ ազգի բոլորը հավասար իրաւունքով են ողտւում ազատութեան բարիքներից: Այժմ մեր յերկրի տերը մենք ենք, մենք բանւորներս և աշխատավոր գյուղացիներս: Թող կորչեն բոլոր շահագործողները՝ կապիտալիստները, հողատերերը և կուլակները: Կեցցե ազգերի ազատագրումը»:

Ճառախոսը վերջացրեց: Նրա հայացքն ընկավ խորհրդի շենքի վրա, և նա մատով ցույց տալով, բաց ցածանչեց:

— Ձեզ մոտ դեռ ապրում ե միապետութեան մնացորդը—յերկղլխանի արծիւը: Կորչի այդ արծիւը խորհրդային շենքի վրայից:

Յնծաղին աղմուկով ամբոխը նետվեց դեպի խորհրդի շենքը և կանգ առավ: Հանկարծ անսպասելի կերպով բոլորին հրելով, Տիւրաբայն առաջ անցավ:

Թոռում եր արագ, անկաս ու վողեորված:

Սանդուխք բերին:

Առույդ, հաստատուն շարժումներով Տիւրաբայը կացինը ձեռքին բոլորից շուտ բարձրացավ: Շոշափեց յերկղլխանի թռչունը և կատաղի կերպով հարվածեց նրան: Կտորտանքը դեռ ու դեն թռան: Ելի մի հարված...մի ուրիշն ել...Յեւ ամբոխի աղաղակներէ տակ շարդուփչուր յեղավ ծանր անցյալի հիշատակը:

Տիւրաբայն իջավ: Ուրախութեան արցունքները դարձան ելին նրա աչքերից:

— Այս հողվածը բարձրաձայն կարդացեք ձեզ ընտանիքում:

— Ինչի՞ նշան եր յերկղլխանի թռչունը:

— Ճարի պաշտոնյաներն ի՞նչպե՞ս էլին վարվում ժողովրդի հետ:

— Ի՞նչպե՞ս են վարվում ժողովրդի հետ այժմ՝ ձեզ խորհրդային հիմնարկների աշխատակիցները:

— Ո՞վ աղատեց ժողովրդին ցարի լծից:

— Ո՞վ ե ցարի փոխարեն կառավարում մեր յերկիրը:

— Ի՞նչպե՞ս ե ձեռ հանրապետութեան պետերը:

Հոկտեմբերյան

Ամեն յերկրում կարմիր հրով կարմիր դրոշ, կարմրագրոշ հաղթանակ ե Հոկտեմբերը... ամեն յերկրում անմար հրով, բյուր շարքերով, նոր կյանք բերող հաղթ բանակ ե Հոկտեմբերը:

Ամեն յերկրում վաղը բերկրում նա կբերի, ամեն յերկրում նախադուռն ե Հոկտեմբերը... — Միլիոնավոր աշխատողներ իմ լայն յերկրի, վաղը ձեզ պես վողջ աշխարհը պիտի բերկրի:

Ամեն յերկրում հրով պայծառ և անսպաս բանակ ե վառ հաղթանակի Հոկտեմբերը. յերկրում արար, հեղեղ վարար, կենդանաբար հաղթանակ ե Հոկտեմբերը:

— Ի՞նչ նշանակութեան ունի Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան ամբողջ աշխարհի բանվորների և գյուղացիների համար:

ԱՌՍՁԱՆԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

Երանգութայի ժամանակ հարցուփորձի միջոցով իմացե՛ք թե ինչպե՞ս էլին բանվորներն տպրում մինչեւ խորհրդայնացումը:

1. Ի՞նչպե՞ս էլին վարվում բանվորների հետ դրոշմարումս տերերը:

2. Նրանց դրադիսութեան ասիորեցնում էլին, թե ի՞նչ նրանց կուլտուրական պահանջներն ի՞նչ դրութեան մեջ էլին:

3. Նրանց բնակարաններն ի՞նչ դրութեան մեջ էլին:

4. Ապահով եր նրանց անտեսական գրութեանը:

5. Բանվորների զավակները կրթութեան ուսանում ելին, թե ի՞նչ:

Քանդույները կապիտալիստներին լծի տակ

Ցա՛վ, չարչարա՛նք, քրտի՛նք,
հետն ել դառն արցո՛ւնք,
ծա՛նք աշխատանք, կարի՛ք,
կարի՛ք ու միշտ կարի՛ք:

Վոսկորներդ ջարդվա՛ծ,
ձեռքերդ կո՛շտ, ցեխոտ,
Կյանքդ անբախտ, մթնա՛ծ,
չորս պատի մեջ նեղված:
Ցո՛ւրտ ե, սո՛վ ե, հոգնո՛ւմ
կյանքից, աշխատանքից,
հարուստն ել քեզ ծաղրո՛ւմ,
վրադ նայում բարձրի՛ց:

— Փորձեցե՛ք գրել այս վոտանավորի պատասխանը—թե
ի՞նչպես ե այժմ խորհրդային իշխանության որոք բանվորներին
վիճակը:

Մ ա ղ թ ա ն ք

(Քաղաքացիական կոիվների տարիներից)

Գնդապետ Որլովը իր գործախմբով մտավ ստանի-
ցան և պատվիրեց իր սպաններից մեկին.

— Հրամայեցե՛ք անմիջապես բոլոր գյուղացիներին
հավաքել հրապարակ: Հայտարարեցե՛ք ամենքին, վոր
մեր տարած հաղթության համար այսօր մաղթանք պի-
տի կատարվի:

Ամբողջ գյուղը հրապարակ եր դուրս յեկել.— կա-
նայք, յերեսաներ, ծերեր, պառավներ, մեծեր ու փոք-
րեր:

Զորքը շրջապատեց դրանց, այստեղ—այնտեղ գնդա-
պետներ դնելով: Յեկեղեցու դռնները հնչեցին: Ժամեր-
գուլթյունն սկսվեց՝ Գահանան մեծ սիրով խաչակնքում,
եր, աչքերը յերկինք բարձրացնելով:

Ամենքը ծանր սպասողական դրության մեջ եյին:

Գնդապետը իր թրի վրա հենված չոքել եր ամբողջ
մաղթանքի ժամանակ. նույնն եյին արել և սպանները:

Ամենքն ել պաշտոնական համազգեստով, վոսկեպատ և
արծաթապատ ուսեղիրներով:

Մաղթանքից հետո գնդապետը բարձրացավ կառքի
վրա և սկսեց խոսել.

— Նու, գյուղացիներ, ձեզ հետ յերկար չպիտի խո-
սեմ. դուք լավ գիտեք, վոր յես հայրենիքի հավատա-
րիմ ծառան եմ և բոյլչեվիկների անհաշտ թշնամին:
Յես գիտեմ, վոր ձեր մեջ շատ բոյլչեվիկներ կան, վո-
րոնց հետ ուղում եմ այժմ և յեթ հաշիվներս վերջացնել:

Մահվան յերկյուղն անցավ ամենքի վրա: Մարդիկ
սկսեցին հետ—հետ գնալ: Ամբոխը քար կտրեց:

— Հը՛, վախենո՞ւմ եք, ի՞նչ ե, անիրավներ, բոյա-
վեց գնդապետը. ինչպես յերեվում ե ձեր խիղճն այն-
քան ել մարդուր չի. չոգեցե՛ք անիրավներ. չոգեցե՛ք ամեն-
քեզ, հենց այս բուսեյիս:

Կանանց, յերեսաների և տղամարդկանց այդ խաչ-
տարդետ բազմությունը դժգոհությամբ և լացով ծռնել
չոգեց:

— Ասացե՛ք, ովքեր են ձեր մեջ բոյլչեվիկները: Զե-
ղանից ո՞վքեր են ոգնել Կարմիր բանակին. ո՞վքեր են
նրանց կողմնակիցները:

Ամբոխը լռում ե:

Այդ ժամանակ, այդ լռության պահին, խաչը կրքծ-
քին սեղմելով մոտենում ե ստանիցայի բարձրահասակ
ճարպակալած քահանան:

— Պարոն գնդապետ, այս բուսեյիս բոլորի մա-
սին յես ձեզ կհայտնեմ. ահա նրանց ցուցա՛ր: Ասում ե
և զրպանից հանում մի մեծ թերթ թուղթ:

Ամբոխը մնում ե սառած:

Քահանան մեծ բավականությամբ սկսում ե կար-
դալ անունները, բացատրելով ամեն մեկի հանցանքը:
Դրանց անմիջապես ձեռքակալում են: Ամբոխը նորից
որորվեց և խորը հառաչեց:

Այդ ժամանակ խանութպան Ակիմը մոտեցավ գըն-
դապետին:

Նա ուղեց քահանայի կիսատ թողած ցուցակը լը-
րացնել:

— «Տեր հայրը» մոռացել է մի քանի անուն, ասաց նա և չորսի անուն ևս տվեց:

Նրանց ևս ձերբակալեցին:

— Այժմ դրանց տարեք, հրամայեց գնդապետը:

Ձերբակալվածներին գլխավորներով շրջապատած տարան:

Ամբոխը քարացավ. հայտնի յե, թե ուր են տանում: Կանայք անդադար հեծկլտում էին: Մեծերը լուռ էին, միայն յերիտասարդները հուզվում էին, շրթունքները կծոտում... Յեկեղեցու զանգերը դեռ հընչում էին:

— Ի՞նչ կապ կար ցարական իշխանության և հոգեվորականության մեջ.

— Ի՞նչ եք արել կրոնի դեմ պայքարելու համար:

— Պատմեցեք և զրի առեք:

— Կապը հոգեվորականության և կուլակի մեջ:

Կապիտալի վորդին և նրա չորս գեներալները

Կապիտալի վորդին ուներ իր ձեռքի տակ չորս ծառա, չորս անվանի գեներալներ—Կոլչակ, Յուդենիչ, Դենիկին, Վրանդել:

Մեկ որ նա կանչեց իր մոտ գեներալներին, բացեց նրանց առաջ իր վոսկու պարկերը և խոսեց այսպես.

— Իմ հավատարիմ ծառաներ, վերցրեք փող այնքան, վորքան պետք է. հավաքեցեք բոլոր հակահեղափոխական և ցարական իշխանության կողմնակիցներին ու ստորաքարչ և թեթեւամիտ մարդկանց, արշավեցեք խորհրդային Ռուսաստանի վրա, գյուղացիական և բանվորական Ռուսաստանի վրա:

— Դու, Կոլչակ, կհարձակվես արևելքից: Միբիրը հարուստ յերկիր է, այնտեղ կան խիտ, անանցանելի անտառներ, հաց՝ ինչքան կուղես: Դեռերը ջրառատ են և ձկներով հարուստ:

— Դու, Դենիկին, շարժվիր հարավի կողմից, քաժուխ, նավթ շատ կա...

— Դու, Վրանդել, սկսիր Կուրանից. պակաս հարուստ չե հացով...

— Իսկ դու, Յուդենիչ, արշավիր դեպի հյուսիս, կործանիր ոջախը մեծ հեղափոխության...

Յեվ այսպես կապիտալի վորդին արձակեց իր գեներալներին, նստեց վոսկով լի պարկի վրա և սպասեց:

Յերկար չսպասեց կապիտալի վորդին:

Ձյունն իջնում էր վերեւից, իջնում: Ահա Կոլչակը կատաղած սուրում է:

— Դրավեցի՞ր Սիբիրը, — անհամբեր հարցնում է կապիտալի վորդին:

— Վո՛չ, չկարողացա գրավել: Այնտեղ Կարմիր բանակն է հսկում:

— Իսկ ո՞ւր ե քո բանակը:

— Ձախձախված է: Մենակ յես կարողացա աղափել լախուստի դիմելով: Թագորու ինձ, տեր, փրկիր և քո կյանքը... մեր վերջը յեկել է:

Ձյունը թափվում էր, թաղում էր ծածկի տակ գետինը... Սուրում է Դենիկինը կատաղած:

Կապիտալի վորդին այլևս վոչինչ չի հարցնում: Իսկ Վրանդելի յերեսին չի յեղ նայում. նա անհույս թափահարում է իր ձեռքը, սկսում է կանոնավորել ճամպուրակները, ճանապարհի պատրաստություն տեսնել:

Նրա վարձած չորս պանծալի գեներալները գլխակոր հետեւում են իրեն:

Խորհրդային Ռուսաստանում, հզորանում և ծալալվում էր Կարմիր բանակը:

1. Վո՞ր շրջանին է վերաբերում այս պատմվածքը:

2. Ինչո՞ւ գեներալներին է ուղարկում կապիտալի վորդին խորհրդային իշխանության դեմ:

3. Ինչո՞ւ պարտվեցին գեներալները:

4. Ո՞ւմ շահերն էին պաշտպանում գեներալները (Կոլչակ, Դենիկին և այլն):

Պերեկուպի գրավումը

Ճակատամարտը քանի դնում, տաքանում եր:

Յերկու կողմից ել կռվին մասնակցում էյին բոլոր թնդանութները:

Ամենքն ել զգում էյին, վոր սա վերջին հարվածն է:

Վրանդելի սպիտակ զորքերը կռվում էյին հուսահատորեն, բայց քանի դնում, Կարմիր բանակի հարձակումըն ուժեղանում եր:

— Ընկերներ, սա վերջին հարվածն է:

— Վերջինն է, — մտահոգված կրկնեց մյուսը:

Գեվորգը աչքերը լայն բացած նայում եր կրակի ծովին:

— Կարկտի նման են թափվում, — ասաց Ոհանը, — իսկական դժողք է, դժողք:

— Ե՛, դա հեռվից է սարսափելի, մոտիկից այդպես չէ:

— Այ թե սարսափելի չէ՛:

Մենք բոլորս շատ լավ գիտեյինք, վոր շուտով պետք է այդ կրակի մեջ մտնենք. գիտեյինք, վոր պիտի դնանք գնդակների տարափի տակ, բայց ելի պատրաստվում էյինք, վորովհետեւ այդ ճակատամարտի նշանակությունը լավ էյինք հասկանում: Մենք գիտեյինք, վոր այս կռվում հաղթելով է, վոր պետք է աղատվենք ստրկությունից, սովից ու տանջանքից: Մենք սիրում ենք աղատությունը, ատում ստրկությունը և մեր աղատության համար մենք պատրաստ ենք առաջ ընթանալ թշնամու վերջին դիրքերի վրա:

— Դե՛հ, ընկերներ, վերջին հարվածն է, մահ կամ աղատություն:

— Մահ, կամ աղատություն, գոչեցին բոլորը:

— Առա՛ջ, դեպի հաղթանակ...

— Վաչո, առաջ... կեցցե՛ք...

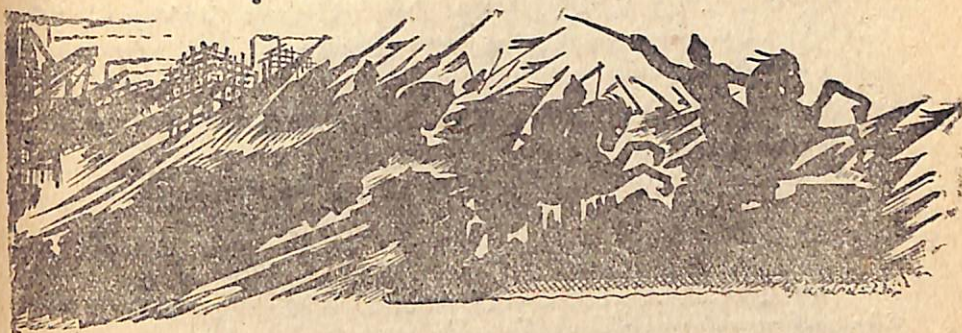
Մենք կայծակի նման առաջ ընթացանք դեպի կրակի ծովը...

— Առա՛ջ, ուռա՛ր...

Մենք հարձակվեցինք թշնամու դիրքերի վրա:

— Հանձնվում ենք, հանձնվում, ընկերներ, խեղադարի նման կանչեցին սպիտակները:

Մի գրոհ ևս, և մենք սլացանք թշնամու վերջին դիրքերի վրա:

Հեղափոխական Անիկը

Մենք ապրում էյինք յերկու փոքրիկ սենյակներում: Հայրս գրաչար եր, իսկ մայրս՝ դերձակուհի:

Ինչպես այսօր, հիշում եմ այն յերեկոն: Յես փոքր ինչ մրսել էյի և անկողնում պառկել:

Հայրիկս տանը չէր, մայրիկս սեղանի մոտ նստած կար եր անում: Մեքենայի թըլթըխիցի տակ յես ինչ ջեցի: Ու քնի մեջ լսեցի.

— Ներս մտավ հայրիկս ուրախ-զվարթ:

Մայրիկս զգուշացրեց նրան.

— Սա՛ս... Անիկը քնած է:

Հայրիկս մոտեցավ ինձ, նայեց, նստեց մայրիկի կողքին և ցած ձայնով ասավ.

— Ավելի լավ, վոր քնած է: Յես ճարեցի... Հիմա ցույց կտամ, բոլորովին նոր են. դեռ իսկի բանեցրած չեն...

Իսկ յես արթնացել ու լսում եմ, թե նրանք ինչի մասին են խոսում: Չլինի թե հայրիկս ինձ համար վորեն ընծա յե բերել:

— Լավ յեղավ, — ասավ հայրիկս, — վաղը կիրակի յե. առավոտյան Պետրոսի մոտ կշարենք: Հաղար հատ կտպենք. իսկ հետո ընկերների միջոցով կցրենք դորձաբաններում: Յեվ ինչ լավ է կադմված թուուցիկը:

Մայրիկս հառաչեց:

— Զգուշ յեղեք. չբռնվեք: Սիրտս անհանդիստ է
Գոնեք ընտանիքիդ խղճա:

Իսկ հայրիկս ծիծաղեց:

— Թո՛ղ,—ասում է,—ախ ու վախդ, վախկոտ: Յե-
թե մենք բոլորս վախենանք, հեղափոխություն չենք
տեսնի: Այսպես սորուկ ել կսատկենք:

Հայրիկս կանգնած նրանցից բառեր է կաղմում
այնքան արագ, վոր չես կարող հետևել: Ահա այդ բոլոր
տառերը միասին շրիֆտ են կոչվում:

Հայրիկս շրիֆտը թափեց սեղանի վրա: Տառերն
այնպես են խշխշում, փայլում, կարծես նոր խաղալիք-
ներ լինեն: Յես իսկույն հասկացա, թե բանն ինչումն է:

Հո դուր չեյի գրաչարի աղջիկ: Գործադուլների է
ձերբակալությունների մասին շատ եյի լսել:

Ուզում եյի մոտիկից նայել այդ նոր շրիֆտը, բայց
քունս հաղթեց: Յեւ ել չեմ հիշում, թե ինչպես քնեցի:
Հանկարծ քնիս մեջ լսում եմ, կարծես մեկը բարձա շար-
ժում է: Բայց եմ անում աչքերս. մայրիկս գոռնատ, աչ-
քերը լայն բացած, ինչ—վոր բան է դնում բարձիս տակ:
Իսկ հարեան սենյակից լսվում են տղամարդկանց ձայ-
ներ և վոտքերի թխկոց:

— Մայրիկ,—չնշացի,—ովքե՞ր են:

— Խուզարկություն է... դու քնիր. մի գուցե քեզ,
ձեռք չտան:

Մայրիկս դեռ տեղից չբարձրացած, յերկուսը ներս
մտան սենյակը:

Մայրիկս դառնալով նրանց, ասավ.

Խնդրեմ այստեղ կամաց: Յերեխան հիվանդ է:

Իսկ նրանցից մեկը խռպոտ ձայնով պատասխանում
է.

— Լավ: Միշտ ձեր յերեխաները հիվանդանում են:
Ուր գնում ես խուզարկություն կատարելու, միշտ ա-
սում են «յերեխան հիվանդ է»:

Յես պառկած եմ վոչ կենդանի, վոչ մեռած. աչքերս
փակել եմ, կարծես քնած լինեմ: Լսում եմ ինչ վոր մեկը
հարեան սենյակից բարձր խոսում է.

— Առաջ այստեղ խուզարկեցեք: Դրանց բոլորին
այդ սենյակից այս կողմը բերեք:

Այստեղ քնած յերեխա կա:

— Թող քնի. իսկ տանտիրուհուն այստեղ բերե՛ք:
Տեսա, դուրս փախցին բոլորը և դուռը փակեցին:
Աչքերս բացի. ամբողջ մարմնով դողում եմ:

Սեղանի վրա փառվում է լամպը, անկողինները չեն
ձխված: Յերեւում է, վոր հայրիկս ու մայրիկս դեռ չեն
պառկել...

Իսկ դուան յետեւից լսվում են ելի ձայներ, վոտքե-
րի թխկոց: Հանկարծ հիշեցի շրիֆտի մասին: Ծունչս
կտրվեց: Լավ գիտեմ, յեթե շրիֆտը գտնեն, վայ հայ-
րիկիս: Նայեցի մահճակալիս վրա և նայեցի շուրջս. վոչ
վոք չկա: Հա, իսկ մայրիկս ի՞նչ եր խառնում բարձիս
տակին: Ձեռքս տարա բարձիս տակ—և քար կտրեցի...
Այնտեղ... փախսում ամուր կապած եր ինչ—վոր փշիչոտ
բան...

Փնտռելու են... անկողինս ել կնայեն. կգտնեն...
Պետք է պահել... Ծուռ... բայց վո՞րտեղ...

Ամբողջ մարմնով դողում եմ, ատամներս չխշխկում
են, նայում եմ շուրջս: Հարմար տեղ չկա: Լսել եմ, վոր
խուզարկության ժամանակ ամեն ինչ տակն ու վրա յեն
անում...

Վառարանի մե՞ջ դցեմ—կգտնեն: Պահարանի գլուխը
դցե՞մ կլսեն, գուցե և վայր ընկնի... Ծանր է, այդքան
ուժ չունեմ: Կապոցը ձեռքիս, մահճակալիս վրա նըս-
ուժ չունեմ: Բայց սկսեմ... բայց սկսեմ է մի բան անել:
տած, չգիտեմ ինչ անեմ... բայց սկսեմ... վորտե՞ղ:
Գիտեմ—պետք է: Բայց վո՞րտեղ պահեմ... վորտե՞ղ:
Հանկարծ մի միտք յեկավ գլուխս: Թուա մահճակալից
ցած, վոտքերիս թաթերի վրա արագ մոտեցա սեղա-
ցած, վոտքերիս կավե կճուճի մեջ: Տեսա կաթ կա: Բայց
նին, նայեցի կավե կճուճի մեջ: Տեսա կաթ կա: Բայց
արի կապոցը. ձեռքերս դողում են, ուժ չկա: Գապոցն
ամուր եր կապած... Յեւ վախենում եմ, վոր կարող են
հանկարծ ներս մտնել: Կապոցը չի քանդվում: Ատամ-
ներով ամուր քաշեցի, իսկույն քանդեցի: Փախսի մի
ծայրը կոխեցի կճուճի մեջ: Ծրիֆտը թափվեց, խըշ-
խըշաց: Տեղն ու տեղը սառա... Վոչի՛նչ, ման եմ գա-
լիս. յերեւի չլսեցին:

Կաթը կճուճի յեղրին հավասար եր: Փախսը ծալե-
ցի ու դցեցի մայրիկիս փախսների կողովի մեջ: Ինքս

—Ծը՛լիլ—տեղս մտա: Գլուխս դժժում եր, կարծես սեն-
յակի հետ թռչում եմ—վատ եյի զգում: Չգիտեմ յեր-
կար պառկեցի, թե չե. մեկ ել լսում եմ—դուռը բաց-
վում ե, բոլորը ներս են մտնում:

Մայրիկս դողդոջուն ձայնով ասավ:

—Յերեխային ձեռք չտաք միայն. նա դժվար հի-
վանդ ե:

Իսկ նրանցից մեկը պատասխանում ե.

—Աղջիկդ մեզ պետք չե. մահճակալը պետք ե
խուզարկինք: Աղջկանը վերցրեք:

—Զի կարելի նրան անհանգստացնել,—ասում ե
մայրիկս:

Խեղճ մայրիկս հազիվ եր խոսում. մեղքս յեկավ:
Յեվ չեք ել կարելի ասել նրան, թե չընթառ բարձիս տա-
կին չի:

Պրիստավը դուռաց.

—Վերցրեք աղջկանը:

Հայրիկս մոտեցավ, գրկեց ինձ և նստեց աթոռին:

Իսկ յես ել ձևացրի, իբր թե վոչինչ չեմ զգում:

Սիրտս քիչ եր մնում պայթի: Հայրիկիս ձեռքերը
դողում եյին:

Տեսնեմ—վար գցեցին բարձս և սկսեցին քրքրել ան-
կողինս: Յերկար փնտռեցին:

—Լավ,—ասում են:—կարող եք վայր դնել:

Հայրիկս ինձ զգուշ վար դրեց:

Պրիստավը բարկացած եր: Յերեվում եր դժգոհ ե,
վոր բան չգտան:

—Դե,—ասում ե, արձանագրություն պիտի գրեմ:

Սեղանը մաքրեցեք:

Սիրտս դող ընկավ. ինչ վոր բան ե լինելու:

Մայրիկս վերկացավ և փախտով սրբեց սեղանը:

Պրիստավն սկսեց գրել: Վերջացրին ու գուրս յե-
կան:

—Զարմանալի յե,—ձեռքերը վեր բարձրացնելով ցա-
ծրը ձայնով ասում ե հայրիկս,—ո՛ւր կորավ, ջո՛ւրն
ընկավ:

Զհամբերեցի, ծիծաղելով աղաղակեցի:

Զուրը չի ընկել. կաթի մեջ ե ընկել:

Յերկուսով ցնցվեցին:

Հայրիկս հասկացավ, նայեց չորս կողմը: Արագ
մոտեցավ պատուհանին ու կնուճը ձեռն առավ...

—Անիկ,—ասում ե,—այդ դո՛ւ յես այտեղ լցրել:

Յես գլխով արի: Մայրիկս զարմացած ձեռքերն
իրար խփեց և ուրախությունից լաց յեղավ:

Հեղափոխական գինվորներն արթուն հսկում են

1917 թվի հոկտեմբերի 26-ն եր, Պետրոգրադում
(այժմ Լենինգրադ): Գնում եյինք Չմեռային պալատ:

Հսկայական հասակով մի գինվոր կանգնեց մեր առ-
ջեմ. նրա դեմքին անվստահություն կար զրված:

—Ու՛րե՛ք եք դուք,—փնթփնթաց. նա:—Ի՞նչ եք
անում այտեղ:

Մյուսները դանդաղորեն շրջապատեցին մեզ՝ կաս-
կածանքով նայելով մեզ վրա, ու սկսեցին փսփսալ.
«Սպիտակներ են»:

Յես լսեցի՝ ինչպես մեկը բացականչեց՝ «Թալանչի-
ներ»:

Յես հանեցի կոմիտեյի տված անցատոմսերը: Զին-
վորը տհաճությամբ վերցրեց, շրջեց այն գլխիվայր ու
նայեց, բան չհասկացավ: Յերեմի անդրադեմ եր: Նա
վերադարձրեց անցատոմսերն ու թքեց:

—Թղթե՛ք,—ասաց նա արհամարհանքով:

Մեզ շրջապատող շղթան սկսեց սեղմվել: Նրանց
գլուխների վրայից յես նկատեցի մի սպայի, վոր չա-
փազանց կրակոտ տեսք ուներ, ու ձայն տվի նրան: Նա
բազմությունը ճեղքելով մոտեցավ մեզ:

—Ո՞վ եք դուք.—հարցրեց նա:

Մյուսները փոքր ինչ յես քաշվեցին: Յես թղթերը
հանեցի:

—Դուք ուսարերկրացիներ՝ եք,—արագ հարցրեց

նա ֆրանսերեն:—Այդ չատ վտանգավոր ե:

Հետո մեր վկայականները բարձրացնելով, դիմեց
հավաքված բազմության:

—Ընկերներ,—բացականչեց նա,—այս մարդիկ

91

հարուստներին ապրեցնելու և նրանց դրպանը լցնելու համար:

Նույն դրության մեջ էյին և մյուս կռվող պետությունների ժողովուրդները:

Չորս տարի տեւեց այս մարդաջինջ ու ավերիչ պատերազմը:

Ժողովրդի համբերությունը հատալ: Այն ժամանակվա մայրաքաղաք Պետրոգրադում (այժմ Լենինգրադ) բանվորները, նավաստիներն ու ժողովուրդը կարմիր դրոշակներով փողոց դուրս յեկան: Չորքը միապալ ժողովրդի հետ. հեղափոխությունը հաղթեց, ու ցարի կառավարությունը տապալվեց:

Այն ժամանակ ժամանակավոր Կառավարությունը կազմվեց, փորի անդամները բոլորը բուրժուաներ էյին ու ժողովրդի թշնամիներ: Նրանք ուղում էյին հեղափոխությունը կես ճանապարհին կանգնեցնել ու պատերազմը չարունակել:

Բայց ցարի ընկնելուց հետո կազմվել էր բանվորների ու զինվորների պատգամավորների խորհուրդ: Սկզբում այդ խորհուրդներում մենչեվիկներ ու ես-ներ էլ կային: Սրանք բուրժուաների կողմն էյին ու նրանց ասածն էյին անում:

Բանվորները շուտով հասկացան այդ բանը, հեռուցրին նրանց և խորհուրդների մեջ ընտրեցին բայլչեվիկներին: Իսկ բայլչեվիկների ասածն այն էր, վոր վերջ տան կռվին, հեղափոխությունը չարունակեն, և հաստատեն բանվորների և գյուղացիների իշխանություն:

— Բայլչեվիկներին հաջողվեց ամբողջ իշխանությունը տալ խորհուրդներին. վոր թվականին:

— Ինչո՞ւ հաջողվեց:

— Ինչո՞ւ գյուղացիներն ու բանվորները դնացին բայլչեվիկների յետևից:

— Ինչո՞ւ այժմ մեր իշխանությունը խորհրդային և կոչվում:

ԱՌԱՋԱՆԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

— Ձեր բնտանիքի անդամներից իմացե՞ք, թե ինչպես էր կառավարվում յերկիրը ցարի և դաշնակների ժամանակ:

— Ինչպե՞ս էյին վարվում նրանք բանվորների և գյուղացիների հետ:

— Տեղեկացե՞ք 1920 թվի մայիսյան ապստամբության մասին:

Քաղաքացիական կռիվների դիրքերում

Խորհրդայնացման հենց առաջին որից դաբան մտած դաշնակ խմբապետներն ոգտվելով հարմար առիթից, 1921 թ. փետրվարի 14-ին իրենց վորջերից դուրս թափվեցին: Հրի ու սրի մատնելով դեռևս մանուկ հեղկոմներին, թալինում ու Կոտայքում նրանք դրավեցին գրեթե բոլոր գյուղերը: Թալանչի Մուրադի խումբը սպառնում էր Եջմիածնին, իսկ խմբապետ Մարտիրոսը պատվել էր Կոտայքն և կենտրոնացրել իր ուժերը Ջրվեթ գյուղում, Յերեանից ութ-տաս վերստ հեռավորության վրա:

Բոլոր կոմունիստները դենքի տակ էյին դռնվում:

Փետրվարի 14-ից մեր ջոկատը գտնվում էր Չորա-գյուղում, ուր վխտում էյին հակահեղափոխականները: Ջոկատին հանձնված էր պաշտպանելու նախկին Շուտովի ելեկտրոկայանը:

Ջոկատը չորս որ անքուն և քաղցած գտնվում էր դիրքերում: Ջրադացներից ցորեն հավաքելով և աղանձանելով հագեցնում էյինք մեր քաղցը: Չորս կողմից փչում էր քամին և ցուրտը:

Սակայն բոլորը սրտով արի՛ պատրաստ էյին թշնամուն դիմադրելու:

Փետրվարի 18-ի արշալույսին թշնամին, վորին միա-ցել էյին քաղաքի ներսում բուն դրած հակահեղափոխացել կան ուժերը, ամեն կողմից դրոհ տվեց մեր ջոկատների վրա և դրավեց քաղաքը:

Ստեղծվեց կոտորածի սպանդ: Գաղան խմբապետները վոչ միայն չէին խնայում կռվողներին, նրանց ընտանիքներին, այլև բոլոր նրանց, ուլքեր հազուստով նմանվում էյին բանվորի կամ չքավորի: Հեղափոխանները կանխեցին բարբարոսաբար այլանդակում էյին:

Մահայն կարճատեղի կյանք ունեցավ ժողովրդի թըշնամիների այդ իշխանությունը: Ընդամենը 45 օր, վորից հետո, կարմիր բանակի հաղթական զորհի տակ, իրենց ճանապարհին գտնված գյուղերը թալանելով, դաշնակ մաուղերիստներն ու խմբապետները փախան արտասահման:

Մեր այցը գերմանական դպրոցին

1.

Արդեն յերկու տարի յեր, մեր դպրոցը հարևան գերմանական գյուղի դպրոցի հետ կապ եր պահպանում: Շարունակ իրար նամակներ եյինք դրում, ու ստանում: Անցյալ տարի մենք նրանց հրավիրեցինք մեզ մոտ. դրպրոցում հանդես կազմակերպեցինք. շատ ուրախ ժամանակ անցկացրինք:

Այժմ նրանք եյին մեզ հրավիրում: Մենք պատրաստվեցինք այցի գնալու: Ընտրեցինք ընդամենը 20 հոգի. ղեկավարներ նշանակվեցին պիոներական կոլեկտիվի ղեկավար Արսենն ու ուսուցիչ Թարխանյանը:

Յերեկոյան դեմ եր: Յերբ բարձրացանք վերջին բլուրը՝ մեր առաջ բացվեց պարտեզների ու կանաչի մեջ թաղված գյուղը: Տները գեղեցիկ եյին, սպիտակ պատերով, կարմիր կղմինտրե տանիքներով:

Դեռ գյուղի տեսարանով եյինք տարված՝ մեկ ել պարտեզների միջից յերեվացին գերմանական դպրոցի աշակերտները: Նրանք կազմակերպված, դրոշակներով ու յերաժշտությամբ դուրս եյին յեկել մեզ գլխավորելու:

Հանդիպումը մեծ հրճյանք պատճառեց թե՛ մեզ, թե՛ նրանց: Շատերս արդեն հին ծանոթներ եյինք: Պիոներական բարեւ բռնած իրար վողջունեցինք: Իսկ ղեկավարները մոտեցան և բարեկամաբար իրար ձեռք սեղմեցին:

Բոլորս միացած, դրոշակներով, ինտերնացիոնալը հայերեն ու գերմաներեն յերգելով գյուղի միջով անցանք դեպի դպրոցը:

2.

Ինտերնացիոնալ յերեկույթը կազմակերպված եր շատ հաջող:

Առաջին մասը հանդիսավոր նիստն եր:

Նախագահական կարմիր սեղանի շուրջը տեղ բռնեցին գերմանական դպրոցի վարիչը, գյուղխորհրդի նախագահը, կոմսոմոլի բջիջի քարտուղարը և մի պիոներ. հետո՝ մեր ուսուցիչը, մեր պիոներ-ղեկավարը և ողակավար Գուրգենը:

— Յես առաջարկում եմ նախագահության մեջ մտցնել նաև մեր ուսուցիչը Պետրովին, ասաց մի գերմանացի աշակերտ, թող իսկական ինտերնացիոնալ լինի...

Նրա՝ վերջին խոսքերը ծածկվեցին բուռն ծափահարություններով:

Վողջունի խոսքերից հետո բեմ բարձրացավ մեր ողակավար Ղուկասը, նրա հետ ել Աստղիկը. նրանք բեմ բարձրացրին մի շատ գեղեցիկ պլակատ, վոր մենք նվեր եյինք բերել գերմանական դպրոցին: Պլակատի վրա նկարված եյին զանազան ազգությունների բանվորներ ու գյուղացիներ, վորոնք կարմիր դրոշը բռնած՝ առաջ եյին ընթանում:

Պլակատի վերև գեղեցիկ վոսկե սառերով դրված եր՝ «Կեցցե Կոմունիստական ինտերնացիոնալը»:

Դահլիճը թնդաց ծափահարություններից. բոլորս վտռել կանգնեցինք և մի քանի լեզուներով միաժամանակ հնչեց «Ինտերնացիոնալը»:

Ակսվեց համերգային բաժինը. գեղեցիկ պարեր, արտասանություններ, յերգեր, ազատ չարժումներ: Գերմանական դպրոցի աշակերտները ներկայացրին մի պատկեր, վորը ցույց եր տալիս պիոներների կյանքը կապիտալիստական Գերմանիայում:

3.

Մյուս առավոտ թեյից հետո՝ մեզ հյուրընկալող ընկերները ցույց տվին մեզ իրենց դպրոցական թանգարանն ու ցուցահանդեսը, վոր բավականին հարուստ եր: Այդտեղ եր տեղավորված նաև նրանց աշխատանոցը:

Սակայն կարճատեւ կյանք ունեցավ Ժողովրդի Թըշ-
նամինների այդ իշխանութիւնը: Ընդամենը 45 օր, վո-
րից հետո, Կարմիր բանակի հաղթական զրոհի տակ,
իրենց ճանապարհին գտնված գյուղերը թալանելով,
դաշնակ մտողներին տաներն ու խմբապետները փախան
արտասահման:

Մեր այցը գերմանական դպրոցին

1.

Արդեն յերկու տարի յեր, մեր դպրոցը հարևան
գերմանական գյուղի դպրոցի հետ կապ եր պահպանում:
Շարունակ իրար նամակներ եյինք դրում, ու ստանում:
Անցյալ տարի մենք նրանց հրավիրեցինք մեզ մոտ. դըպ-
րոցում հանդես կազմակերպեցինք. շատ ուրախ ժամա-
նակ անցկացրինք:

Այժմ նրանք եյին մեզ հրավիրում: Մենք պատրաստ-
վեցինք այցի գնալու: Ընտրեցինք ընդամենը 20 հոգի.
ղեկավարներ նշանակվեցին պիոներական կոլեկտիվի
ղեկավար Արսենն ու ուսուցիչ Թարխանյանը:

Յերեկոյան դեմ եր: Յերբ բարձրացանք վերջին
բլուրը՝ մեր առաջ բացվեց պարտեզների ու կանաչի մեջ
թաղված գյուղը: Տները գեղեցիկ եյին, սպիտակ պա-
տերով, կարմիր կղմինտրե տանիքներով:

Դեռ գյուղի տեսարանով եյինք տարված՝ մեկ եւ
պարտեզների միջից յերեկացին գերմանական դպրոցի
աշակերտները: Նրանք կազմակերպված, դրոշակներով
ու յերաժշտությամբ դուրս եյին յեկել մեզ գլխավորե-
լու:

Հանդիպումը մեծ հրճմանք պատճառեց թե՛ մեզ,
թե՛ նրանց: Շատերս արդեն հին ծանոթներ եյինք:
Պիոներական բարեւ բռնած իրար վողջունեցինք: Իսկ
ղեկավարները մոտեցան և բարեկամաբար իրար ձեռք
սեղմեցին:

Բոլորս միացած, դրոշակներով, Ինտերնացիոնալը
հայերեն ու գերմաներեն յերգելով գյուղի միջով աչ-
ցանք դեպի դպրոցը:

2.

Ինտերնացիոնալ յերեկույթը կազմակերպված եր
շատ հաջող:

Առաջին մասը հանդիսավոր նիստն եր:

Նախագահական կարմիր սեղանի շուրջը տեղ բըռ-
նեցին գերմանական դպրոցի վարիչը, գյուղխորհրդի
նախագահը, կոմսոմոլի բջիջի քարտուղարը և մի պիո-
ներ. հետո՝ մեր ուսուցիչը, մեր պիոներ-ղեկավարը և
ողակավար Գուրգենը:

— Յես առաջարկում եմ նախագահության մեջ
մտցնել նաև մեր ուսուցիչներ Պետրովին, ասաց մի գեր-
մանացի աշակերտ, թող իսկական Ինտերնացիոնալ լի-
նի...

Նրա վերջին խոսքերը ծածկվեցին բուռն ծափահա-
րութիւններով:

Վողջույնի խոսքերից հետո բեմ բարձրացավ մեր
ողակավար Ղուկասը, նրա հետ եւ Աստղիկը. նրանք բեմ
բարձրացրին մի շատ գեղեցիկ պլակատ, վոր մենք նվեր
եյինք բերել գերմանական դպրոցին: Պլակատի վրա
նկարված եյին զանազան ազգութիւնների բանվորներ ու
գյուղացիներ, վորոնք կարմիր դրոշը բռնած՝ առաջ ե-
յին ընթանում:

Պլակատի վերև գեղեցիկ վոսկե տառերով գրված
եր՝ «Կեցցե կոմունիստական Ինտերնացիոնալը»:

Դահլիճը թողաց ծափահարութիւններից. բոլորս
վոտքի կանգնեցինք և մի քանի լեզուներով միաժամա-
նակ հնչեց «Ինտերնացիոնալը»:

Սկսվեց համերգային բաժինը. գեղեցիկ պարեր,
արտասանութիւններ, յերգեր, աղատ շարժումներ:
Գերմանական դպրոցի աշակերտները ներկայացրին մի
դրամա, վորը ցույց եր տալիս պիոներների կյանքը
կապիտալիստական Գերմանիայում:

3.

Մյուս առավոտ թեյից հետո՝ մեզ հյուրընկալող
ընկերները ցույց տվին մեզ իրենց դպրոցական թանգա-
րանն ու ցուցահանդեսը, վոր բաղկանին հարուստ եր:
Այդտեղ եր տեղավորված նաև նրանց աշխատանոցը:

Այնուհետև մենք դուրս յեկանք՝ դյուղին ալիքի մոտիկ ծանոթանալու և կոլխոզի տնտեսությունն ուսումնասիրելու:

Ամենից ուշագրավը գերմանացիների կաթնային տնտեսությունն էր, վոր կոլխոզը ծախել էր մեծ չափով:

Գերմանական տեսակի կարմիր կաթնատու կովերը տեղավորված էին մաքուր դոմերում, սնվում էին չափով, խնամվում գոյղատնտեսի խորհրդով: Կաթնային ֆերման ուներ սեպարատորներ, յուղահան մեքենաներ:

Ժամը 11-ին մոտ մենք պատրաստվեցինք վերադառնալու: Ամբողջ գարոցի աշակերտությունն ու ուսուցչությունը մինչև ըլրի ծայրը մեզ ճանապարհ ձգելու յեկան: Նրանք իրենց թանգարանից մեր գարոցին նվիրեցին մի քանի իրեր, վորոնց մեջ ամենահետաքրքիրն էր ողանալի մի շատ գեղեցիկ մոզել:

Ըլրի ծայրին հրաժեշտ տվինք իրար: Յերկու կողմից ել խոստում յեղավ՝ թե գրավոր և թե կենդանի կապը ամրացնել և միշտ պահպանել:

Ա. Ս. Ֆ. Խ. Ղ.

(Անդրկովկասի Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետություն)

Անդրկովկասում շատ ազդեր կան:

Յարական կառավարությունը նրանց ճնշում և լաւում էր մեկը մյուսի դեմ: Նրանք ինքնուրույն չէին. Անդրկովկասը ցարական իշխանության գաղութն էր: Յարի տապալումից հետո, իշխանությունն անցավ դաշնակների, մենչեվիկների ու մուսավաթականների ձեռքը: Բայց աշխատավոր ժողովուրդը դարձյալ ճնշված դրության մեջ մնաց:

Բայլեվիկյան կուսակցությունը մեծ պայքար և մղել ազգերի ազատագրման և յեղրայրացման գործում: Այդ նպատակն իրագործեց Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը: 1918 թ. խորհուրդների համառուսական համագումարին բոլոր ազգությունների աշխատավորներն ազատագրման իրավունք ստացան: Նրանք կազմե-

ցին իրենց ինքնուրույն հանրապետությունները: Հողերն ու գործարաններն ազգայնացան:

Հողը հանձնվեց աշխատավոր դյուղացիությանը, իսկ գործարանների ամբողջ դուլքը պետության: Այլևս բանվորները չեն աշխատում մասնավոր կապիտալիստի համար, այլ աշխատում են իրենց և ամբողջ աշխատավորության համար:

Փոքրիկ Տիմը

Տիմը ութ տարեկան է, բայց նա արդեն յերեք տարի յե ինչ աշխատում է:

Տիմը աշխատում է դաշտում, ուր բամբակ է բուսնում: Բամբակը բուսնում է բախկան բարձր թփերի վրա, առաջ—կանաչ ճյուղերի վրա բսնում են յերկնադույն ծաղիկներ, իսկ հետո շագանակագույն կնդուղներ: Այդ կնդուղների մեջ դարսված է սպիտակ բամբակ: Այդ բամբակը պետք է զգուշութամբ հանել կնդուղներից, և այդ անում են յերեսաները: Տիմն էլ հենց այդ աշխատանքն է կատարում:

Տիմը գիտե, վոր բամբակը տանում են գործարանները, այնտեղ այդ բամբակից պատրաստում են սպիտակ կտոր, այդ սպիտակ կտորից կարում են սպիտակ շորեր: Իսկ այդ սպիտակ շորերը հագնում են հարուստ մարդիկ: Իսկ Տիմն աղքատ է:

Յեվ բոլորը, ովքեր աշխատում են բամբակի դաշտերում, նույնպես աղքատ նեղեր են:

Սամ պապիկը վաղուց է աշխատում բամբակի դաշտերում: Նա այնտեղ է բնկել բոլորովին փոքրիկ հասակում: Սամ պապիկը շատ բարի յե և շատ է սիրում ու խղճում յերեսաներին:

Մի անգամ Սամ պապիկը Տիմին տվեց մի քիչ փող, վոր գնա քաղաք—կինո:

Տիմը շատ հեռու յեր ապրում քաղաքից ու շատ հոգնեց: Յերը քաղաք մտավ, հաշվեց սեփական, վոր փողը կինոյին ել կրավականացնի, տրամվային ել, ու վորոշեց սպասել տրամվային:

Հարուստները չեն աշխատում, նրանք միայն հեռավորում են սևերի աշխատանքին և ծեծում նրանց:

Յերբ արամվայը կանգնեց, նա բարձրացավ, բայց կոնդուկտորը բարկացած քաշեց նրա ականջից և դուրս չարտեց մայթի վրա:

Տիմը շատ վերափորվեց, և մտածեց—այդ կոնդուկտորը շատ բարկացելու է, մյուս կոնդուկտորները յերեվի այդքան վատոր չեն, ու նորից սկսեց սալասել տրամվային: Բայց նրան նույնպես խոկեցին յերկրորդ ու յերրորդ արամվայից ել: Չորրորդը նստել—ինքն արդեն չցանկացավ:

Տիմը վտառով հասավ մինչեւ կինո. յերբ նա մտնեցավ մուտքին, մի բարձրահասակ մարդ կարմիր զգեստով, փայլուն վոսկեղոծ կոճակներով, հենց վոր Տիմին տեսավ—գոռաց.

— Ո՞ւր ես մտնում, սև չափ թուլա:

Տիմը մտածեց. «այս մարդիկ ինձ ներս չեն թողնում, կարծելով թե յես փող չունեմ»: Նա բաց արեց իր սև ձեռքը և ցույց տվեց փողերը: Այդ ժամանակ կարմիր զգեստով մարդը խփեց Տիմի ձեռքին, փողերը թափվեցին մայթի վրա: Իսկ վոսկեղոծ կոճակներով մարդը ծիծաղում եր:

Տիմը շատ վերափորվեց, նստեց գետնին ու սկսեց լաց լինել:

Այդ ժամանակ Տիմի մոտով անցնում եր մի նեղք պիոներ:—Նա տեսավ Տիմին, կանգ առավ ու հարցրեց.

— Ինչո՞ւ յես լաց լինում:

Տիմը սրբեց արտագրեքները, նայեց պիոներին ու սկսեց պատմել:

— Ինձ վոչ մի տեղ անդլիացիները չեն թողնում ներս մտնեմ—վոչ տրամվայ, վոչ կինո: Ուր վոր ուզում եմ գնալ, դուրս են չարտում ու ասում, վոր սեմերին չի կարելի: Սա ինչ տարորինակ բան է: Ի՞նչու իրենց կարելի յե, իսկ մեզ չի կարելի, միթե մենք նույնպես մարդիկ չենք:

— Այդ միայն ամերիկացի և անդլիացի կապիտալիստներն են մեզ հետ այդպես վարվում: Իսկ դու գիտե՞ս, վոր կա մի յերկիր, ուր սեմերի հետ վարվում են այնպես, ինչպես մյուսների հետ. այնտեղ բոլորն ել հավասար իրավունքներ ունեն: Այնտեղ մեր նեղքերը

ապառտ ամենքի հետ միասին կարող են լինել ամեն տեղ:

— Իսկ վո՞րտղ ե այդ յերկիրը,—զարմացած հարցրեց Տիմը:

— Դա Սորհրդային միությունն է,—պատասխանեց պիոները:—Իսկ դու ուզո՞ւմ ես պիոներ լինել—հարցրեց պիոները:

Տիմը հարցական հայացք ձգեց.

— Ի՞նչ բան է պիոները:

— Պիոները կոչվում է ա՛յ հենց այդպիսի ամերիկացիների և անդլիացիների անարդար վարմունքի դեմ և ձգտում է ազատություն ձեռք բերել:

Տիմի աչքերը սկսեցին փայլել և ուրախությամբ պատասխանեց.

— Այո, ուզում եմ պիոներ լինել:

Պիոները Տիմին իր հետ տարավ քաղաք, դրեց նրան պիոներական կազմակերպության մեջ: Նա արդեն ծանոթացավ պիոներների և նրանց կազմակերպության հետ: Այդ որերին պիոներները պատրաստվում էյին գնալ Մոսկվա պիոներական հովաքին:

Տիմը յերբ այդ մասին իմացավ, սկսեց մտածել,—ինչպես անի, վոր ինքն ել նրանց հետ Մոսկվա գնա, ու վճռեց ինդրել այդ մասին.

— Յես ել եմ ուզում Մոսկվա գնալ,—ասաց Տիմը:

— Դու դեռ նոր ես գրվել պիոներ, առաջ կդնան հները, իսկ մյուս անգամ հերթը քեզ կհասնի:

Բայց Տիմի համար շատ ծանր ու ձանձրալի յեր սպասել: Նրան այդ միտքը հանգիստ չեր տալիս: Բամսակ ժողովելիս՝ չարունակ դրա մասին եր մտածում և այնքան եր տարվում այդ մտքով, վոր մոռանում եր բամբակի մասին: Նա ուշքի եր գալիս միայն այն ժամանակ, յերբ լսում եր յետեմից վերակացուի դուռը. մանակ, յերբ լսում եր յետեմից վերակացուի դուռը.

— Ի՞նչ է, քե՞ս ես, ինչի՞ չես աշխատում: Դե չուտ բանիդ կաց: Թե չե՞ տեսնո՞ւմ ես այս փայտը:

Տիմը ուշ եր աշխատանքը վերջացնում, քաղաքից ել բավական հեռու յեր ապրում և այդ պատճառով չեր կարողանում հաճախել պիոներական պարասյուններին: Նա վախենում եր, վոր պիոներները կմեկնեն Մոսկվա—և վճռեց փախչել:

Տիմը հասավ հենց այն ժամանակ, չէրբ պիտներնե-
րը արդեն չարքի կանգնած, պատրաստվել էյին նստա-
հանգիստ ուղեվորովել: Նա նրանց հետ միասին շարքի
կանգնեց և դնաց մինչեւ նավահանգիստ:

Ընկերները համոզված էյին, վոր Տիմը, մյուս պիտ-
ներնների պես, յեկել և իրենց ճանապարհ գնելու: Յերբ
ամենքը հասան նավահանգիստ—պիտներները մնաց բա-
րե աղեցին իրենց ընկերներին ու նավ բարձրացան: Տիմը
խառնվեց նրանց հետ և նույնպես նստ մտավ:

Քիչ հետո յեկան տոմսակները ստուգելու: Տիմը
վախից դողում էր: Ընկերները շարքով նստել էյին նրա-
տարաններին, վտանքով ծածկել Տիմին: Յերբ կոն-
տրոլորը դնաց, Տիմը դուրս յեկավ նստարանի տակից
ու սկսեց պատմել բանի եյությունը:

— Դուք չուղեցիք ինձ վերցնել ձեզ հետ, բայց ինձ
համար շատ ծանր և սպասել այս պայմաններին մեջ, յես
այլևս չեմ կարողանում տանել այս կարվածատերերի վե-
րաբերմունքը—ամբողջ որը աշխատեցնում են, ծեծում
և այն կուպեկներով, վոր տալիս են նրանք, չեմ կարողա-
նում վոչ մի տեղ գնալ, ամեն տեղ շինքիս խփում, դուրս
են անում: Յեւ յես վորոշեցի գնալ Մոսկվա ու չմերա-
դառնալ յերբեք:

Հանկարծ լավեց վոտքի ձայն: Տիմը խնույն մտավ
իր տեղը, թեպետ նստարանի տակ այնքան էլ մաքուր
չէր և ոգը ճնշված էր, բայց Տիմը պատրաստ էր ամեն
տեսակի դժվարություններ և զրկանքներ կրել, միայն
թե իր նպատակին հասնի:

Տիմը վոչինչ չէր վերցրել իր հետ, վոչ ուտելիք,
վոչ կողինք, վորովհետև վոչինչ չուներ: Ընկերնե-
րը, իհարկե, նրա հետ բաժանում էյին իրենց ունեցա-
ծը, իսկ գիշերը նրան վերցնում էյին իրենց մօտ քնելու:
Տիմին ծածկում էյին վերմակով մինչեւ գլուխը, վոր-
պեսզի չնկատեն: Առավոտը լուսարացին խեղճ Տիմը
ստիպված էր լինում նորեն մտնել նստարանի տակ:

Տիմը անհամբեր սպասում էր, թե յերբ կհասնեն
խորհրդային սահմանին: Նա խնդրեց ընկերներից մե-
կին.

— Զոն, գնա վերև խմացիր, շո՛ւտ կհասնենք սահ-
մանին:

Քիչ հետո Զոնը վերադարձավ ու ծիծաղելով ա-
սաց.

— Տիմ, մեկ ժամից հետո, կարող ես դուրս գալ
քո բնից, արդեն մոտենում ենք խորհրդային սահմա-
նին, իսկ այնտեղ դու կարիք չես գլա թաղելու: Մի
քիչ ել համբերի:

Յերբ հասան սահմանին և նավը կանգ առավ, Տիմը
դուրս յեկավ նստարանի տակից, նորեն խառնվեց պիտ-
ներներին ու բոլորի հետ միասին դուրս յեկավ խմացի:
Տիմի ուրախությունը չափ չկար:

Բոլորն էլ շարքով կանգնեցին՝ ուտերին գցած իրենց
պաշտասակները, բայց վորովհետև Տիմը վոչինչ չու-
ներ, նրան տվեցին գրոշակը տանելու:

Տիմը գրոշակը ձեռքին, ուրախ քայլում էր բոլորի
առաջով: Նրանք ուղեվորովեցին գեպի կայարան: Գնաց-
քը արդեն կանգնած էր. բոլորն էլ տեղավորվեցին: Տի-
մը իր համար տեղ ընտրեց լուսամուտի մօտ: Քիչ հե-
տո գնացքը շարժվեց: Տիմն այլևս չէր վախենում, վոր
ինքը ամառի չունի և լուսամուտից հանգիստ նայում
էր ու յերգում: Յերբ կոնտրոլորը յեկավ, բոլորի տոմ-
սակները ստուգեց և հերթը հասավ Տիմին, նա բոլորո-
վին չչիտվեց ու պատասխանեց.

— Ինձ ամառի չունեմ, վոչ էլ փող ունեմ. յես ու-
ղում եմ Մոսկվա գնալ: Կոնտրոլորը միայն ժպտաց ու
վոչինչ չասաց:

Յերբ հասան Մոսկվա կայարանը, պիտներները ար-
դեն սպասում էյին նրանց: Նրանք իսկույն չրջապատե-
ցին յեկվորներին, սկսեցին հարց ու փորձ անել: Յեկ-
վորների մեջ կար մեկը, վորը ուտերեն իմանում էր—
նա թարգմանում էր ասածները: Հետո շարվեցին, մու-
ղիկացով ու գրոշակներով ուղեվորովեցին գեպի պիտնե-
րական շտաբը:

Շտաբում Տիմը պատմեց, վոր ինքը վոչ վոչ չունի,
5 ասրեկան հասակից աշխատում և ամերիկացիների
մօտ, և վոր աշխատանքը շատ ծանր և իր համար. ամե-
րիկացիների վերաբերմունքը այնքան վատ և ու խիստ,
վոր այլևս չէր կարող շարունակել մնալ այդ պայմաննե-
րում: Ու խեղբուս և իրեն թողնել Մոսկվայում:

Նրան սիրով ընդունեցին, տվեցին պիտույքներ և զգեստ ու գրեցին իրենց կազմակերպության մեջ: Յեկայդպես, Տիմը այդ որվանից մնաց Մոսկվայում, ուր նրան վոչ վոջ չէր վիրավորում, վոչ վոջ չէր ծեծում. ընդհակառակը, ամենքն էլ սիրում էյին նրան:

Տիմը անչափ ուրախ եր ու դոհ:

Տիմը հիմա ամեն տեղ ազատ մուտք ունեւ, թե տրամվայներում, թե կինոներում, թե թատրոններում: Այստեղ նրան վոչ վոջ դուրս չի չարտի:

Առավոտները, յերբ Տիմը արթնանում եր, նա չէր շտապում դաշտ վազել—բամբակ քաղերււ, նա այլեւ չէր լսում զաժան վերակացուի գոռոցը և նրա փոքրիկ մարմինը ել չէր կծկվում վերակացուի կնուտի տակ: Տիմը կարծում եր յերադի մեջ ե այս ամենը:

Հալաքի որբ Տիմը պիտներների հետ միասին ուրախ քայլում եր Մոսկվայի փողոցներով ու կանչում. «Գեցցե խորհրդային միությունը»...

Ծնորհակալություն

Անդրիայի մեծ քաղաքներից մեկում, ամենաաղքատ փողոցներից մեկում, կեդտոտ բակում հալաքվել էյին դործադուլավոր հանքափորերի յերեխաները: Նրանցից ամենից մեծը—սե աչքերով ու սե մաղերով Զոննին նստել եր մի մեծ քարի վրա, իսկ մյուսները նրոտեկ էյին նրա չորս կողմը, ուղղակի դետնին:

Զոննին ձեռքը տարավ իր կտրամած կտրափիկի գլուպանը և հանեց մի թերթ:

— Այդ ինչ ե, Զոննի, —հարցրեց տղջիկներից մեկը:

— Մի քիչ համբերություն օւնեցիր, —տրտտախոսանեց Զոննին. —յես հիմա բոլորը կբացատրեմ: Դե, հիմա լսեցեք: Մենք նամակ ենք ստացել ուս յերեխաներից:

— Նամակ... —զարմացած հարցրեց փոքրիկ Նոյին:

— Այո նամակ և փող:

— Փող: Ի՞նչ փող:

— Մոսկվայի մի խումբ պիտներներ հալաքել են մի

փոքրիկ գումար և ուղարկել են մեզ, փորպետի մենք կարողանանք դնել մեզ համար ուտելու փորեք բան: Նրանք գիտեն, փոր մենք հիմա վատ ենք ապրում:

— Հո՛ւ—բացականչեց Նոյին և յերեք տնգամ գլուխկոնձի տվեց դետնի վրա:

— Աղբեն նրանք, —տաաց Զոննը. —պետք ե նրանց շնորհակալություն հայանել:

— Վոչ, —վեր թռավ տեղից Զոննին, —վոչ, վոչ և վոչ...:

— Ի՞նչ ես ասում, Զոննի, —զարմացած հարցրեց փոքրիկ Պետը: —Մի՞թե դու չես ցանկանում նրանց շնորհակալություն հայանել:

— Վոչ, —կրկնեց Զոննին, —յես ինքս կգնամ նրանց մոտ:

— Այդքան հեռո՛ւ:

— Դու չես կարող հասնել...

— Քեզ չեն թողնի...

— Ապա տեսնենք, թե ինչպես չեն թողնի... Յես փոր տաացի—ուրեմն կկատարեմ: Յես կգնամ Մոսկվա, կգնանեմ այդ պիտներներին և բոլորիցդ ել շնորհակալություն կհայանեմ:

— Դու ամենիցս ել համարձակն ես ու քաջը, —տաաց Նոյին և մեկնեց Զոննին իր նիհար ու փոքրիկ ձեռքը:

— Դե, տղաներ, հիմա դնանք խանութ, դնումներ անենք, —ուրախ տաաց Զոննին: Դե շարժվեցեք... Բայտա—առ—առջ... Մեկ, յերկու, յերեք...

Յեկ յերգելով ուղեփորվեցին դեպի շուկա:

— Այդ ո՛ւր եք գնում, —հարցրեց քեռի Զոննը:

Փարիզի Կոմունայի փոքրիկ հերոսները

Փարիզի կոմունարների հերոսական պայքարին մասնակցել են նաև յերեսյանները: Փոքրիկ կոմունարները վառող և փամփուշտներ եյին հասցնում մեծերին. կապում եյին վիրավորվածների վերքերը. նույնիսկ զենքով կռվում եյին բարեկազմների վրա:

Այդ փոքրիկ հերոսների մասին ականատեսները պատմում են.

— Բարեկազմներն անցնում եյին ձեռքից—ձեռք: Յերկու պատանի, մեկը 14, իսկ մյուսը 17 տարեկան, առաջին շարքերում եյին, յերբ խլեցին թշնամուց բարեկազմ: Յերբ փոքրը կարմիր դրոշակը ամրացնում եր դրավված բարեկազմի վրա, մեկն ընկավ թշնամու գրնգակից:

Մյուս ընկերը վերցնում ե դրոշակը, ցատկում բարեկազմի վրա և բռունցքը սեղմած սպառնում ե թշնամուն: Նրան ել գետին ե դնում թշնամու գնդակը:

— Կոմունարների ջոկատներից մեկը հաղթվեց: Կենդանի մնացած կոմունարները դրոշակը թողած, անցան մի այլ բրիկադ: Տասնհինգամյա կոմունարը քարերի վրայից ցատկելով, գնդակների տարափի տակ բարեկազմ ե հասնում, վերցնում կարմիր դրոշակը և ձեռքին բռնած՝ նորից վազում ե գետին իր ընկերները:

— Կոմունան պարտվեց: Հաղթարավոր հաստիակավորների հետ գնդակահարեցին հարյուրավոր փոքրիկ կոմունարներին:

Խնդրեցե՛ք ձեր դատաւորին, թող պատմի «Փարիզյան Կոմունայի» մասին:

Դեպի վերընտրություններ

1

Շուտով կսկսվեն խորհուրդների վերընտրությունները:

Բոլոր աշխատավորները կերթան Ժողովների, վանոյի հայրիկն ել կերթա: Նա դործարանում ե աշխատում:

տում: Մայրիկն ել կերթա: Միայն նա չի գնա: Նա տանն ե աշխատում: Վո՞րտեղից և ի՞նչպե՞ս իմանա, Ժողովների մասին:

Ա՛յ ինչպե՛ս.

Ամենքին կանչենք ընտրություններին:

Արշուն և նրա դպրոցական ընկերները վազում են բոլոր տները, բոլոր բնակարանները, ծանուցաթերթեր են բաժանում և ասում են.

— Չմոռանա՛ք, չմոռանա՛ք. բոլոր բանվորները, բոլոր աշխատավոր գյուղացիները—թե՛ կին, թե՛ տղամարդ—պետք ե ներկա լինեն վերընտրություններին: Յերեսյանները պրակատներ կազմեցին և փակցրին աչքի ընկնող տեղերում. իսկ մի ահագին պրակատի վրա խոշոր տառերով գրեցին ձայնագրիչների անունները:

2

Ընկե՛ր պիտներներ,

վերընտրությունների որը մանուկների համար հառաչ մանկասենյակներ սարքեցեք, վորպեսզի մայրերն իրենց փոքրիկներին բերեն, թողեն այնտեղ և իրենք գնան Ժողովի՝ խորհուրդների վերընտրության մասնակցելու:

Իսկ փոքրիկներին դո՛ւք զբաղեցրեք—խաղեր սարքեցեք, նկարներ ցույց տվեք, գրքույկներ կարդացեք և այնպիսի հետաքրքիր զբաղմունքներ կազմեցեք, վոր փոքրիկները չձանձրանան և իրենց մամանների յետեւից լաց չլինեն: Դրանով դուք մեծ ոգնություն ցույց տված կլինեք վերընտրություններին:

Լավագույն կայտգնիկներին, հաղթածային բանվորներին—խորհուրդ,
կազմեցե՛ք ձեր նախագր:

Յերեսյաններ, ձեզ հարկավո՞ր են հրապարակներ, մտւորներ, մանկասենյակներ, գրադարաններ և այլն:

— Այո՛, շատ հարկավոր են:

Կազմեցե՛ք ձեր նախագր գյուղխորհրդին կամ քաղխորհրդին և այդ նախագրի մեջ գրեցե՛ք ձեր բոլոր որոհանջները:

Մեր գաղափարագիտական թշնամիները և նրանց դոր-
ծակիցներն աշխատում են ներս խցկվել խորհուրդ և աշ-
խատանքը խանդարել:

Դրանք ոտցիալիզմ կառուցող բանվորների և գյու-
ղացիների սոցիալիստական թշնամիներն են:

Աչալուրջ հետևիկեցեք, վոր այդ թշնամիները խոր-
հուրդ չմտնեն:

Նոր խորհուրդը շատ-շատ անելիքներ ունի: Պետք
է ընտրել մեր ընտրարության համար ամենահարգա-
ծային տեմայով աշխատող մարտիկներին:

— Ոժանդակեցեք քաղխորհրդի ընտրությունների
կամսականային:

ՆՈՐ ԿԵՆՑԱՂ ՅԵՎ ԱՌՈՂՋԱՊԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ծանոթացե՛ք ձեր քաղաքի սանիտարական վիճակին:

1. Ի՞նչ դրուժյան մեջ են՝ փողոցների և բակերի մաքրության
դորձը, խմելու ջուրը, բաղնիքները, կոյուղին, ջրմուղը, հասա-
րակական այգիները և հրապարակները:

2. Քաղխորհրդի սանսեկցիայից իմացե՛ք՝ ի՞նչ միջոցներ են
գործադրվում քաղաքի սանիտարական դրուժյունը բարելավելու
համար:

3. Ի՞նչ վարակիչ հիվանդություններ են հաճախ տարածվում
ձեր քաղաքում և պաշտարի ի՞նչ միջոցներ են գործադրվում սան-
սեկցիայի կողմից:

4. Ծրագրեցե՛ք ձեր ոժանդակությունը և համաձայնեցրե՛ք
սանսեկցիայի հետ:

5. Հետևիկեցե՛ք ձեր և հարեման բակերի մաքրությանը:

6. Սահմանացե՛ք անձնական առողջապահության կանոնները և
խիտ կերպով հետևիկեցե՛ք. (առանձին անկողին, ուտել առանձին
ամանից, պարապել մարմնամարզությամբ, բժշկի խորհրդով
չփել մարմինը սառը ջրով և այլն):

7. Մշակեցե՛ք դասարանի համար առողջապահի կանոններ:

8. Մինչեւ հիմա ի՞նչ է արել ձեր սանիտ. խմբակը և դեռ
ինչ ունի անելու:

Ժողովրդական առողջապահության դորձը մեզանում

Մինչեւ Խորհրդային իշխանության հաստատվելը
Ժողովրդի առողջության մասին համարյա մոռածող
չկար: Այժմ արդեն այդ դորձը դրված է լավ հիմքերի
վրա. նախ՝ բոլոր հիվանդանոցներն ու դեղա-
անոցները պատկանում են պետությանը, ապա մեծ ուշա-
դրություն է դարձրած գաղափարական ու գյուղական
բժիշկներ ունենալու վրա:

Մաքրություն, մաքրություն, մաքրություն և առողջապահական կանոններ խմանալը...

Իսկ դրա համար հարկավոր ե կռվել ծնողների տգիտության դեմ. սովորեցնել ու բացատրել նրանց առողջապահական կանոններ և վերջ տալ պատալապահ խորհուրդները բանի տեղ դնելուն:

— Ձեր դասարանում լավո՞րն ունեն ծաղիկ վկայական:

— Ինչո՞ւ առանց ծաղիկ վկայականի դպրոց չեն ընդունում:

— Գրեցե՞ք լողունակներ—ի՞նչ պետք է անենք, վոր մեր աչքերն առողջ լինեն:

Այցելեցե՞ք ձեր բաղաքի կուրանոցը:

— Մտածեցե՞ք—ի՞նչ հասարակական աշխատանք կարող եք տանել կուրանոցի և կույրերի համար:

Փոքրի դավադրություն

Աստղիկի քույրը՝ փոքրիկ Հասմիկը դեռ մեկ ամսական չկար, վոր մայրը նրան կոնսուլտացիա տալով: Աստղիկն ել հեռը գնաց... Ինչքա՞ն մայրեր, ինչքա՞ն յերեխաներ կային: Յերբ հերթը հասավ իրենց, փոքրիկ Հասմիկին ել մերկացրին ու դրեցին փոքրիկ կշեռքի վրա. կշեռքին՝ ուղիղ 4 կիլո յեղավ: Ապա չափեցին հասակը: Բժշկուհին քննեց յերեխային, խորհուրդներ տվեց ու նվիրեց «Մոր հուշատետր» փոքրիկ զրբույկը, վորտեղ գրված էին «Վոսկե կանոններ» յերեխային խնամելու համար: Դրանից հետո Աստղիկի մայրն ամեն ամիսը մեկ անգամ յերեխային տանում եր կոնսուլտացիա, վորտեղ նորից կշռում էին, հասակը չափում, քննում առողջությունը և խորհուրդներ տալիս: Բացի դրանից՝ բժշկուհին հաճախ հանդիպում եր նրանց տուն և հետաքրքրվում, թե յերեխային ինչպե՞ս են պահում:

Մեկ անգամ դաս պատրաստելու համար Աստղիկը գնաց իր բնկերուհի Սեդայենց տուն: Սրանք ել ունեյին մի փոքրիկ յերեխա—ճիշտ Հասմիկի հասակի... Բայց այնքա՞ն նիհար եր, այնպիսի հիվանդոտ դեմք ունեւ, վոր Աստղիկը չատ խղճաց:

— Ինչո՞ւ յե ձեր փոքրիկն այսպես վատառողջ, բա

կոնսուլտացիա չե՞ք տանում.—հարցրեց Աստղիկը Սեդայի մայրիկին:

— Վոր աստված ուղի, լավ կլինի ելի՛ր.—պատասխանեց Սեդայի մայրը.—յերեմի մեր մեղքիցն ե, վոր եսպես ե. յերկու փոքրիկ յերեխա յել ունեցել ենք, բայց ելի եսպես էյին, մահացան... ո՞վ գիտի, գուցե սա յել չապրի...

Աստղիկը պատմեց, թե ինչպես իրենց յերեխան կոնսուլտացիա յեն տանում, ինչպես բժիշկը քննում, խորհուրդներ ե տալիս և դեռ մեկ-մեկ ել իրենց տուն այցելում:

Սեդայի մայրը հին հասկացողության տեր կին եր և բանի տեղ չդրեց Աստղիկի ասածները:

Յերբ առանձին մնացին, Աստղիկը Սեդայի ախանջին մի բան փոխաց: Սեդան ժպտաց ու գլխով համաձայնության նշան արավ:

Մյուս որը Սեդայի մայրը դարձացել եր, վոր Սեդան յերեխայի հետ դուրս եր յեկել յերեկոյան և ետքան ժամանակ տուն չեր յեկել... Քիչ հետո տեսավ ինչպես Սեդան յերեխան գրկած, Աստղիկը և մեկ ել մի անձանոթ կին ներս մտան:

Պարզվեց, վոր մորից թագուն Սեդան Աստղիկի հետ յերեխան տարել ե կոնսուլտացիա: Բժշկուհին մեծ ուրախությամբ ընդունել ե նրանց, քննել ու հիմա յեկել ե տուն, վոր խորհուրդներ տա:

Սեդայի մայրը մեկ ուղեց բարկանա, բայց յերբ տեսավ ինչպես բժշկուհին հոգատարությամբ խոսում ե փոքրիկ յերեխայի մասին, բացատրում, թե ինչպես պետք ե խնամել,—բարկությունն անցավ և սկսեց բժշկուհուն լսել:

Անցել եր մի ամիս, և Սեդայի փոքրիկ յեղբայրն առողջացել ու թմբիլիկ յերեխա յեր դառել.—այնքա՞ն ուրախ, այնքա՞ն աշխուժ, վոր ճանաչել չեր լինի...

Սեդան ու Աստղիկը հպարտ ու գոհ էյին իրենց արածով:

1. Ձեռք բերեցե՞ք «Մանուկների միտինդը» պլակատը:—բացատրեցե՞ք իրավացի՞ յեն արդյոք յերեխաների պահանջները և ինչո՞ւ:

2. Ձեռք բերեցե՛ք «Մար հաշտատեստը» փոքրիկ գրքուկը. խորհուրդներ ից կարևորներն արտագրեցե՛ք պլակատի վրա «Մանուկների միտինգ»-ի ձևով:

3. «Մար հաշտատեստը» գրքուկում դուք՝ հետևյալ հարցերի պատասխանը և արտագրեցե՛ք ձեր շրջիկ տետրերում:

ա) Վո՞րպիսի մայրն ունի առողջ յերեխա:

բ) Ո՞վ է մոր և մանկան բարեկամը:

գ) Ինչի՞ց են յերեխաներն ավելի շատ մահանում:

— Անպայման գնեցե՛ք «Ինչպես պետք է պաշտպանել փոքր յերեխաներին հիվանդություններից» առողջապահական գրքուկը, վոր ձեր ընտանիքում միշտ ունենան ձեռքի տակ:

— Ծանոթացե՛ք վարակիչ հիվանդություններից պաշտպանվելու պարզ կանոններին. արտագրեցե՛ք այդ կանոնները մի փոքրիկ տետրակում և պահեցե՛ք ձեր դասարանական գեղատանը:

— Հարստացրե՛ք ձեր դասարանի գեղատան գեղերը և մյուս պարզանքները:

— Ձեռք բերե՛ք ձեր դասարանի համար «Առողջապահական հաշտատեստը» գրքուկը և ոգտագործեցե՛ք այն, բացառությամբ 16-17 յերեսների:

Կարդացե՛ք «Բնութ. և աշխ.» յերես 108-110:

Ճաբրիկ խոհանոցը

Առաջին տպավորությունը—այդ ահագին ճաշատեղի մեջ հնչող հաղարավոր պնակների, դդալների, քանակների, պատառաքողների զրնգոցն է, վորի մեջ անհետանում է մարդկային աղմուկի խուլ վորոտը:

Մի ճաշատեղի, վորն ունի 35.000 պնակ, տեղավորում է միանգամից 12.000 ճաշողի, սպասարկում է ելեկտրոմեխանիկական զավոդի և Տուրքիստանի 20 հազար բանվորներին: Յերնելով մեր Յերեվանի Բանկոպի ճաշարանների փորձից՝ դու մտածում ես, թե այս ահագին բազմության մեջ ճաշ ստանալու համար առնվազն 3 ժամ պետք է հերթ սպասես: Բայց վոչ: Յուրաքանչյուր բանվոր այստեղ 12 րոպեյի ընթացքում ճաշում, վերջացնում է: Յուրաքանչյուրն ունի իր վորոշ տեղը:

Ճաշը, յերեք տեսակ, արժե 29 կոպեկ: Իսկ բանվորների յերեխաները ճաշն ստանում են 8 կոպեկով:

Ընդհանուր ճաշատեղից մենք անցնում ենք դիյետական սեղանատուն, վորտեղ ճաշում են զանազան հիվանդություններ ունեցող բանվորները: Այստեղ տիրում է շուք և կատարյալ մաքրություն: Մեղանները զարդարված են արեվադարձային զանազան բույսերով: Մեր բարձրագույն հարցերին բժիշկը պատասխանում էր շուկով և ալյալով: Վերջապես մենք նկատում ենք պատին փակցրած ահագին լողունգը. «բացարձակ լուություն»: Բանվորներն իրոք վոր ճաշում են բացարձակ լուության մեջ:

Ճաշարանում մաքրության, շուքի և լուության հետ միասին իշխում է սանիտարական դիսցիպլինան:

Մեզ ուղեկցող բժիշկը, իր գործով վողեվորված ու աշխույժ մի ընկեր, միակը չե ֆարբիկ-խոհանոցում: Այնտեղ կա բժշկական հատուկ պերսոնալ, վոր գիշեր ալ ցերեկ հսկում է կերակուրների վրա:

Ճաշատեղիներին կից կան հատուկ լվացատներ, ուր լվացվում են բանվորները ճաշի նստելուց առաջ: Լվացվելը պարտադիր է ճաշից առաջ:

— Իսկ ճաշից հետո՝ կամավոր, — ավելացնում է բժիշկը կատակով:

Խոհանոցում 14 ահագին շոգեկաթսաների մեջ յեկվում են զանազան տեսակի կերակուրներ: Ամբողջ պրոցեսի մեծ մասը մեխանիզացիայի յե յենթարկված: Միայն կարտոֆիլի լրացուցիչ մաքրումը կատարվում է ձեռքով:

Բժիշկը խոստովանում է, վոր խոհանոցի մաքրության ասպարիզում դեռ անելիքներ շատ կան: Այնուհետև բժիշկը պատասխանում է մեր մի շարք հարցերին և մենք սպիտակ խալաթները հանձնելով պահեստ՝ դուրս ենք գալիս ֆարբիկ-խոհանոցից:

Այնտեղ բանվորների սնուիդը դրված է հիանալի հիմքերի վրա:

— Ծանոթացե՛ք բանկոպի ճաշարանների հետ:

— Հաշի առեք որական ճաշողների թիվը, ուսումնասիրե՛ք մաքրությունը և արեք ձեր առաջարկները:

Որական կես ժամ

— Մեկ նայեցե՛ք, թե ինչ է անում այդ յերեսխան, — սարսափած բացականչեց ամերիկացի մի գիտնական, ճաշարան մտնելով։

Հարեվանները զարմանքով նայեցին, բայց բան գլխի չընկան։ Յերեսխան նստել էր սեղանի առաջ և հասնող ձավարի քաշովի յեր ուտում։

— Վոչ, լավ նայեցե՛ք, — շարունակում էր գիտնականը։

Հարեվանները մնացին տարակուսանքի մեջ. նրանց կարծիքով յերեսխանի արածն առանձնապես աչքի ընկնող մի բան չէր. իր համար քաշովի յեր ուտում, ուրիշ վրչինչ։

Գիտնականը վերջապես իրեն չկարողացավ դադարեցնել ու դարձավ յերեսխանին. —

— Կուզեյի իմանալ, սիրելիս, այդ ի՞նչ էս անում։

— Ձեք տեսնո՞ւմ, ինչ է։ Քաշովի յեմ ուտում։

— Բայց ախր դու բոլորովին չե՛ս ծամում։

Յերեսխանի ծիծաղն յեկավ։

— Ինչու ծամեմ։ Առանց այդ ել կահուղ է։

— Վոչի՛նչ, կահուղ է։ Բայց կերակուրը միայն նրա համար չե՛ն ծամում, վոր կոշտը կահուղ դարձնեն։ Ինչ կերակուր ել լինի, պետք է լավ ծամել։ Մեր բերանի թուղը ծամելու ժամանակ փոփոխության է յնթարկում կերակուրները։ Արագ կուլ տված ու թքով չփոփոխված կերակուրը յեթե ընկնի ստամոքսը և ապա աղիքները, նա լավ չի մարսվի, և դեռ ստամոքսի հիվանդություն կառաջացնի։ Քո քաշովին դուր կանցնի։

Յերեսխան հուզմունքով նայում էր գիտնականին։

— Որական քանի՞ անգամ էս ուտում, — հարցրեց գիտնականը։

— Ինչպես վոր պատահում է. որ է լինում՝ տասն անգամ։

— Ա՛յ, տեսնո՞ւմ էս, ելի գունատ էս ու նիհար. ուրեմն կերակրի միայն շատ չնչին մասն է գնում քո մարմնին սնունդ տալու։

— Չմոռանաս այս որենքը — վորքան շատ ծամես կե-

րակուրը, այնքան լավ։ Լավ է ծամած մի կտոր սև հացը, քան թե անկանոն կերած համեղ ճաշը։

Առողջ ու կուշտ լինելու համար շատ քիչ կերակուր և հարկավոր, և որական ընդամենը կես ժամ է պետք ուտելու համար։

— Դուք ինչպես եք ուտում ու ծամում։

— Հետևեցե՛ք հողվածում հիշված գիտնականի խորհուրդներին։

— Ձեր առողջապահական հանձնաժողովին հանձնարարեցե՛ք մշակել ուտելու առողջապահության կանոններ, առանձին պլանկաթի վրա գրել կամ նկարել, ու կախեցե՛ք ձեր դասարանում։

— Կարգացե՛ք այս հողվածը ձեր ընտանիքում։

Քաղաքի և գյուղի կուլտուրական կյանքը

Ընկեր Լենինի «սովորի՛ր, սովորի՛ր, սովորի՛ր» պատգամը բոլորին է գրավում։ Բոլորն ել ձգտում են սովորել։

Այդ է պատճառը, վոր որեցոր աճում են քաղաքի կուլտուրական հիմնարկները. բազմաթիվ կինոներ, ալումբներ, թատրոն, գրադարան-ընթերցարան, թանգարան... և բոլորն ել միշտ լիքն են մարդկանցով։

Յերեկվա անգրագետ բանվորներն այսոր բանֆակի ուսանողներ են, մեծահասակների գիշերային դպրոցներն են հաճախում. կանայք ել յետ չեն մնում։ Նրանք շատ լավ հիշում են Իլյիչի խոսքերը. «Ամենավերջին խոհարարն անգամ պետք է սովորի, վոր կարողանա կառավարել յերկիրը»։

Քաղաքի բազմաթիվ դպրոցներն աշխատում են առավոտները և յերեկոները։ Բոլորն ել հասկացել են, վոր սոցիալիզմի կառուցման համար հարկավոր է ուսում, հարկավոր է յերկրի կուլտուրան բաժրացնել։

Պյուզն ել է հսկա քայլերով առաջ գնում։ Այսորվա մեր գյուղը ել հինը չի։ Աճում են կուլտուրական հիմնարկները, յեռապատկվել և քառապատկվել է դպրոցների թիվը։ Ամեն գյուղ ունի իր խրճիթ-ըն-

թերցարանը, կարմիր անկյունը: Անդրադիտության վերացման գործն ուժեղ թափով առաջ է գնում:

Գյուղը հաստատ քայլերով բռնել է սոցիալիզմի ճամբան:

Փոշխացած և անհատ տնտեսությունները վերանում և տեղ են տալիս կոլեկտիվ տնտեսություններին: Գյուղը գնում է քաղաքի հետ համընթաց քայլերով: Սոցիալիզմի կառուցման գործն ապահովված է դյուղում:

Մեծ ջանքեր են թափվում նաև քաղաքի ու դյուղի սանիտարական վիճակի բարեկարգման գործում: Առողջապահության խնդիրները բոլորի ուշադրության առարկան են դարձել:

Մասնավորապես հոգ է տարվում յերեխաների առողջության վրա. նրանց համար կազմակերպվում են Փիղկուլտի աշխատանքներ: Այդ գործում մեծ դեր են խաղում պիոներները:

Ընդհանրապես պիոներների հասարակական աշխատանքները մեծ են: Մեր կուլտուրական շինարարության գործում կոմսոմոլն ու պիոները առաջին շարքերումն են: Նրանք իրենց հետեւից տանում են նոր սերունդի չկազմակերպված հոծ մասսան:

1. Այցելեցե՛ք ձեր քաղաքի կուլտուրական հիմնարկները և հետաքրքրվեցե՛ք նրանց աշխատանքներով (ակումբ, կինո, թատրոն, դպրոցներ, թանգարաններ, գրադարան և այլն):

2. Ի՞նչպիսի դպրոցներ կան ձեր քաղաքում ըստ տիպի և ըստ ազգության. կազմեցե՛ք դիադրամներ:

3. Կազմեցե՛ք դիադրամներ քաղաքի աշակերտության մասին՝ ըստ սեռի, ըստ սոցիալական դրության և ըստ ազգության:

4. Կուլտուրական հիմնարկները բանվորների համաթիվին համար ի՞նչ դյուրություններ են ստեղծում:

6. Ի՞նչպես է կազմակերպված այդ հիմնարկներում բանվորների հանգստի, զվարճության և կուլտուրական պահանջները բավարարելու գործը:

7. Ծրագրեցե՛ք ի՞նչ աշխատանք կարող եք տանել այդ հիմնարկներում. մշտական կապ ստեղծե՛ք դրանցից վորեն մեկի հետ:

8. Ծրագրեցե՛ք՝ քաղաքի սանիտարական դրության ուսումնասիրելու համար ի՞նչ եքսկուրսիաներ պետք է կատարե՛ք:

9. Ի՞նչ հիմնարկներ կան քաղաքում, վոր ոժանդակում են քաղաքի բնակչության առողջապահության գործին. ծանոթացե՛ք նրանց աշխատանքներին:

10. Ծրագրեցե՛ք՝ դուք ի՞նչ եք տնելու ընտանիքում, դպրոցում և քաղաքում բնակչության առողջապահության գործին ոժանդակելու համար:

11. Քաղաքի կենցաղը բարելավելու գործում ի՞նչ մասնակցություն են ցույց տալիս պիոներները, կոմյեթսները:

12. Ի՞նչ աշխատանքներ են կատարում պիոներները դպրոցում:

13. Մտածեցե՛ք, ինչո՞վ կարող եք ոժանդակել դյուղի և քաղաքի կուլտուրական հիմնարկներին:

ԱՌԱՋԱՆՐՈՒԹՅՈՒՆ

— Ձեր քաղաքում կա՞ «Գյուղացու տանը»:— Ծանոթացե՛ք նրա աշխատանքներին:

— Ի՞նչ պայմաններով են դյուղացիները, նրանց աշխատող աշխատանքները տեղավորվում «Գյուղացու տանը»:

— Ուսումնասիրե՛ք ի՞նչ բաժիններ ունի «Գյուղացու տանը» (ննջարան, դրադարան-ընթերցարան, կարմիր անկյուն, թատրոն, գրադարան, դոմ և այլն) և ի՞նչպես է գործը կազմակերպված այդ բաժիններում:

— Հետաքրքրվե՛ք վերջին ամսում ովքե՞ր են յնդել «Գյուղացու տանը» հաճախորդներն ու քանի՞ հոգի:

— Ի՞նչ կուլտ-կրթական աշխատանքներ են տարվում:

— Ինչպե՞ս է դրված դյուղացիների հանդստանալու և խելացի դիարձության գործը:

— Ի՞նչ նշանակություն ունի «Գյուղացու տանը» քաղաքի և դյուղի կապի խնդրում:

— Ծրագրեցե՛ք ինչո՞վ կարող եք ոժանդակել «Գյուղացու տանը» աշխատանքներին. այդ մասին համաձայնության յեկե՛ք «Գյուղացու տանը» վարչության հետ և աշխատեցե՛ք, վոր ձեր կապը լինի մշտական և վոչ պատահական:

Բատրակի նամակը գյուղացու տան վարիչին

Ընկե՛ր վարիչ, մոտ մի ամիս է, ինչ հեռացել եմ «Գյուղացու տնից» և չեմ կարողանում մոռանալ իմ աղետեղ անցկացրած կյանքը: Մի շաբաթ ընդամենը մնացի աղետեղ, բայց ինչքա՛ն բան տեսա, ինչքա՛ն բան տո՛վորեցի: Ձեր ննջարանում յես սովորեցի մաքրություն, ձեր գոմում՝ անասունները պահել, ձեր ակումբում՝ թե ի՛նչպես պետք է կազմակերպել խրճիթ-ընթերցարանի աշխատանքները: Իսկ ձեզ մոտ իմ լսած դասախոսությունները՝ անասնապահության, հողագործության մեր նոր կյանքի մասին՝ ինձ նոր մարդ դարձրին:

«Գյուղացու տունը» միայն կարող եր աղատել աշխատավոր գյուղացուն քաղաքի գինետներից, կեղտոտ իջևաններից: Կեցցե Խորհրդային իշխանությունը, վոր մեզ աղատեց ցարի ու տգիտության լծից և տվեց շատ բարիքների հետ նաև «Գյուղացու տուն»:

Խնդրում ենք այս նամակը գրեք ձեր պատի թերթում:

25 հունիսի 1931 թ.

Ֆեդվարդ

Բատրակ ՀՍՄՈ

Սյո ձեզով դուք ել գրեցե՛ք նամակներ՝ դանադան բովանդակությամբ և դանադան տեղերից:

Բանվորուհու յերգը

Կա՛րի, կա՛րի, իմ մեքենա,
Կարի արագ, անդադրում,
Կտորները ձեզից՝ պատրաստ
Սյնտեղ քեզ են սպասում:

Ֆերեվում է՝ շատ ես հոգնել.
Մոզու, անվերջ դառնալուց,

Բայց իմացի՛ր, վոր մեր յերկրում,
Աշխատողն է լուկ ապրում:

Մեր աբտելը մի մարդու պես,
Աշխատում է թե ի թե,
Ջա՛ն, մեքենա, հասկանո՛ւմ ես,
Ի՞նչ լավ բան է կուեկտիվ:

Դե՛, շուտ կարի, իմ մեքենա,
Մանր, խնամքով ու սիրուն.
Աշխատանքի վորակը մեր
Բարձրացնել ենք մենք ուղում:

Են առաջ եր, վոր կինն անբան,
Ուղեղը խոր քնի մեջ,
Անցնում եյին որերն իզուր՝
Փակված տան չորս պատի մեջ:

Խորհրդային յերկրում կարմիր
Կինն աղատ է, աշխատող,
Աշխատանքը թեև ծանր է,
Բայց տանում է նա սիրով:

Կարի, կարի իմ մեքենա,
Կարի շտապ, անդադրում,
Մի դանդաղի, մի ծուլանա,
Գործը քեզ է սպասում:

Չերքեզուհիների արտելը

Այսօր Շենդժիյ աուլի կանանց համար մեծ ուրախություն է, նրանք իրենց արտելի յերրորդ տարին են տոնում:

Արտել կազմակերպողը մի չերքեզ-բատրակուհի յեր: Առաջ նա ծառայում եր կուլակի մոտ: Կոմյերիտ շարքերը մտնելու համար՝ կուլակը նրան հեռացնում է: Բատրակուհին հավաքում է իր մի քանի ընկերուհիներին և կազմակերպում աուլում առաջին արտելը:

Սկզբում նրանք 8 հողի եյին: Իրենց մեջ հավա-

քած մի փոքր դումարով նրանք բաց արին մի փոքրիկ արհեստանոց և ձեռք բերին յերեք դադդյահ:

Այժմ արտելը բավական մեծացել է. գործ շատ առնի: Իր պատրաստած բաշլիկները և այծենակաճը (բուրդե հաները) տալիս է տեղական կոոպերատիվին, վորից և ստանում է արժան գնով բուրդ:

Ներկայումս արհեստանոցում աշխատում են 23 կին:

Տեղացիները այդ արտելը կոչում են «յեթիմ», զորովհետև արտելի անդամները վորք բաւորակուհիներ և այլի կանայք են:

Յերեկոները արտելի անդամները զբաղվում են կուլտ-կրթական աշխատանքով: Մի տարի առաջ արտելում կային միայն յերեք հոգի գրագետ: Իսկ այժմ տե՛սնք գրագետ են. գիտեն իրենց մայրենի լեզվով գրել և կարդալ: Այս ամառ արտելը նպատեց, վոր առկուհի 13 յերեխաների համար մանկամսուր բացվի, վոր անդամուհիները հերթով հերթապահություն անեն մանկամսուրում:

Կորչի չադրան

Հոկտեմբերի 11-րդ տարեդարձն էր:

Ժամի 10-ին հավաքվեցինք ակումբը:

Անսովոր կենդանություն էր տիրում. չադրաների մեջ փաթաթված թրքուհիները խոսում, վիճում էին: Տրամադրությունը տոնական էր:

Ներս մտավ կին-հրահանգչուհին: Ժպտալով բարեփեց բոլորին և բեմ բարձրացավ:

— Ընկերներ, — սկսեց հրահանգչուհին:

Տիրեց խորին լուռություն: Բոլորի աչքերը սեփեռվեցին ճառախոսի վրա: Նա խոսում էր խոր համոզումով: Լսողներին վարակում էր իր փոքեփորությամբ: Պատում էր Հոկտեմբերի նվաճումների մասին, խոր կենցաղի մասին:

— «... Չադրան ծածկում է աշխարհը մեր հայացքից. — չադրան տգիտության նշանն է: Կրօնը չի ուզում, վոր մենք լույս աշխարհ տեսնենք. սրա համար նա ծած-

կել է մեր աչքերը: — Չադրան խավարի նշանն է: Ներսում մեղ բանտարկել էյին հաբեմի պատերի մեջ: Այդ դեռ բավական չեք: Դրսումն ել ուզում էյին մեղ չադրայի մեջ բանտարկել: — Չադրան ստրկության նշանն է: Հոկտեմբերը խորտակել է տգիտության և ստրկության բոլոր շղթաները: Կորչի չադրան, տգիտության և ստրկության նշանը»: ...

— Կորչի, չադրան, վորոտաց ամբողջ դահլիճը:

— Կորչի չադրան, — գոռաց 60-ամյա Ձեյնարը և դեն չալրեց իր չադրան:

Բուռն ծափահարություններից թնդաց դահլիճը:

Յեվ ներկա կանանցից չատերը հետևեցին Ձեյնարի որինակին:

— Ի՞նչ բանի նշան է չադրան:

— Ինչո՞ւ յե կրօնը հովանավորում էին ստրկությունները:

— Հին ստրկություններից ո՞վքեր էյին տաժում կամ աշտովում — մոլաններն ու բեկե՞րը, թե՞ աշխատավորությունը: Ինչո՞ւ:

ԱՌԱՋԱՂԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ի՞նչ միջոցներով է խորհ. իշխանությունը վերականգնում բանվորների և ծառայողների առողջությունը:

— Ի՞նչ սանատորիաներ, հանգստյան տներ, ամառանոցներ ու բուժիչ ջրեր կան ձեռ չըջանում. ցույց տվեք քարտեզի վրա:

Հանգստյա՝ տունը Ղարաքիլիսայում

Մի ծաղկավետ բուրաստան է Ղարաքիլիսայի հանգստյան տունը:

Մտնում ես լայն դռնից ու դիմացդ բացվում է ծառազարդ հրապարակը:

Այլ կողմի վրա կառուցված են գեղեցիկ շենքեր:

Բարձրանում ես փայտյա աստիճաններով վերի հատկը: Մտնում ես մի ընդարձակ սրահ, վորտեղ որակած չորս անգամ ճաշ են անում աշխատանքից հոգնած բանվորներն ու չբավոր գյուղացիները — կ' հայ, կ' ուռա, կ' թուրք, կ' վրացի:

Ահա, ճաշում են նրանք դաշնամուրի յերաժշտության տակ:

Բոլորն ուրախ են. բոլորի յերեսին ժպիտ...

Մտնում ես ննջարանները: Մահճակալներ՝ սենյակները մաքուր, փոշու հետք անգամ չի յերեւում, վոչ մի նպաստավոր պայման ճանճերի և այլ միջատների համար:

Անցնում ես տասնյակ ննջարաններ՝ մեկը մյուսից լուռավոր, մեկը մյուսից նախանձելի: Այստեղ կա ամեն հարմարություն և բարեխիղճ խնամք՝ բանվորի համար:

Ահա ահումբը, կարմիր անկյունը, թերթեր ու ամսադրեր, շաշկի ու շախմատ, խաղում են, կարգում: Հպարտ են նրանք, վոր վայելում են իրենց աշխատանքի պտուղը:

Բարձրանում ես յերկրորդ և յերրորդ հարկերը, ափսիս և ավելի գեղեցիկ, մաքուր և ողառատ:

Ամենավերջին հարկն իշխում է ամբողջ Ղարաքիլիսային և պարզում է դեմդ մի ինչ-վոր դյուլթիչ տեսարան:

Ջրոսատեղերի կողքերին աստղանման ցրված են բաղմբերանդ ծաղիկներ: Յուրաքանչյուրն իր տեղն ունի, յուրաքանչյուրը դասավորված է հմուտ պարտիզպանի գեղարվեստական ճաշակով:

Ահա լողարանը՝ ընդարձակ ու ջինջ: Յեռում է կյանքը. կենդանություն է: Հանգստի կարոտ պրոֆիտիսյան անդամներից մոտ հիսուն հոգի լող են տալիս մանկական ուրախությամբ:

Կենսատու ջուրը քշում է նրանց հոգնածությունը և ներշնչում նոր թափ ու յեռանդ:

— Հետաքրքրվեցե՛ք—այս և ուրիշ հանգստյան տներ, սանատորիաներ առաջ ո՞ւմն եյին պատկանում և ո՞վքեր եյին հաճախածու՞մ իրենց ոռոգչությունը վերականգնում:

Մեր կուրորտները

Հյուսիսային Կովկասում կան նշանավոր կուրորտներ, — Պյատիգորսկ, Ժելեզնովոդսկ, Գարյաչեվոդսկ,

Եսսենտուկի և Կիսլովոդսկ: Վերջինն առանձնապես հարգելի է կուրորտ է: Այդտեղ է գտնվում «Նարզանի» ավազանը, վորը որեկան տասնյակ հազար դույլ նարզան է տալիս: Նարզանը մեծ քանակությամբ արտահանվում է վոչ միայն Ուրհրդային Միության զանազան մասերը, այլ և արտասահման:

Սև-ծովյան ամբողջ շրջանը նույնպես կուրորտային վայր է: Մեր կուրորտները արտասահմանի կուրորտներից յետ չեն մնում: Բայց վատ ճանապարհներն ու մի շարք այլ անհարմարություններ նրանց արժեքը գցում են: Առանձնապես նշանավոր են Ղրիմի ծովափնյա կուրորտներն ու ամառանոցները, վորոնց մեջ աչքի յեռնկնում Յալթան:

— Ի՞նչ կուրորտներ դիտե՛ք մեր յերկրում:

— Թվեցե՛ք, դրի առեք և ցույց տվե՛ք քարտեզի վրա:

— Բացի Նարզանից, ուրիշ ի՞նչ հանքային ջրեր դիտե՛ք:

Բուժիչ ջուրը

Սարսափելի յերկրաշարժը մի դիչերվա մեջ կոչ-ծանեց լեռնականների աուլը: Ամեն ինչ կորցրած, սոված ու տանջված լեռնցիք հավաքված իրենց ավերակների շուրջը, դառն կերպով սգում եյին: Նրանք վախնում եյին նորից շինել իրենց խրճիթները քար ու քանդ յեղած լեռան գագաթին և բնակություն հաստատեցին նրանից հեռու:

Այնտեղ, ուր աուլն եր գտնվում, մի աղբյուր բացվեց: Ջուրը փոքրիկ շատրվանով վեր եր խփում և համաքվելով լեռան ստորոտում, կազմում եր ճահիճ:

Լեռնցիք փորձեցին խմել այդ ջուրը. նա անդուրեկան համ ուներ, նրանից ծծումբի հոտ եր փչում: Փորձեցին ձուլ թուղնել ջրի մեջ, և նա խելույն շունչը փչեց:

— Մեռած ջուր է, ասաց տխրությամբ մի ծերունի և գլուխը շարժեց:

Լեռնցիք յնրեխաներին արգելում եյին այդ աղբյուրին մոտենալ և նրանից հեռու եյին քշում իրենց հոտերը:

Հյուսիսից անծանոթ ճանապարհորդներ յերկրա-
շարժի տեղը այցի յեկան: Նայեցին նրանք և աղբյուրը.
այդ անդուրեկան ջրից ել իրենց հետ մի քանի շիշ տա-
րան:

Մի ժամանակ անցնելուց հետո մի ընկերություն
լեռնայիններին առաջարկեց այդ աղբյուրն իրենց վարձով
տալ: Չքաղնոր լեռնացիք սիրով համաձայնեցին:

Աղբյուրի մոտ մի տուն շինվեց: Այդ վատ համ ու-
նեցող ծծմբային ջուրը չչերն էյին լցնում և ուղարկում
զանազան քաղաքներ՝ վորպես դեղ: Աղբյուրի մոտ սկսե-
ցին հիվանդներ յերեվալ: Գունատ, լղար մարդիկ մի
քանի ամիս այդ ջրով բժշկվելով՝ առողջանում էյին,
չաղանում ու վարդապույն դառնում:

Աղբյուրի բուժիչ հատկության մասին ամեն տեղ
լուր տարածվեց: Հազարավոր հիվանդներ սկսեցին այդ-
տեղ գնալ. նրանց համար շինում էյին տներ: Շուտով
արդեն փոքրիկ քաղաք կազմվեց աղբյուրի շուրջը
իր հիվանդանոցով, հյուրանոցով և թատրոնով: Քա-
ղաքի շուրջը գեղեցիկ պարտեզ և դրոսավայր դրեցին:

Լերի ու մռայլ լեռը կենդանացավ: Լեռնոց պա-
կանող հողի արժեքը բարձրացավ:

Հազարավոր հիվանդներ ուրհնում էյին այդ աղ-
բյուրը, բնության այդ պարգևիլը:

— Հա՛յր, առաջ մի անգամ ծերուկ լեռնցուն մի ջա-
հել իգիթ. դու իզուր էյիր այն ժամանակ մեր աղբյու-
րի ջուրը մեռած համարում: Այդ ջուրը հենց իսկական
բուժիչ ջուրն է:

Գյուղի աշակերտներից կազմակերպեցե՛ք «Հեքիմների դեմ
պայքարող» խմբակ և միասին ծրագրեցե՛ք այդ խմբակի անելիք-
ները:

Գյուղի հեքիմը

ա.

Հեքիմ Համոն վաղուց եր մեր գյուղում. նա մի
տղետ, ձախ աչքը շիլ մարդ եր, ու բոլորը նրան Շիլ
Համո էյին ասում: Թե վո՛րտեղից եր յեկել Համոն՝ այդ
վոչվոք չգիտեր. իսկ թե վո՛րտեղ եր սովորել նա իր հե-
քիմությունը՝ այդ ևս մեծ գաղտնիք եր:

Վոչ միայն վոչ վոք չունեի նա, այլև վոչինչ չունեի:
Նրա փոքրիկ տնակը գտնվում եր գյուղի ծայրին, ուր
բացի իրենից վոչվոք չեր ապրում:

Ամառը նա խոտեր և զանազան արմտիք եր հավա-
քում ու չորացնում՝ նրանցից դեղեր պատրաստելու հա-
մար: Ճիշտ է, նա յերբեմն մարդկանց ու յերեսաների
ել եր բժշկում, բայց նրա արհեստն անասնաբուժու-
թյունն եր:

բ.

Գարնան սկզբին եր: Թաթոս ապնի յեղներից յերե-
քը հիվանդացել էյին. քոր եր թե քոս՝ ինքը չգիտեր:
Միայն խեղճ անասուններն անդադար քոր էյին անում,
քովում մսուրներին, սյուներին, կճղակներով իրենց
մազը վեր անում ու նույնիսկ կաշին պոկում, արյունո-
տում:

Հեքիմ Համոն մի յերկու անգամ յեկել, ինչ-վոր
մի բույսի արմատ եր յեկել ու ջրով քսել յեղներին,
բայց հիվանդությունը չեր անցնում: Յեղներն ավելի
էյին քորում, նիհարում ու կեք ել չէյին ուտում:

գ.

Մի որ Թաթոս ապնի տանը նստած մտածում եր իր
յեղների մասին:

Ո՛վ գիտե՛ ինչքան ժամանակ նա կմնար այդպես
մտքի ծովն ընկած, յեթե դուան ձայնը նրան չսթափեց-
ներ: Ներս մտնող հեքիմ Համոն եր: Նա կամաց բա-
բեվեց և իր քաղցած հայացքով նայեց ծերունուն:

— Ինչ լավ արիր, վոր յեկար, — ասաց Թաթոսը. —

ո՞վ գիտե՛ միտքս ինձ ուր կտաներ... մի քիչ խոսեցե՛ք, ախր յեղներս քանի գնում՝ վատանում են:

— Թե վոր քսածս դեղը չի ոգնում, են ժամանակ մի ուրիշ բան կա—են անենք—դադենք:

Այդ ժամանակ Մարոն—Թաթոսի աղջիկը—նորից թխած հացը խոնչով ներս բերեց: Նոր հացի հոտը բռնեց տունը և Համոյի ախորժակն ավելի գրգռվեց:

— Լավ, յես կրակը վառեմ, շամփուրները կրողը դնեմ մինչև նրանց տաքանալը մենք ել մի բան կուտենք, հետո կդադենք:

դ.

Կշտանալուց հետո յեղները դուրս բերին ու թոկերով գունչներն ու յեղջուրները պինդ—պինդ կապեցին սյուներին, վոր դադելիս չկարողանան շարժվել: Ու յերբ հեքիմ Համոն շիկացած շամփուրը ձեռքին աչքում եր յեղների հիվանդ մորթն, ու յեղեբահոտը տարածվել եր շուրջը, հանկարծ Թաթոսի բակը մի ձիավոր մտավ. առ տեսնելով այդ բժշկությունը՝ աղաղակեց բարձրա՛ձայն.

— Ի՞նչ եք անում. այդ վայրենություն ե:

Հեքիմն ու Թաթոսը շուտ յեկան ու տեսան քաղաքից յեկած մի անձանոթ մարդու:

Դա անասնաբույժ Ավետիքյանն եր, վոր գնում եր Սարաչեն գյուղը, բայց արդեն մութն եր, ու գյուղխորհրդի նախագահն ուղարկել եր Թաթոս ապոր տունը՝ դիչերելու:

— Ի՞նչ բանի յեք,—ասաց անասնաբույժը ձիուց իջնելով և մոտենալով նրանց:

— Դադում ենք, վոր քոսը բժշկվի,—հանցավորի՛ ձայնով ասաց Թաթոսը:

— Քո՞նն են յեղները:

— Այո՛, իմն են:

— Ապա ո՞վ ե օովորեցրել ձեզ այդ բժշկությունը, —դայրացած հարցրեց բժիշկը՝ դիտելով խեղձ անասունների կաշին ու բերանների կապը:

— Ա՛յ, ես մեր հեքիմն ե օովորեցրել,—ցույց տվեց Թաթոսը Համոյին:

— Հա՛, յես դրան ցույց կտամ. թող սպասի:

Ապա պատվիրեց յեղներին արձակել և ջուկ գոմում կապել:

Այնուհետև անասնաբույժն խմանալով, վոր դուրս գնում ուրիշ անասուններ ել կան քոսով հիվանդ, վորոչեց հաջորդ որն այդ գյուղում մնալ: Կանչեց գյուղխորհրդի նախագահին, նրա միջոցով պատվիրեց, վոր վաղն առախոտյան բոլորն իրենց հիվանդ անասունները գյուղից դուրս դնելով դատարկ, ընդարձակ մարազներից մեկը տանեն:

Հաջորդ որը մեկն իր կովը բերեց, մյուսը՝ հորթը, յերրորդը՝ ձին, ու բժիշկը մեկ—մեկ 150 անասուն քրննելով՝ տեսավ, վոր դրանք վարակված են քոսով: Պատվիրեց այդ անասունները տեղավորեն մարազներում, մեծ կաթսաներով ջուր յեռացնել տվեց, բոլոր անասուններին լողացնել տվեց: Ապա ծծումբով ինչ—վոր դեղ պատրաստեց, քսեց անասուններին և կարգադրեց, վոր առանձնացրած պահեն և յերեք օրից հետո նորից լողացնեն, նորից դեղ քսեն, ու նորից լողացնեն, այսպիսով 7—8 օրից հետո անասունները կբժշկվեն:

Այնուհետև կրաջրի հետ սուրճմա խառնեց ու պատվիրեց՝ բոլոր հիվանդ անասունների դոմերը լվանան, մաքրեն այդ լուծված քով:

Այս դեպքից հետո, հեքիմ Համոյի վարկն ընկավ: Թաթոսը բոլորին պատմեց նրա արածները և բժիշկ Ավետիքյանի պատմածները հեքիմների ու նրանց գործերի մասին:

Գյուղական ժողովը յերկար աղմկեց. ամենքն ել համոզվեցին, վոր հեքիմը չարունակ խարել ե իրենց. ամեն մեկը մի օրինակ եր բերում Համոյի «քաջագործություններից». վերջը վճռեցին Համոյին դուրս անել գյուղից:

— Անասունների ի՞նչ հիվանդություններ գիտեք:

— Ձեր այցելած գյուղն ունի՞ անասնաբույժ:

— Հեքիմներին բանի տեղ դնո՞ւմ են:

— Հեքիմների դեմ տարեք հատուկ ագիտացիա:

Ի. Վ. Ստալին (Չուղաշվիլի)

Իոսիֆ Վիսարիոնովիչ Ստալինը (Չուղաշվիլի) ծնվել է 1879 թ. Գորի քաղաքում (Վրաստանում)։ Նրա հայրը բանվոր էր և աշխատում էր Թիֆլիսում՝ Ադել-խանովի կոշիկդեմի գործարանում։

Ի. Վ. Ստալին (Չուղաշվիլի)

Ստալինը սովորում էր Թիֆլիսում և աշակերտ ժամանակ մասնակցում էր հեղափոխական խմբակներին աշխատանքներին։ 1898 թ. ընկեր Ստալինը ընդունվում է Ռուսաստանի սոց. - դեմ. բանվորական կուսակցության թեմ։

Մինչև Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը ընկ. Ստալինը բազմաթիվ անգամ բանտարկված է լինել և աքսորված։ Այդ ժամանակամիջոցում նա դադարեց աշխատանքներ և տանում դանազան քաղաքներում — Թիֆլիս, Բաքու, Պետերբուրգ (Լենինգրադ)։ 1917 թ. փետրվարյան հեղափոխությունից հետո Ստալինը վերադառնում է Պետերբուրգ և մասնակցում է կուսակցական ղեկավարող աշխատանքներին, վերադառնալով Կենտկոմի անդամ։

1917 թվից մինչև 1923 թվը Ստալինը լինել է

աղագլխությունների գործերի ժողովրդական կոմիտեի անդամ։

1923 թվից ընտրվում է Կուսակցության Կենտկոմի քարտուղար, և այդ պաշտոնումն է մինչև այսօր։ 1925 թվից նա Կոմինտերնի նախագահությունից անդամ է։

Քաղաքացիական կռիվներին ընկ. Ստալինը մասնակցել է բոլոր ֆրոնտներում՝ Թե Վրանդեյի, Յուդենիչի դեմ և Թե Ֆարիցիների պաշտպանությունում։

Նա պարզեցնում է մի քանի չքանչաններով՝ կարմիր դրոշի, Լենինի անվան և այլն։

Ստալինը՝ Լենինի հետևիտղական աշակերտն է։ Իբրեւ լենինիստ, նա անխնա կերպով պայքարել է բոլոր թեքումների դեմ — արոցկիցմի, աջերի և «ձախերի»։ Կուսակցությունը նրա փորձված ղեկավարությունից միշտ էլ հաղթանակով է դուրս յեկել սոցիալիստական շինարարության դժվարություններից։

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Գրիր քո համառոտ կենսագրությունը։

1. Գրելուց առաջ քո կյանքը չրճանների բաժանիք և հաջորդաբար կապակցիր։ Նոր չրճանին անցնելիս՝ սկսիր նոր տողից (տողի խորքից)։

2. Գրիր պարզ, հասկանալի և կարճ խոսքերով (մի քանի բառից բաղկացած)։

3. Յուրաքանչյուր ամբողջական խոսքից հետո դիր վերջահետ. առհասարակ ուշադրություն դարձրու կենսագրության։

VI. ԺԱՆՈՐԹԱՆԱՆՔ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԺՐԱԳՐԻ ՀԵՏ

Հնգամյակը արձակուրդ չունի

Հնգամյակի այս յերրորդ տարին ունի 360 բանվորական օր: Յերրորդ վճռական տարվա ամեն մի օրն ունի իր արդիւնաւոր: (արդ-արդյունաբերական, ֆին-ֆինանսական-փողային):

Ամեն մի գործարանում, ամեն մի ֆաբրիկայում հայտնի յե, թե քանի՞ մեքենա, քանի՞ ստանոկ, քանի՞ մետր չիթ, քանի՞ կտոր սապոն պիտի արտադրեն մի բանվորական օրում:

«Կարմիր Պուտիլովեց» գործարանի տրակտորային ցեխը 1931 թ. կոլխոզներին և սովխոզներին պիտի տա 32.000 տրակտոր: Բաժանենք այս թիվը 360 օրվա վրա: Ամեն մի օր ուրեմն, «Կարմիր Պուտիլովեցը» պիտի արտադրի 89 տրակտոր: 89 տրակտորը— դա ամեն օրվա արդիւնաւորն է տրակտորային ցեխի համար: Ամբողջ տարին «Կարմիր Պուտիլովեցում» կօրվ է գնում այդ 32000 տրակտորի համար:

Այսպես եւ Բազմի և Գրոզնոյ բանվորները գետնի խորքերից որակաւ պիտի արտադրեն 80.000 տոնն նավթ: Դոնբասի բանվորներն ամեն օր չոգենաւելին, յերկաթուղայիններին, գործարաններին պիտի տան 160.000 տոնն ածուխ:

Շաքարի գործարանների բանվորներն ամեն օր պիտի արտադրեն 46.600 ցենտներ շաքար: Մենք ամեն օր պիտի կովենք արդիւնաւորների համար: Բանվորները և կոլխոզները ամառն եւ մեզինց օգնութիւն են սպասում:

Շատերը ձեզինց կանեն. ամառը յեկաւ, ուրեմն պիտի հանգստանանք: Դրանք չեն հասկանում, վոր՝

ՀՆԳԱՄՅԱԿՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ՉՈՒՆԻ.

Ամառը ևս մեծ թափով պիտի կովենք գործաւթողների դեմ, աշխուրյակներ պիտի կազմակերպենք, պիտի սովորեցնենք անգրագետներին, պիտի կովենք վառելի-

քի երեկտրականութեան խնայողաբար գործածութեան համար:

Տեղեկանք դիտգրամների, զեկուցումների և աղյուսակների համար

I. Հնգամյա պլանով Հյուսիսային Կովկասում քանի՞ նոր ֆաբրիկ և գործարան պիտի կառուցվեն:

Կերոսին-բենզինի . . . 16 գործարան

Փայտի մշակման . . . 5 գործարան

Դաշտերի, այգիների, բանջարանոցների համար պարարտանյութ և մորեխի, սուսլիկների և այլ վնասատուների դեմ կըռվելու համար թունավոր հեղուկ և փոշի պատրաստող 23 գործարան:

Ոսկ և յեկիստացորենից դոշաք պատրաստելու 4 գործարան:

Շաքարի գործարան 2 հատ:

II. 5-ամյա պլանով մեր յերկրամասի գործարաններն ու ֆաբրիկները պիտի յերեք անգամ ավելի մեքենաներ և այլ ապրանքներ արտադրեն, քան այդ յեղեւ և հնգամյակի սկզբում:

III. 5-ամյա պլանով ինչպես և փոխվելու մեր գյուղատնտեսութիւնը:

Ինչպես պիտի փոխվի յուրաքանչյուր հարյուրյակը,

ՅԼԹԵ 1927-28 յեղեւ և . . . պլանով 1932-33 թ.

100 հեկտար դաշտային ցանքս . . . կլինի 135 հեկտար

100 հեկտար հացահատիկային ցանքս . . . կլինի 150 հեկտ.

100 ցենտ. մի հողամասից . . . նույն հողամասից կստացվի

140 ցենտներ

100 գլուխ անասուն . . . կլինի 125 գլուխ անասուն

Ինչպե՞ս պատրաստել հնգամյակի անկյուն

Հնգամյակի անկյունում հարկավոր է ունենալ—

1. Հյուսիսային Կովկասի և Անդրկովկասի քարտեզը, դաշտային նշաններով վրան նշանակված այն տեղերը, վորտեղ պլանով պիտի կառուցվեն նոր ֆաբրիկաներ, գործարաններ, երեկտրակայաններ, յերկաթուղաւեր, շախտեր և այլն:

2. Վահան, վրան գրված «Մեր յերկրամասի հնգամյակը»:

Վահանը կարելի չէ շինել ստվարաթղթից կամ ֆաներից: Կարելի չէ բաժանել 3 մասի. առաջինի վրա գրել «արդյունաբերություն», յերկրորդի վրա՝ «գյուղատնտեսություն», յերրորդի վրա՝ «կուլտ- շինարարություն»: Յուրաքանչյուր մասում պիտի կախել կամ կպցնել լրագրներից և ժուռնալներից քաղվացքներ, թե ինչպես և հնգամյակը իրականանում մեր յերկրամասում: Ամեն մի մասի վրա պիտի հսկի մի յեռյակ, վորի վրա պարտականություն և ընկնում լրացնելու, թարմացնելու այդ տեղեկությունները, նկարներ, դիագրամաներ, լոգոններ պատրաստել և այլն:

3. Մի աղյուսակ «Մեր կոլխոզի աշխատանքների մասին»: Այս աղյուսակը կարելի չէ բաժանել 2 մասի. «մեր հաջողու- թյունները» և «մեր բացերը»: Առաջին բաժնում պիտի տեղավո- լել նկատողություններ, նկարներ, դիագրամաներ, վոր կվերաբերի ցանքի ծավալման, ագրոմինիումի կատարման, հարվածային բրեզաղներին, սոցմրցման և կոլխոզի այլ աշխատանքներին: Նույնպես պետք է տալ տեղեկություններ, թե պիտիներ վաշտը և դպրոցը կոլխոզին ինչ ոգնություն են ցույց տվել: Յերկրորդ մա- սում—դիտողություններ, նկարներ և այն ամենի մասին, վոր խանգարում են տնտեսության և նոր կենցաղի ամրապնդման:

4. Մի ուրիշ վահան կարելի չէ շինել հետեվյալ գրությամբ՝ «Մենք և հնգամյակը»: Այստեղ պիտի տեղավորել դիտողություն- ներ, հոգվածներ, հաշիվներ, նկարներ, աղյուսակներ, թե ինչ- պես ձեր դպրոցը, ձեր խումբը, ձեր վաշտը իրողործել է Համա- միութենական պիտեքական արշավի նախագը, վոր վերաբերում է բերքի բարձրացման, վնասատուների դեմ կռիվուն, անդրադիտու- թյան վերացման, հարեցողության և կրոնի դեմ պայքարին, հու- մուլի հավաքելուն և այլն:

Այստեղ կարելի չէ ցույց տալ, թե դպրոցում խմբերն ի՞նչ- պես են մրցում իրար հետ, ի՞նչպես և մեր դպրոցը կոլխոզի դըպ- րոցի հետ մրցում:

Յերբ նոր նյութերը կպցնեք, հները պետք է հավաքել և ալ- բա կազմել ամեն մասի համար առանձին: Այդ ալբոմները միշտ ել կարելի չէ ուղարկործել դպրոցական ցուցահանդեսների և զեկու- ցումների ժամանակ:

Ց Ն Ա Կ

I. ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՍԿԻՋԲ

	Եջ
1. Տպավորություններ պիտեքական լագերից	2
2. Մեր քաղաքի շինարարությունը	6
3. Աշակերտական ինքնավարությունը	8
4. Ի՞նչ վորոշեցինք մեր աշխույի մասին	9
5. ԿԻՄ	13
6. Գալիս ԽՈՒ ԺՆՈՒ (վառ.)	14

II. ՄԱՍՆԱԿՑՆԵՔ ԲԵՐՔԻ ՀԱՎԱՔԻՆ

7. Նամակ կոլխոզիկ մայրիկիս	15
8. Միշտ պատրաստ եմք	15
9. Մեր ոգնությունը	17
10. Ի՞նչպես ոգնեցինք բամբակի բերեցավաքին	19
11. Աշնանը դպրոցական այգում	21
12. Բերքի տոնը	24

III. ԻՆԴՈՒՍՏՐԱՅՈՒՄ

13. Աշխատանքը գործարանում	26
14. Բամբակադիչ գործարանը	28
15. Զեք ոճառ գործարանը	30
16. Ինչի՞ց և ինչպես է պատրաստվում բուլգը	33
17. Մտքը լրագրի դարձավ 2 ժ. 25 րոպեյում	34
18. Տպարանում	35
19. Կաշվի գործարանը	37
20. Մեքենաները	41
21. Մեքենայիս (վառ.)	42
22. Բագուն	43
23. Գյուղից Բալախանի	43
24. Քարածուխ	46
25. Հանքերում (վառ.)	48
26. Սելմաշ	49
27. Աճիվ (վառ.)	50
28. Կրակի և յերկաքի քաղավորության մեջ	51
29. Յերգ Դանի մասին	52
30. Յերեանի կիրո-ելեկար-կայանում	54
31. Վարդագույն տուփի յերկրում	56
32. Այնտեղ ուր ոճերն ելին քշում	59
33. Ժամացույց	60
34. Հնգամյակի 3-րդ տարին (վառ.)	66
35. Վնական տարին	63
36. Խորհրդային առաջին կամրայնը	65
37. Առաջին զնացքը	67
38. Թացրցում	69

39. Հարվածային ֆեռիձ	70
40. Գործաբանի և բանվորների կյանքի ուսումնասիրություն	72
41. Ուտիլ հումուլթի հավաքումը	73

IV. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ, ՆՈՅԵՄԲԵՐՅԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՋԱՆԱՋԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԿՅԱՆՔԸ

42. Թագավորն ինչպես մի ուուրին բաժանեց	75
43. Երբուկ Տիլլաբայը և յերկզկսանի քաչումը	77
44. Հոկտեմբերյան (վոստ)	79
45. Բանվորները կապիտալիստների լծի տակ	80
46. Մադքանգ	80
47. Կապիտալի վորդին և նրա չորս գեներալները	82
48. Պերեկուպի գրավումը	84
49. Հեղափոխական Անիկը	85
50. Հեղափոխական զինվորներն արքունի հսկում են	89
51. Հոկտեմբերյան հեղափոխություն	91
52. Քաղաքացիական կռիվների դիրքերում	93
53. Մեր այցը ցերմանական դպրոց	94
54. Ա. Ս. Ֆ. Լ.	96
55. Փոքրիկ Տիմը	97
56. Շնորհակալություն	102
57. Փարիզի կամուռայի փոքրիկ հերոսները	106
58. Դեպի վերընտրություններ	106

V. ՆՈՐ ԿԵՆՑԱԳ

59. Ժողովրդական առողջապահության գործը մեզանում	109
60. Պակասեց մեր աչքերը	110
61. Փոքրիկ դավադրություն	112
62. Ֆաբրիկ խոհանոցը	114
63. Որական կես ժամ	116
64. Քաղաքի և գյուղի կուլտուրական կյանքը	117
65. Բատրակի նայակը գյուղացու տան վարիչին	120
66. Բանվորուհու յերգը	120
67. Չերեքուհիների արտելը	121
68. Կորչի չադրան	122
69. Հանգստյան տունը Ղարաֆիլիսայում	123
70. Մեր կուրորտները	124
71. Բուժիչ ջուրը	125
72. Գյուղի հեֆիմը	127
73. Ի. Վ. Ստալին	130

VI. ԾԱՆՈԹԱՆԱՆՔ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳՐԻ ՀԵՏ

74. Հնգամյակն արձակուրդ չունի	132
75. Տեղեկամբ—դիագրամի, գեկուցումների, աղյուսակների համար	133
76. Ի՞նչպես պատրաստել հնգամյակի ամկյուն	133

9225

79

ԳԻՆԸ 65 ԿՈՊ. (6¹/₂ լճ.)

ЮНЫИ УДАРНИК

III год обуч. (гор. вариант) I выпуск

Госиздат ССР Армении
Эривань—1931